LIVIU REBREANU

CALVARUL

LIVIU REBREANU

CALVARUL

1919

Calvarul. Avertisment

Acum câteva luni s-a stins un poet foarte tânăr și foarte necunoscut. Ziarele, atât de grăbite să descopere fapte diverse, nici măcar nu i-au înregistrat moartea. Adevărat că moartea aceasta n-a prea fost senzațională. Un om și-a curmat viața în clipa când a înțeles limpede că, între el și oamenii spre care năzuise din toate adâncimile sufletului său, s-a deschis o prăpastie — atâta tot. Ce poate să însemne moartea unui om în vremea atâtor bătălii înverșunate în care se topesc zilnic mii de vieți? Ș-apoi moartea însăși nu e dureroasă; îngrozitoare este numai calea până la ea. Căci pe calea aceea se spulberă speranțele, sângerează inimile, se sfâșie sufletele…

În urma poetului mort de bunăvoie a rămas un teanc de file stropite cu sânge. Le-am răsfoit din curiozitate. Pe urmă am citit cu luare-aminte. Era povestirea unei agonii zbuciumate, zvârlită pe hârtie într-o grabă înfrigurată, în ultimele ceasuri ale scriitorului. Mi s-a părut interesantă, mai ales că este sinceră ca o spovedanie.

Războiul e o tragedie uriașă, alcătuită dintr-o complexitate de tragedii mărunte. Câte milioane de oameni a înghițit măcelul, atâtea milioane de drame a stârnit în lume, unele zdrobind numai trupurile, altele strivind sufletele. Și poate că cele mai tăcute, ascunse, zăvorite în tainițele inimii, au fost cele mai cumplite. Gloanțele, obuzele și toate uneltele născocite spre a omorî cât mai mulți oameni au cel puțin silința de-a ucide repede, de-a sfârși mai curând chinurile trupești; pe când suferințele sufletești rod îndelung temelia vieții, ca o ceată de carii flămânzi, până ce izbutesc s-o sfărâme.

În paginile acestea, găsite în fața unui mort, războiul nostru, prea bogat în dureri, e mai mult decât un leit-motiv sforăitor. Nu i se văd zvârcolirile muiate în bălți de sânge, nu i se aud fanfarele eroice, nici vaierele de doliu, dar i se simt pretutindeni palpitațiile vijelioase, atotcuprinzătoare. Trece peste un om, îl calcă în picioare, i se încuibează în inimă, îl stăpânește și, în cele din urmă, îl aruncă în ocna morții.

Ar fi fost poate potrivit să dau în vileag manuscrisul întocmai. Ar fi avut însă o înfățișare de actualitate care i-ar scade prețul omenesc. De aceea am schimbat mai toate numele, care în original sunt purtătoarele unor persoane mai mult sau mai puțin cunoscute; am lăsat numai câteva, de-ale

acelora ce, din diverse considerații, îmi închipuiesc că vor supraviețui frământările de astăzi. Am suprimat apoi unele pasagii care mi s-au părut că îngreuiază fără folos mersul povestirii, precum și, pe cât s-a putut, supărătoarele repetări de fapte și expresii. De asemenea, nu m-am sfiit să îndrept pe ici-colo stilul, fără totuși a altera forma generală, care, prin spontaneitatea și chiar prin neglijențele ei, constituie o parte bună din farmecul cărții. Și, în sfârșit, spre a înlesni citirea, am grupat povestirea în capitole cu titluri pe care le-am desfăcut iarăși în părți numerotate.

Se cuvine să mai adaug, pentru încheiere, că toate câte le povestește poetul dispărut sunt lucruri întâmplate aievea. Dacă totuși pe alocuri cartea pare un roman, de vină este numai viața — care, orice s-ar zice, este cel mai iscusit romancier din lume.

L. REBREANU

martie 1919

De ce?

1

Mă numesc Remus Lunceanu. Sunt de treizeci și unu de ani. Unii mă cred mai tânăr, fiindcă sunt slăbuț, iar alții mai bătrân, poate pentru că părul mi-e alb ca oaia… Multă lume mi-a spus că aș fi simpatic uneori. Cu toate acestea, puțini m-au iubit. Aș putea zice chiar că nimeni nu m-a iubit cu adevărat. Am o sumedenie de prieteni când îmi merge bine, și n-am niciunul când aș avea nevoie.

Sunt convins că am talent… Acuma, la marginea prăpastiei, îmi pot îngădui toată sinceritatea. Da, deseori, în sufletul meu, mi-am zis că sunt poate genial. Cine știe?! E posibil să fiu, sau cel puțin ar fi fost posibil. Noroc însă n-am avut în viață. Numele meu a circulat numai în cercul acela prea strâmt care se cheamă „lumea literară și artistică”, și încă și în cercurile acestea!… Viața te îndoaie, te sucește, te îmbrâncește și-ți impune compromisuri de care ți-e silă. Inima ta te mână spre înălțimile albastre și soarta te târăște în noroiul ulițelor fără soare.

Am fost modest și timid totdeauna. Gălăgia m-a îngrozit. Poate dacă n-aș fi fost așa, azi n-ar trebui să mă recomand cu atâta stăruință și nici să scriu ceea ce scriu. Dar revolverul e aici, lângă mine, acum. Dacă întorc puțin ochii, îi văd gura neagră, cocoșul amenințător… Trebuie să mă

grăbesc. Ceasurile îmi sunt numărate. Mi-au mai rămas atât de puține! Nici să mă înduioșez nu mai am vreme… Se apropie zorile și nu se mai poate să văd răsăritul soarelui!… Nu, nu! E hotărât. M-am hotărât! Înainte, înainte!…

Cusururi multe mi-a hărăzit Dumnezeu. Și multe păcate. Și multe slăbiciuni. Mi le-am cunoscut totdeauna fără înconjur, ceea ce nu fac niciodată cei isteți în viață. Istețimea mea în viață, vai de ea… N-am știut să mă apropiu de oameni. Așteptam să se apropie ei de mine. Și nici ei nu prea s-au apropiat. Eram o fire de veșnică opoziție. Contraziceam cât puteam. Aceasta n-ar fi rău. Asemenea temperamente răzbesc și se impun în lume când sunt însoțite de căldură și mai ales de vehemență. Eu însă am fost contrazicătorul calm, agasant, plicticos, care, izbândind, lasă ură sau indispoziție în urmă. De multe ori, în discuții, după ce opoziția mea triumfa, simțeam cum se așază gheața în sufletele celor convinși, și parcă-i auzeam cum gândesc cu toții: „O fi având dreptate, dar e scârbos”…

M-am silit să-mi schimb firea. Și n-am izbutit. Din pricina aceasta apoi s-a urzit în jurul meu o atmosferă stranie, în care se prind prea lesne toate bănuielile, toate învinuirile, toate săgețile otrăvite. Un prieten, care se înfuria când îi imputam că nu mă iubește îndeajuns, odată, plângându-mă că cutare m-ar fi ponegrind, mi-a zis zâmbind cu un înțeles adânc:

— Ce-are a face, dragul meu? Ție nu-ți pasă de nimic…

Niciodată n-am știut să protestez și să mă revolt la vreme. Jicnirile mă amuțeau în loc să mă facă să izbucnesc cu emfază. Mă durea zile întregi cea mai neînsemnată aluzie răutăcioasă, mă frământa și mă chinuia, dar nu eram în stare s-o abat cu furia spontană care retează ascuțișurile. Mă mulțumeam în cele din urmă cu conștiința cinstei, uitând că cinstit nu e acela care e cinstit, ci acela pe care ceilalți îl consideră cinstit, chiar dacă inima lui ar fi mai neagră ca postavul pompelor funebre…

M-am însurat la o vârstă când alții visează amante, care se schimbă ca și cămășile. Nevastă-mea e drăguță și bună, și e singura ființă de care sunt aproape sigur că mă iubește, afară de mama, care mi-a păstrat, sărăcuța, un cult special, fiindcă îi seamăn în toate privințele. Tina mea mă vede cuceritor și genial, mai ales când e în toane bune. Mă ridică în slavă pretutindeni unde poate, ceea ce face impresie asupra unora, căci admirațiile mereu repetate sunt molipsitoare, ca și calomnia. Trei sferturi din confrații mei de azi și-au făcut celebritatea lăudându-se singuri în scris și prin viu grai, până ce a sfârșit și lumea să creadă cum cred ei.

Mai am și trei copilași, o fetiță și doi băieței. Nevasta și copiii îmi sunt toată mângâierea în viață și toată averea, adică îmi erau… Poate că e cam caraghios s-o spun. Dar acuma pentru mine nimic nu mai e caraghios, acuma, când peste câteva oare…

Nu, nu vreau s-o iau înainte. Am nevoie de ordine, oricât îmi vine de greu să fac ordine în mintea care în curând nu va mai trebui să se zbuciume…

Aș fi vrut să trăiesc cel puțin atâta să-mi văd mărișori copiii. Mă gândeam fetița s-o fac dansatoare, fiindcă e frumoasă, mlădioasă și grațioasă. De multe ori ne-am certat cu nevastă-mea din pricina aceasta, căci ea ține foarte mult la traiul liniștit, burghez, cu leafă fixă și sigură… De-acuma va putea face orice cu ea. Eu nu voi mai avea niciun amestec…

Pierd șirul, iată… Spun lucruri fără importanță, când am atâtea, însemnate, pe care trebuie să mi le scot din inimă înainte de a-i opri bătăile. Ce greu este să coordonezi când sufletul îți geme de povara durerilor!

De-abia acum îmi aduc aminte că am uitat să spun tocmai ceea ce ar fi trebuit să arăt în primul rând: sunt ardelean. Asta-i tot. De vreo zece ani am venit în țară. Dincolo fusesem un biet nimic îndrăgostit de scrisul românesc. Sună a frază goală adaosul acesta, și totuși, câte doruri naive cuprinde… Numai cel ce a trăit între străini vrăjmași știe și poate simți și prețui cu adevărat nostalgia cea mare și copleșitoare. Mi-a trebuit o sforțare cumplită ca să mă arunc în necunoscut cu o poezie proastă în buzunar și speranțe mărețe în minte. De câte ori n-aș fi avut dreptul să regret sforțarea aceea, de câte ori! Și n-am regretat-o nici chiar azi, când…

Deziluziile au venit curând, veșnic noi.

N-am găsit iubirea pe care o aduceam eu de-acasă. Am fost nevoit s-o închid bine în inima mea, s-o tăinuiesc și s-o apăr de glume și de ironii. Pe-atunci care dintre profeții de azi ar fi îndrăznit să proclame ceea ce se împlinește? Pe-atunci alte lozinci aveau căutare, și visătorii erau puși la colț…

În lume numai cel ce țipă are dreptate. Și mie, vai, urâtă mi-a fost gălăgia de orice fel… Și frazele care înlocuiesc sentimentele și astupă golurile!

M-am uitat împrejur și am văzut, și multe speranțe am pierdut din cele frumoase. M-am retras în ungher, umil, irosindu-mi visurile ca un sihastru. Și anii au trecut peste mine și m-au călcat în picioare și mi-au înăbușit glasul. Ce mai putea rămâne din visurile de odinioară?

Măcar de-aș fi avut temperament de luptător. Războinicii se adună, se frământă în gura mare, se îmbulzesc, înaintează… Dar lupta nu mă ademenise niciodată. Se vede că mă născusem în zodia învinșilor lipsiți de îndrăzneală și de vigoare. Dacă aș fi fost astfel, poate că nici nu mai veneam aici, poate că rămâneam acolo unde războiul era o stare normală, unde e veșnic nevoie de luptători…

Războiul!

Am ajuns, în sfârșit. De-acuma va merge mai lesne. Nu-mi va mai fi teamă că voi pierde șirul…

2

A venit sub forma unui afiș mic, pe care scria cu litere roșii: mobilizarea… L-am văzut întâia oară în geamul tutungeriei de-alături. Și inima mi-a tremurat, și ochii mi s-au umplut de lacrămi. În sfârșit! De câte ori n-am visat eu clipa aceasta, deși, sau mai ales că gura-mi fusese mută!

Niciodată n-am simțit mai mare fericire. Trebuie să fi fost chiar cam ridicol puțin. N-aveam răbdare și nici stare. Mă întorsei repede acasă. Nevastă-mea s-a uluit văzându-mă cu ochii aprinși, cu obrajii îmbujorați…

— S-a făcut, Tinico! A sosit ceasul…

Dar nu am putut sta acasă. Bucuria cere s-o plimbi ca și o haină nouă. Am hoinărit toată ziua mișcat, zăpăcit, răgușit de însuflețire… A fost ziua cea mai veselă și mai fericită din toată viața mea, care se încheie acuma…

A doua zi veni doctorul Aurel Neamțu, un prieten și consătean, îmbrăcat în uniformă.

— Ei, ce faci? îmi zise, zâmbind cu mulțumirea ce strălucea pe fețele tuturor atunci.

— Cum, ce fac? Merg. Mai încape vorbă?! Eu nu-s patriot de cafenea, mă știi…

— Da, dar nu e atât de simplu cum îți închipui… Ceilalți sunt toți aranjați…

— La biroul de informații? Mulțumesc! N-am ștofă de informator și-mi repugnă meseria asta. Cred că pot pretinde să mi se îngăduie să-mi fac datoria întreagă la locul de onoare!

Mă aprinsesem, și omul aprins e totdeauna declamator puțin. Se oferi să meargă cu mine la Ministerul de Război de îndată. El, cu uniforma, răzbea mai ușor.

Am pătruns la un căpitan foarte ocupat. A aruncat o ochire în hârtiile ce i le prezentam și mi-a răspuns grăbit:

— La Statul-major, domnule, nu aici… Noi n-avem vreme acum să ne ținem de d-astea. La Statul-major, în strada…

Ieșii contrariat puțin.

— Nu ți-am spus că va merge greu? îmi zise tovarășul.

— Haidem la Statul-major!

Am scris degrabă altă petiție, am adăugat actele. Am izbutit să intrăm numai în curtea reședinței Statului-major. Trebuia să vorbim cu un colonel. Mi-a luat însă hârtiile un maior dintr-o fereastră. Dar mi le-a înapoiat numaidecât, zicând:

— Treci d-ta la Ministerul de Război, în strada… Acolo se rezolvă chestiile acestea…

— Tocmai de-acolo vin, domnule maior… Mi s-a spus că aici…

— Da?… Foarte rău… Aici avem alte dara veri… în orice caz, așteaptă câteva zile, sau o săptămână, două, până se vor liniști puțin lucrurile, și încearcă din nou la minister, în strada…

Convorbirea s-a sfârșit. Alt client mi-a luat locul sub fereastră.

Ce să fac?… Să aștept? Bine, să aștept. Într-adevăr, primele zile de mobilizare impun sarcini uriașe autorităților militare. Nu-i de mirare că n-ajung să se țină de asemenea mărunțișuri. Voi aștepta. N-am ce face. Trebuie să aștept…

Am așteptat. Am găsit și o consolare. Tiberiu Cordoveanu, un locotenent de dincolo, refugiat în timpul războiului, un luptător cunoscut de toată lumea, aștepta ca și mine, fiindcă de asemenea nu voia să se războiască la partea sedentară. Dacă el trebuie să aștepte, de ce n-aș putea aștepta și eu?

Am așteptat două săptămâni, și pe urmă m-am înființat iar la Ministerul de Război. Același căpitan grăbit m-a întâmpinat. Doar că acuma părea ceva mai nervos.

— Nu ți-am spus să mergi la Statul-major?

— Am fost și m-au trimis înapoi aici.

— Aici? Aici? Aici? scandă căpitanul, fluturându-mi hârtiile cu mirare. Aici degeaba vii… Cel puțin acuma e degeaba. Poate mai târziu! Mai așteaptă și d-ta nițel. N-avea frică, nu se isprăvește războiul așa repede…

— Atunci cel puțin să las actele, să mă aveți în vedere?… Îmi dați un număr ca să știu să le iau urma și…

— Nu-i nevoie… Hârțoage avem destule… Când va veni rândul d-voastră o să se anunțe.

Peste o săptămână m-am îmbulzit din nou în cabinetul căpitanului. De astă dată mi-a zis zâmbind, compătimitor:

— Bine, domnule, d-ta de ce nu te astâmperi? Ții cu orice preț să mori? Du-te și-ți vezi de treabă! Avem noi grije de d-voastră…

— Cu toate acestea, aș vrea să-mi văd situația clarificată. O să las actele, sau poate mai bine să le trimit prin poștă, ca să am o dovadă?…

— Așa să faci… Bună ziua!…

Am împachetat bine toate hârtiile. M-a costat nouăzeci de bani expedierea. Recipisa mi-a rămas în portofoliu. O amintire. Cu atâta m-am ales de altfel.

Cu căpitanul n-am mai îndrăznit să dau ochii. Mă temeam că în cele din urmă o să mă dea afară. Observasem că-i devenisem o obsesiune. Dar peste câteva zile am aflat de la un sergent mai milostiv că hârtiile mele au sosit și că au căzut chiar în mâinile căpitanului. Îmi închipuiesc cum m-a blagoslovit văzându-le…

De-acuma totuși mă mai liniștii. Bine că sunt actele sub ochii celor hotărâtori! De rezolvat trebuie să se rezolve. Când e atâta nevoie de oameni, s-ar putea să se înlăture?

Cu toate acestea, inactivitatea, în momentele când se vedea că e nevoie de puterile tuturor, mă omora. Aș fi dorit să fac orice în așteptare. Aveam ceasuri de disperare aproape. Toată lumea să fie oare folositoare, numai eu nu?

Credeam că voi fi chemat undeva, oriunde. Dar când am văzut că chemarea nu vine, m-am hotărât să mă ofer singur: Cine știe cât poate să țină rezolvarea în care îmi pusesem nădejdea? Până atunci să stau cu mâinile în sân?

Într-o zi văzui că e nevoie de desenatori la direcția munițiilor.

„Până una-alta și aici aș putea fi de folos! mi-am zis. Mă pricep la desen puțin, și, în orice caz, nu sunt prost”…

Am bătut, și poarta nu mi s-a deschis…

Iarăși văzui că se caută, la serviciul supravegherei internaților sau prizonierilor, oameni cari să cunoască mai multe limbi străine…

— Bravo! Iată un loc unde trebuie să fie nevoie de mine!

Am bătut, și porțile au rămas închise…

Mi-am luat inima în dinți și m-am oferit la serviciul care-mi era cel mai urât, la cenzură. Șeful de cabinet, un băiat foarte cumsecade, mi-a primit cererea și tot el mi-a înapoiat-o peste câteva zile.

— Mai așteaptă și tu nițel… Trebuie să se aranjeze și situația voastră azi-mâine! mi-a spus dânsul cu o căldură care voia să fie încurajare sau consolare.

Azi-mâine! Când aud acuma vorba asta, mi se pare o ironie usturătoare. Săptămâni întregi, luni de-a rândul a ținut acel „azi-mâine”.

Și războiul își urma calea însângerată și glorioasă, începea să ne zgâlțâie frontierele, să ne zguduie munții ocrotitori. O amenințare mare plutea în văzduh, cutremurând sufletele, răspândind înfrigurarea. Vrăjmașul se năpustea cu furie să ne puie genunchiul pe grumaz. Vitejia se fărâmița în fața puhoiului cotropitor. Loviturile alternau când ici, când colo. Nicio jertfă nu li se părea prea mare, atâta le era de cumplită setea de răzbunare… Brațele noastre prindeau să slăbească. Ne împuținam parcă văzând cu ochii. Se astupa colea un gol, și dincolo se ivea îndată altul; povestea antireului lui Arvinte. Lumea toată ne privea, ne compătimea și ne trimetea fraze. Și vlaga noastră se scurgea din mii de răni…

3

Casa noastră luase foc, și eu trebuia să privesc neputincios…

Mă revoltam acasă, singur, amărât. Devenisem plictisit, posomorit… Doar câte un zvon optimist mă mai înviora, chiar dacă vedeam că nu poate fi serios, în ceasurile grele speranța e cea mai vie și mai mângâietoare și se agață bucuroasă de toate închipuirile. Nu se poate să ne prăbușim când avem dreptatea în frunte. Nu se poate! Nu se poate!

Și așteptam mereu…

Azi-mâine!

Din când în când, mai călcam pe la Ministerul de Război. Nu mă mai duceam la căpitanul meu. Îmi dădeam seama că, în zilele acelea, ar fi avut dreptate să mă poftească să închid ușa pe dinafară. Dar aveam acuma pe sergentul blajin, cu ochii speriați, cu glasul blând… îl îndrăgisem… La dânsul mă opream. Părea că-mi înțelege sufletul. Îmi zâmbea când mă vedea intrând în odaia veșnic plină de oameni cu fețele îngrijorate. Și mereu îmi șoptea cu o nădejde curată în voce:

— Nimic… Tot nimic… Mai ai răbdare…

Primejdia

1

— Vin nemții!…

Când au început să se răspândească vorbele acestea de groază, dușmanul încă nu ne spărsese Carpații. Se șopteau însă pretutindeni, pe stradă, în localurile publice, cu o stăruință aproape suspectă, știri grozave. Otrava disperării se picura în suflete ca să le înmoaie, să le încovoaie. Oameni care avusese gura plină de măceluri la întruniri, în vreme de pace, se strecurau acum discret la gară, umpleau trenurile, înarmați cu pașapoarte pentru toate continentele. Ironiile și tiradele ziarelor împotriva guzganilor care părăsesc corabia erau zadarnice.

— Vin nemții!…

Dar nu veneau. Se părea chiar că norocul armelor ne zâmbește. Veni o victorie, ușoară poate. Veni. Și deodată toate sufletele care se pitiseră se înălțară iar. Refugiații remarcabili se întoarseră în grabă să-și reia rolurile conducătoare. Toate fețele se înseninară. Parcă simțeai cum șapte milioane de oameni respiră ușurați, cum li s-a luat de pe inimi o piatră de moară. Dispăruseră aproape de tot corbii care-și cârâiau veșnic nemulțumirea la toate urechile. Ne necăjeam că comunicatele sunt atât de zgârcite. Ne-ar fi trebuit amănunte ca să putem ticlui mai bine planurile nădejdilor noastre. Umblam cu harta la subțioară, s-o am mereu la îndemână, să pot explica îndată cum o să-i învăluim, cum o să-i aruncăm, cum o să-i strivim…

Apoi deodată s-a întunecat iar cerul. În același loc unde avusesem izbânda pleznіră munții, se revărsă puhoiul. Un zvon gâdilitor; cu o nouă și decisivă victorie a noastră, s-a spulberat în câteva ceasuri. Zăgazurile se prăbușeau cu o iuțeală fulgerătoare. N-apucai să-ți închegi speranța că potopul se va opri ici, când te și pomeneai cu vestea oficială care-ți destrăma brusc încrederea de-abia înfiripată. Au luat Târgu-Jiu, au ajuns la Filiași, la Craiova, la Olteț, au trecut Oltul!…

Într-o clipă, Bucureștii se cutremură ca un furnicar uriaș în care un păgân ar fi lovit cu piciorul.

— Vin nemții! răsuna surd în fiecare colțișor…

Acuma veneau. Din creșterea disperării oamenilor puteai citi cum se apropie, îi auzeai și-i simțeai* Lacrimile și zvonurile soseau înaintea lor…

Colo au dat foc satelor, dincolo au împușcat bărbații, au tăiat mâinile copiilor… Au declarat că vor să distrugă pentru totdeauna neamul românesc, să nu-i mai rămână nici pomenirea…

Străzile Bucureștilor gemeau, se frângeau. Drumul spre gară, ziua-noaptea, era un șir neîntrerupt de trăsuri, căruțe, automobile, camioane… Părea că o țară întreagă a pornit să se mute aiurea, îngrozită de o primejdie nemaipomenită. Frica cuprindea pe oameni brusc, îi îndemna să plece, ca și când fiecare minut de întârziere ar fi adus moartea sigură. Boccele uriașe acopereau în trăsuri pe băjenarii înfricoșați. O avere muncită toată viața se strângea într-un geamantănaș și într-o colivie goală. Femei bătrâne fugeau de ici-colo căutând o trăsură, cu zbârciturile udate de lacrămi proaspete…

Era panica… Nimic n-o mai putea mulcomi. Și ca un refren cumplit, care îngheța inimele, toate buzele șopteau, fără încetare:

— Vin nemții!…

2

Atât de mare-mi era credința, sau poate naivitatea, că frica încă nu-și făcuse loc în sufletul meu niciun moment până acuma. Nu îmi putea intra în minte că s-ar putea lua cu adevărat Bucureștii, Am avut totdeauna o încredere oarbă în fatalitate, în minunile necunoscutului. Ziua de mâine aproape niciodată nu m-a îngrijit. Vom vedea ce va aduce. În orice caz, puterea întâmplării e necuprinsă. Un minut poate să schimbe brusc toate. Binele poate veni tot atât de brusc ca și răul…

Acuma însă realitatea cea mai cumplită zgâlțâia ușa:

— Vin nemții!…

Trebuia să mă deștept, să înțeleg că primejdia se apropie în goana mare.

Vedeam în fiecare zi, în fiecare ceas cum dispăreau figurile cunoscute. Azi-dimineață a plecat cutare, aseară a plecat cutare, mâine pleacă ceilalți. Dar eu? Eu ce fac?

Întâia oară mi s-a pus întrebarea aceasta într-o vineri seara, la cafeneaua obișnuită, unde veneau aducătorii de vești noi. În loc de vești, în seara aceea au venit cu toții uluiți.

— Peste patru ceasuri plecăm! Adio!… Adio!…

Era cenzura, care pornea. În cafenea, lumina obișnuită. Și fețe multe, speriate, îngrijorate. Și zgomotul surd de glasuri răgușite, grăbite, și scene de despărțire, triste, cu zâmbete de încurajare silite, cu vorbe de nădejde

necredincioase… Am ieșit zdrobit. Prin creier îmi hăuia asurzitor întrebarea:

„Eu ce fac?… Ce fac”…

Afară se lăsase o ceață grea, foarte umedă. Oamenii păreau niște stafii zăpăcite. Luminile caselor se zbuciumau, se gâtuiau. Macadamul duduia sub roțile trăsurilor cari alergau în aceeași direcție, spre aceeași țintă, care nu se vedeau și în care, totuși, parcă zăreai fețele înfricoșate de amenințarea vrăjmașă. Vin acasă mâhnit de moarte. Aripile speranțelor sunt frânte. Sufletul e ca o casă pustie în care bate viscolul mai furios decât pe câmpul deșchis.

— S-a sfârșit tot… Mâine plecăm… Mâine, negreșit… Strânge ce crezi, pregătește… Ne ducem… O, ce vremuri deznădăjduite!

Nevastă-mea s-a uitat la mine cu niște ochi de groază. A căutat să mă descoasă, să afle ceva. N-a izbutit. Nu puteam vorbi. Amărăciunea mă înveninase cu trup, cu suflet. Mi-am îngropat obrajii în jurnalele de seară, scormonind vreun rând barem care să-mi redea încrederea, care să abată lovitura nenorocirii. Dar ziarele erau searbede, pline de aceleași fraze convenționale, de aceleași îndemnuri la liniște, încredere… Vorbe goale, care te întristau mai mult, îți profanau parcă durerea…

Pe urmă, noaptea fără somn, fără visuri, fără odihnă… Ce noapte!

Gândurile se năpusteau asupra mea din toate colțurile creierului, înfricoșătoare, chinuitoare, amenințătoare… Numai atunci mi se lămuri situația crâncenă în fața căreia mă aflam… Și nicio ieșire, niciuna!

Dar parcă hotărâsem… Da, da… Mâine plecăm… Mâine!… Unde? Cum?

Întrebări îmi răscoleau tot sufletul… Unde? Cum?

În seara aceea toată averea noastră era de șasesprezece lei și treizeci și cinci bani… Nu mi-e rușine s-o spun. Am fost un biet calic toată viața. Sărăcia lucie s-a răsfățat în casa mea totdeauna. De multe ori nu știam dimineața ce vom mânca seara, iar ziua de mâine era veșnic o problemă. De câte ori nu am stat seara ceasuri întregi așteptând pe vreun prieten sau cunoscut căruia să îndrăznesc a-i cere împrumut câțiva lei pentru coșnița de mâine…

Urâte sunt mărunțișurile vieții, și totuși, ele alcătuiesc temelia, ele ne îndreaptă năzuințele și pașii. Se pot face fraze multe și frumoase despre minciuna materialismului, despre trebuința de-a nu ține seama de daraverile materiale, de-a trăi pentru ideal… De obicei frazele sunt făcute de cei ce au

din belșug de toate. În realitate, grija stomacului e cea mai cumplită, ea îți irosește trei sferturi din viață…

Când hotărâsem că mâine plecăm, uitasem mărunțișurile acestea. Fusese idealul care vorbise. Realitatea a venit pe urmă și a decretat că nu se poate pleca mâine. Mai întâi trebuie să avem cu ce să plecăm…

Deci nu vom porni mâine. Mai trebuie să zăbovim câteva zile, până ce încherbălim măcar atâta să putem ajunge până-n Moldova. Acolo vom vedea ce va mai fi… Va să zică, e hotărât: mai stăm câteva zile. Nici primejdia nu e încă imediată… Se poate chiar ca luptele de acuma să se întoarcă în binele nostru, și atunci…

În vremea când asemenea gânduri îmi ardeau în minte, prin noaptea umedă, apăsătoare, huruiau neîncetat camioanele grele, grăbite. Casa se hurduca în răstimpuri, ca o amenințare. Nevasta suspina prin somn, iar copiii zâmbeau visând cine știe ce frumuseți. Candela, în colț, între iconițe ieftine și afumate, se zbuciuma luptându-se cu întunerecul. Lumina slabă, roșcată, tremura mereu în ritmul roților care zdruncinau strada într-o goană furioasă…

3

Zilele următoare mă duceam mai întâi la gară, apoi la minister. La gară îmbulzeala nu contenea, poate chiar sporea. Oamenii se repezeau orbește asupra vagoanelor, își lăsau bagajele, țipau, se ghionteau, plângeau, se cățărau pe scări, pe coperișe, se rostogoleau prin murdărie și noroi… Nicio sforțare nu era prea mare pentru a dobândi un locșor. Trenurile plecau unul după altul, și mulțimea totuși creștea neîncetat, mulțimea, care n-avea alt gând decât plecarea… La minister încetase orice activitate serioasă. Funcționarii se adunau prin câte un birou, cu fețele îngrijorate, spăimântate, discutând plecarea sau rămânerea. S-a aflat că directorii au plecat împreună cu câte două-trei ajutoare, aproape pe furiș. Toți ceilalți rămân aici, din ordin… și sub amenințare de destituire… Totuși, discuțiile continuă, și în fiecare zi sunt mai puțini cei ce iau parte. Nicio amenințare nu e în stare să-i oprească… Se vor plăti lefurile pe trei luni… în curând; se lucrează la state… Pe urmă? Pe urmă, ce-o vrea Dumnezeu!…

În fiecare seară viu acasă cu hotărârea că mâine plecăm, și în fiecare dimineață amânăm… Sfaturile nopții sunt îngrozitoare, ele îți arată argumentele, mizeriile, nenorocirile.

— Cred că mâine luăm leafa… Atunci poimâine plecăm, irevocabil!

Asta miercuri seara.

Noaptea am petrecut-o pe jăratec. În noaptea aceea de-abia mi-am adus aminte că sunt ardelean. Și când mi-am adus aminte, mi-a venit să sar din pat, să pornesc pe loc, oricum, pe jos, numai să nu mai fiu aici. Mi se părea mereu că aud, înfundate, bubuituri de tunuri. Poate că mâine nemții vor intra. Cine să știe? Comunicatele sunt atât de zgârcite… Și atunci? Am început să blestem pe căpitanul de la Ministerul de Război, pe cel ce m-a amânat până ce azi am ajuns în halul în care sunt…

Nenorocirea cea mai mare, când ai vreme s-o cântărești, parcă se mai ușurează. M-am pus s-o cântăresc fără să vreau. Adică ce-ar fi dacă m-ar prinde aici nemții? Au venit singure răspunsurile.

În cazul cel mai rău, m-ar considera dezertor austriac, deși nu sunt, m-ar mai face agitator iredentist și cine știe mai ce, m-ar trimite la un tribunal militar, sau poate nici nu m-ar mai judeca, și m-ar împușca sau m-ar spânzura, după cum ar crede de cuviință. Sau, presupunând un caz mai puțin rău, m-ar înrola la austriaci și m-ar trimite în foc, să mă bat pentru ei, undeva, poate chiar pe frontul nostru… Dar dacă aș avea vreun noroc mare? Dacă nici nu s-ar sinchisi de mine? La urma urmelor, s-ar putea și asta. Sunt doar de-atâta vreme în țară și de atâta vreme nu mai am nicio legătură cu „patria” ungurească… Pentru dânșii eu nu pot fi decât un zero care nu multiplică și nu împarte…

Da, dar… Nu se va găsi, oare, nimeni să mă denunțe, din răzbunare sau din simplă plăcere?…

Pot eu să-mi încredințez soarta unei speranțe atât de deșarte?

Nu, nu… S-a hotărât! Îndată ce luăm leafa, pornim. Cel puțin acolo voi fi scăpat de amenințarea aceasta… Cel puțin atâta.

În clipa următoare, însă, răsare întrebarea: dar acolo, ce?

Și răspunsurile, cu toate că nu sunt atât de precise, sunt tot negre. Ziarele repetă într-una să stea lumea pe loc, să nu plece decât cei cu obligații militare. Și dau argumente, multe, de ce să nu plece. Eu la ce plec? Obligații militare? Cât le-am dorit, cât le-am cerut, cât m-am silit să le am! Zadarnic! Hârtiile mele, săracele, poate că obsedează și astăzi pe bietul căpitan. O, dacă ar fi fost rezolvate, n-aș mai avea acuma frământările acestea. Aș fi și eu mândru… Dar așa… Cum plec, de ce plec, la ce plec? Numai fiindcă vine primejdia mea? Ce să fac acolo? Singur nu pot merge. Sau poate că da? S-ar simplifica grozav… Cum rămân însă aici nevasta și

copiii? Cum?… Și dacă-i iau cu mine, unde-i duc, la ce?… Poate că totuși se va rezolva situația mea acolo… Poate? Trei luni de zile n-au fost de ajuns să se rezolve aici, unde era ordine. Ce va fi acolo?…

Șovăirea aceasta mă sugruma. Iată începutul sfârșitului. Șovăirea ucide.

Cu o sforțare bruscă, am întrerupt-o. A doua zi m-am repezit la gară, să iau bilete. Ce să mă mai gândesc, să cumpănesc? Trebuie să plecăm deocamdată, pe urmă vom vedea ce-o fi… Trei ceasuri m-am zbătut în fața ghișeelor închise.

Se anunțase că nu se mai liberează bilete, și totuși ne-am războit acolo sute de oameni, cu același gând, cu aceeași nădejde. Pe urmă, încetul cu încetul, ne-am potolit, ne-am rărit. Unii își croiau drum spre peron, să se cațăre de tren oricum, alții ne-am întors pleoștiți acasă… Vom reveni. După amiazi, mâine… Mai e încă vreme…

Cotesc din Calea Gri viței pe Calea Victoriei. Trăsurile sunt mai rare. Țârâie o ploaie plicticoasă. Deodată se aude o răbufneală surdă, foarte depărtată. Câțiva oameni se opresc în drum, se uită pe sus… De-abia mai fac câțiva pași, altă bubuitură, tot înfundată… Geamul unei vitrine tremură… Da, da, tunurile… îmi grăbesc mersul… Nu mai e vreme… Nu mai e…

Și bubuiturile grele, rari urmează toată ziua, îndoliază sufletul capitalei înfricoșate…

4

Tunurile se aud toată noaptea, și a doua zi, și apoi mereu, mereu, până ce se împlinește soarta…

În bubuiturile lor vrăjmașe se amestecă apoi ceata de zvonuri. Cutare tren cu refugiați s-a ciocnit cu un tren militar, mii de morți… Femei, copii sunt striviți în trenuri, se aruncă pe câmp cadavrele din vagoane… Aeroplanele nemțești bombardează trenurile și sunt măceluri cumplite… Sute de oameni plecați s-au întors înapoi… Grozăvie ne așteaptă aici, dar grozăvie ne pândește și dincolo…

Tramvaiele cară toată ziua rănițiii din spitale, în fața Ateneului e plin de amputați, de muribunzi… Lumea îi înconjoară, plânge de suferințele lor…

Ce mai așteptăm oare? Ce mai așteptăm?… Se spune că chiar mâine nemții vor intra în București. Dar ziarele tot parcă mai au o rază de speranță… Ce așteptăm?

„Trebuie! Trebuie!… Aici mă pândește moartea!”… îmi ziceam mereu, chinuit de nehotărârea ce se făcuse stăpână pe mine.

Umblam acuma pe străzi, fără țintă, căutând un leac nerăbdării. Capul îmi vuia de gândurile cari se ciocneau, se întreceau ca apa în clocot într-o oală nouă. Simțeam că zilele, poate chiar orele, sunt numărate. Dacă mai urmează ezitarea, voi fi surprins…

O mână ușoară mă apucă de umăr prin fața palatului. Era Nicolae Iota, un prieten de cafenea, băiat tânăr, frumușel, cu o mustață foarte îngrijită.

— Ei? făcu dânsul, parcă mi-ar fi ghicit frământarea.

— Sunt în situația cea mai cumplită din viața mea, îi spusei, cu o trebuință vie de-a împărtăși cuiva turburarea ce mă rodea. Mă înăbuș și nu găsesc ieșirea. Simt că trebuie să plec, simt lămurit. Asta-i datoria, asta-i cinstea și scăparea! Și totuși… Pot să-mi părăsesc nevasta și copiii? Sau poate să-i iau cu mine? Răspunderea aceasta mă doboară și mă face să șovăiesc. Ca să mă acoper pe mine, mi-e îngăduit oare să primejduiesc pe ai mei?

Iota zâmbi cu superioritate, mă luă de braț și-mi vorbi foarte simplu, foarte calm:

— Adevărat, pentru ardeleni urmează zile crâncene. Cel mai cuminte e acela care poate pleca. Ce-i așteaptă aici, cine poate ști?! Fii sigur însă că nemții nu sunt canibali. Barbari da, dacă vrei. Dar o barbarie modernă. Nu vor scoate ochii nimănui, nici n-o să taie brațele copiilor… Nu. Ei o să le cumpere, înțelegi diferența? Obții același rezultat prin mijloace mai… științifice… în sfârșit… Crezi că ei numai de voi au să se ocupe? Ar fi ridicol. A, da, pe cei care au țipat în gura mare, dintre ardeleni, da… Ceilalți?… Poate dacă ocupația va ține prea mult. Altminteri, poți dormi pe-o ureche… Crede-mă pe mine. Eu judec rece. Nu zic că nu-i primejdie. Aceeași primejdie te pândește însă și în Moldova sau poate în Rusia, căci de unde știi unde se oprește vijelia?… Azi voi, ardelenii, nu sunteți tocmai… dezirabili. De ce să ne astupăm urechile? Trei sferturi din cei ce fac opinia publică aici sunt convinși că voi și ovreii sunteți pricina înfrângerii. Un general strigă în gura mare că în Ardeal n-a găsit decât trădători… De ce nu v-a admis înarmată? De ce? Nu ți-ai pus întrebarea? Cu multe stăruințe au fost primiți doi-trei. Atât. Încolo, la o parte, sau la spionaj. Noi am plecat să liberăm Ardealul, iar acuma ne vedem cotropită țara. Trebuie țapi ispășitori. Voi sunteți… Ce vrei? Mâine, de s-o întoarce soarta, veți fi iarăși divinizați. Deocamdată, însă, asta-i situația… Va să zică, trebuie să tragi consecințele,

fără sentimentalism și fără speranțe deșarte. În Moldova, sau unde se vor opri, vei fi un câine al nimănui și în calea tuturor. Și încă cu familie… Dacai fi numai tu, hai, treacă-meargă… Nici aici nu-ți va merge mai bine, evident. Poate mai rău. Dar cel puțin vei suferi numai tu, orice s-ar întâmpla. Aici mai rămân cunoscuți și prieteni. Acolo toți sunt împrăștiați în toate unghiurile țării și poate ale lumii. Atunci ce mai alegi? Stai, ia-ți inima-n dinți, așteaptă. Poate să ai noroc și să treacă apele peste tine fără să te clintească.

— Dar tu? îi zisei deodată.

— Eu? Aș pleca, mărturisesc. Nu pot. Am ordin special să stau pe loc. Aș pleca, evident. N-am putut suferi niciodată robia, chiar trecătoare… Cu toate astea, voi rămâne, voi înghiți… Ei, vom fi împreună… Vom mai vorbi… Salutare!

A intrat într-o prăvălie și n-a mai ieșit. Nu-mi spusese nimic nou. Aceleași lucruri mi le repetam eu însumi, de-o săptămână, ziua-noaptea. Și totuși, după ce a dispărut, simții ca și când mi-ar fi dezvăluit cine știe ce taine. Poate pentru că îl cunoșteam având legături cu zeii guvernanți, și că, astfel, este ecoul părerilor lor?

Dar în aceeași zi cel puțin zece alții îmi șoptiră vorbe la fel: un perceptor, un actor, un deputat, un ziarist, un judecător, un negustor, un avocat… Parcă s-ar fi înțeles cu toții să mă doboare tocmai în clipele de cea mai aspră șovăire. De ce nu mi-au vorbit astfel ieri sau acum o săptămână? Sau poate de-abia acum s-au hotărât și dânșii.

— Vom fi cu toții împreună… Și ce-o vrea Dumnezeu, să vie!

Acasă mă întâmpinară două geamantane și două valize de mână, pline, gata. Nevastă-mea mă privi întrebătoare, iar când nu scosei nicio vorbă, îmi zise încet:

— Noi suntem gata… De-acuma, cum zici tu…

— Nu știu… Nu știu…

— Poate ar fi bine să pleci singur… Noi vom face ce-om putea… Am auzit că se întâmplă grozăvii cu ardelenii pe unde-i prind nemții.

— Aș… grozăvii… Astea-s nerozii de mahala! răspunsei.

Credeam, însă, și eu neroziile de mahala, în sufletul meu. Mă arătam voinic nevoie-mare, zâmbeam de zvonurile ce alergau din gură-n gură, dar inima-mi tremura. Necunoscutul e totdeauna chinuitor…

Câteva ceasuri am stat în mână cu recipisa actelor mele militare. Și-mi ziceam mereu că n-am avut niciun noroc în viață. Și-mi închipuiam ce

fericit aș fi acuma aflându-mă undeva cu oștirea noastră mutilată, împărțindu-i durerile și jalea. Pe când azi, ce dureri mărunte mă sfâșie?… îmi părea rău că n-am încercat chiar la faimosul birou de informații, cu toată oroarea ce mi-o inspira. Cel puțin aș fi avut o menire, oricât de puțin mândră… Adevărat, se spunea că la Iași vor fi înlăturați toți ardelenii, și de acolo… Dar, oricum, la Iași… aș fi la Iași…

Duminică, pe la prânz, nevastă-mea veni acasă plângând cu sughițuri.

— Trebuie să pleci numaidecât! murmură de câteva ori desperată.

Nu pricepeam. Mi-a explicat. Zvonurile o chinuiseră prea mult. Mă visa mereu mort, visa nemți și unguri… N-a mai putut. S-a dus la Marghiloman, să-i ceară un sfat sau barem o informație.

— Trebuie să pleci imediat, așa mi-a spus. Marghiloman, înțelegi? Imediat. Nemții unde ajung adună pe toți ardelenii, îi pun la zid și-i împușcă, fără nicio judecată… Trebuie să pleci, Remule dragă… Fie-ți milă de noi!… Uite, mi-a dat și o hârtie de la Crucea roșie să ajungi până la Roman. Acolo vei face ce vei putea… Dar trebuie să pleci numaidecât… Ultimul tren pornește după amiazi. Mi-a dat și-o adresă unde să mergi. A fost foarte cumsecade… Pleacă… Pleacă!… Altfel ne amenință o soartă cumplită…

Obrajii îi erau scăldați în lacrămi. Își frângea mâinile. Deznădejdea o cuprinsese întreagă.

— Dar tu?… Voi? îi zisei, sculându-mă brusc și grăbindu-mă să-mi strâng ce-mi va trebui pe drum.

— Noi, a spus să rămânem negreșit aici, fiindcă acolo vor fi greutăți și mai mari… De noi să n-ai grije. Vom trăi sau vom muri, ce-ți pasă? Curajul ei mă mișcă. Mă oprii. Înțelesei numai atâta, că vrea să se sacrifice pentru mine, ea și copiii, că primește să se despartă, rămânând cu câțiva gologani și cu casa goală, numai ca să mă scape pe mine… Răspunsei liniștit deodată, parcă o mină nevăzută mi-ar fi ridicat toate șovăirile și toată teama:

— Nu, nu… Rămân aici cu voi… Ce-o fi să fie!

— Or să te omoare!

— De moarte nu scapi nicăiri… Cel puțin veți ști și voi c-am murit… Cum mi-o fi scris…

Mă potolisem pe deplin. Acuma știam ce fac. Eram liniștit…

În colțurile ochilor ei mai luceau lacrămile. Pe buzele ei flutura, însă, un zâmbet poate de mulțumire, poate de frică. Vedeam că a înțeles lupta

mea. Simțeam puțină mândrie. Mă gândeam că am făcut, într-un fel, un eroism… Se învârti câteva clipe pe lângă candelă, se închină de câteva ori, apoi murmură cu tristețe:

— Cât te-ai chinuit, sărmane de tine! Și cine știe cât va mai trebui să te chinuiești!… Doamne, ajută-ne și ferește-ne de cele rele!…

5

Veni agonia…

Duminică după amiazi trecu pe Calea Victoriei un convoi de prizonieri germani, un convoi lung, jalnic. Curioșii îi priveau cu o teamă ciudată. Un perceptor însă începu să țipe în gura mare:

— Uite cine ne bate pe noi! Uite! Nemâncații, golanii ăștia!… Ptiu!..

Scuipă, se înfurie, dădu din mâini. Era un om tinerel, tuns până la piele, cu fața rotundă și cu mustăți englezești. Îl indignase înfățișarea prizonierilor slăbuți, perpeliți, murdari, frânți de oboseli… Nimeni nu-i ținu isonul. Doar câțiva copii râseră mirați…

Tunurile băteau într-una. Bubuiturile păreau mai apropiate, să le poți număra. Totuși, seara se răspândi vestea că nemții au fost bătuți cumplit, că fug mâncând pământul… Noaptea tunurile amuțiră, ceea ce părea a întări vestea… Câte speranțe nu s-au făurit atunci în Bucureștii torturați de înfrigurare?

A doua zi n-au mai apărut jurnale. În schimb, pe toate zidurile se lăfăia ordonanța generalului Mustață, care în fiecare rând te împușca de trei ori dacă vei face cutare sau cutare. În alte vremuri ar fi râs oamenii de atâtea amenințări; acuma citeau pâlcuri-pâlcuri, clătinau din cap și șopteau spăimântați:

— Va să zică, tot vin?…

Echipe speciale erau însărcinate să rupă toate afișele, afară de ordonanța cu împușcările, să dispară orice urmă de-a celor plecați. Mulți însă au sfâșiat și afișul generalului-prefect, încât iar s-a împrăștiat bucuria:

— Nu mai vin…

Spre seară, prin unele localuri s-a împrăștiat ultimul comunicat oficial, tipărit pe o fițuică albă. Avea numărul o sută. Fericiți și invidiați am fost cei ce am avut norocul să-l putem înfășură și păstra ca o relicvă scumpă!

Orașul s-a luminat seara și luminile au ars toată noaptea, în vreme ce tunurile bubuiau iarăși, neîncetat. Luminatul era în ordonanță. Pe la miezul

nopții, sergenții au sculat oamenii din somn pe la mahalale, să aprindă lămpile și să deschidă ușile, căci vin nemții… Așa cerea în ordonanță…

Nemții însă nu s-au arătat nici a doua zi. A venit totuși o nouă ordonanță, în care se vorbea de intrarea trupelor imperiale germane în capitală și de trupele dușmane, adică române…

Lumea nu-și mai putea stăpâni frigurile. De ce nu vin? Sau, poate, nu mai vin de loc? Unii jurau că azi-noapte au intrat patrule de ulani în cutare mahala și au plecat iar. Alții știau sigur că vestea victoriei noastre e adevărată, că n-are să calce picior de neamț în București…

Mulți își schimbase peste noapte convingerile. Până ieri făceau spume când vorbeau de nemți; azi căutau să-ți dovedească ce popor mare sunt nemții și cât sunt de blânzi…

Carp se plimba pe Calea Victoriei, pe jos. Convertiții cei mulți își scoteau pălăria până la pământ, cerându-i parcă protecția și simțindu-se fericiți dacă vedeau c-au fost observați. Și Marghiloman umblă numai pe jos, grăbit, de-abia biruind a răspunde la saluturile ce-l întâmpină din toate părțile…

Ce rari sunt oamenii care n-au crucea roșie la braț sau măcar la butonieră!

După amiazi, ieșind în oraș, întâlnesc pe stradă pe bătrânul poet Mihail Dorna. Cine nu-l cunoaște și nu-l admiră! E îngrijorat. Bastonul îi tremură în mână. Mustața cănită, neagră-corb, zvâcnește la fiece vorbă.

— Bine că te întâlnesc… Am să-ți vorbesc ceva foarte grav…

— Mă sperii, maestre?

Mă trage într-un gang, lângă o cafenea. Vorbește cu o seriozitate regală:

— Uite ce este… Bandiții ne-au prăpădit țara. Vezi acuma în cel hal am ajuns. Trebuie s-o salvăm, să luăm noi frânele în mână. Până când să ne ție de căpăstru numai incapabili și mișei?… Germanii vor veni. Trebuie să fim pregătiți, să nu ajungem iar pe mâinile hoților… De-acuma m-am hotărât să ies din rezerva vinovată în care am stat până acuma. Vom forma noi guvernul… Am și eu legăturile mele. Chiar azi voi întâlni pe episcopul catolic, care-i prieten cu Mackensen. Mă voi pune în contact și vom face lovitura de stat. Nu mai vrem să știm de aceia care ne-au târât în dezastru. Vom alcătui o gardă națională. Voi merge chiar eu în fruntea ei. Să poftească să mai vie apoi Brătienii și ceilalți să ne reclame puterea! Gloanțe le vom da… Eu îmi rezerv deocamdată portofoliul Finanțelor, fiindcă tot stau cam slab cu finanțele, de altfel probabil ca și d-ta… M-am gândit la d-

ta pentru portofoliul Cultelor… De ce adică n-ai fi și d-ta ministru, care ai talent, chiar geniu, și ar fi alde fârțângăi?… Să nu șovăi, căci vremea presează… Gândește-te bine și mâine să-mi dai răspunsul definitiv… Acuma haidem să luăm un șvarț. Și discreție, nu-i așa? Momentele sunt critice

Și în cimitire se fac glume…

Sabia lui Damocle

1

Miercuri…

Cerul e plumburiu. Niște nouri murdari, grei și leneși se lăfăiesc în văzduh. Plouă o ploaie zgribulită, stăruitoare. O tristețe nespusă s-a coborât pretutindeni, peste tot orașul, în toate sufletele, în aerul umed și înăbușitor. Ochii sunt parcă porniți pe lacrămi…

Dis-de-dimineață, un cumnat al meu vine galben la față să ne spună răgușit:

— Azi la ora unsprezece intră nemții pe la Bragadiru… Toată poliția e concentrată pe străzile de la Dealul Spirei, încoace, pe Calea Rahovei, pe strada Carol… Ordin sever să nu fie nimeni pe străzi, nici chiar la ferestre…

Ne-au podidit lacrămile pe toți. Ne uitam unii la alții, cu ochii roșii, uluiți, fără să mai schimbăm o vorbă. Ce ne-am mai fi putut spune? Groaza bătea la uși, se pregătea să intre în casă, o așteptam să ne strivească…

Pe urmă i-am văzut…

Au venit pe Calea Griviței, pe unde nu erau așteptați. În frunte, un ofițer roșcovan, cu un băț în mână. Pe urmă, un vierme cenușiu de oameni, poate vreo două sute. Pășeau rar, obosiți și se uitau împrejur mirați. Unii aveau brațele încărcate cu flori, alții cu turtă-dulce, primite pe drumul până la Palat, de la cete de femei care alergau nebunește pe trotoare, se aruncau deseori asupra soldaților și-i îmbrățișau. Altminteri, Calea Victoriei își pierduse animația. Curioșii se piteau pe la geamuri. Pe-afară se vedeau numai străini, care parcă nu mai fuseseră niciodată pe-aici, care au răsărit acuma din cine știe ce bârloguri. Nu se mai auzea decât vorbă nemțească și urale stridente. De unde atâta nemțime aici? La bodega „Hig-Life”, în semietaj, agățat într-o fereastră deschisă, un omuleț slab, cu cioc negru, țipa

din răsputeri: „Ura, ura!”, fluturând o batistă. Era vânăt de însuflețire… Cine-o fi fost?

Detașamentul de soldați a intrat în curtea Palatului. Ofițerul a rostit o comandă, sau poate o cuvântare, apoi toți au strigat de trei ori: „Hoch!” Femeile cele entuziaste au năvălit pe urmă printre dânșii, i-au înconjurat, i-au mângâiat, i-au giugiulit. Una voinică, înaltă, ca un jandarm, alerga de la unul la altul, strălucitoare de fericire și repetând într-una:

— Nu ți-e foame, drăguțule?… Vino cu mine la mama să-ți dăm o cafea cu lapte!

În aceeași vreme bucătarii de campanie s-au instalat chiar dinaintea sălii tronului. Toată curtea era plină de fel de fel de oameni și de căști ascuțite, întrebările și răspunsurile curgeau. Și ce vesele toate fețele acelea, ce vesele! Îți umplea sufletul de durere și de rușine veselia aceea. Câțiva români, prea curioși, se strecurau umili prin babilonia străină, iar alții încremeniseră pe stradă, pe trotoare, cu fețele înlăcrimate, cu batistele la gură, ca să-și înăbușe plânsul. Nu mai aveai voie acuma nici să plângi. Începe robia. Străinii se așezau la masă. Trebuia să te oploșești într-un ungher, tăcut, să aștepți să treacă furtuna…

Un automobil sosește din jos în goana mare cu un uruit ascuțit, care te pătrunde până-n măduva oaselor. Trece… Pe la Biserica Albă oprește, și un ofițer întreabă pe un trecător, care salutase umilit, unde e Palatul regal. Automobilul întoarce brusc. Omul rămâne cu pălăria în mână, ploconit, parcă ar cere pomană. Era un funcționar cunoscut.

— Cum îți vine să-i saluți?

— Da’ ce vrei, să fiu mojic? S-au uitat la mine. N-ai văzut? De ce să creadă că suntem barbari și prostcrescuți?

Avea atâta convingere în glas, că m-am speriat. M-am depărtat repede, cuprins de o frică stranie…

O domnișoară mă întâlnește. Are ochii plânși.

— Ce nenorocire! Ce jale! ciripește ea tremurând.

Facem câțiva pași. Soldații germani se amestecaseră printre lumea de pe trotoare, sporită. Unul vine drept la noi. Întreabă ceva, o stradă sau o adresă. Domnișoara, foarte amabilă, se grăbește să-i explice pe nemțește.

— De ce vorbeai nemțește? îi zic cu mustrare.

— Cum să nu vorbesc? Dacă știu? Să creadă că suntem proști?

Am părăsit-o.

Înțelesesem. Jalea noastră nu va putea avea nici măcar puțină mândrie…

Perceptorul, care acum trei zile se indignase văzând prizonierii, mă întâmpină într-un colț de stradă cu același glas aspru:

— Ei, domnule? Ai văzut oameni cumsecade? Ce-ți spuneam eu?!

— Ce?

— Cum ce?! D-ta nu ții minte de la gură până la nas? Ori vrei să spui că n-am dreptate?… Privește, privește! ăștia sunt oameni civilizați, da, zic și eu! Cel mai mare popor din lume, domnule!… Nu-ți dau voie să mă contrazici…

Treceau tocmai niște soldați. Perceptorul se răstea la mine, țipa, ca și când ar fi vrut să oprească în loc toată strada. De-abia am izbutit s-o șterg. Poate că de n-o ștergeam, m-ar fi dat îndată pe mâna mosafirilor…

Da, da, trebuia să-mi dau seama. Robia noastră va fi mai tristă. Noi nu știm cum se poartă doliul. Nu știm. Încrederea? O, cum s-a mai dus, cum a mai dispărut! Poate că n-a mai rămas nimeni cu credința neștirbită!

Înfrângerea aceasta e cea mai grea, fiindcă ucide sufletele…

2

A doua zi, după amiazi, puținii cari rămăsesem din cercul obișnuit ne adunarăm la cafenea să schimbăm impresii, adică mai curând să ne încurajăm reciproc, în dosul cuvintelor nepăsătoare tremura aceeași teamă. Simțeam parcă întinsă deasupra capetelor noastre o gheară nevăzută, ce ne amenința cu sugrumarea. Zâmbeam mult, ca și când prin aceasta am fi vrut să ne arătăm nepăsarea, deși zâmbetele erau silite și ofilite. Făceam haz de soldații dușmani, care năpădeau orașul oprindu-se cu duiumul în fața vitrinelor în care se mândreau încă atâtea bunătăți. Un pictor schiță îndată o îngrămădire de-acestea de cuceritori, pe un petic de hârtie… Vorbeam însă toți cu glasul scăzut și uitându-ne mereu împrejur. Nu puteam uita că nu mai suntem în Țara Românească și că de~acuma toți pereții au urechi multe și primejdioase…

Aici veni pe-nserate Tiberiu Berdeni. De-abia îl recunoscurăm. Avea barbă mare și era slab ca un ogar. Foarte afectat, ne spuse că printre cele dintâi automobile nemțești care au intrat în București, unul a fost al poliției secrete, aducând liste nesfârșite cu numele tuturor celor ce au vrut războiul sau au ocărât pe centrali.

— Din întâmplare făcui cunoștință cu unul din polițiștii aceștia și am văzut listele, zise Bordeni cu o gravitate apăsătoare. Aproape toți băieții sunt trecuți în listele astea negre…

Ne-am cutremurat fără voie cu toții. Ne îngrozea omul acesta, care cunoștea pe polițiștii dușmani abia sosiți, și poate că fiecare ne-am zis în clipa aceea că și el trebuie să fie din poliția amenințătoare. El însă tăcu câteva momente, privindu-ne cu o superioritate zdrobitoare, apoi, adresându-se mie și poetului Pilade, adăogă rar și îndesat:

— Și d-voastră sunteți pe lista neagră, amândoi…

— De ce? întrebarăm deodată.

— Fiindcă ați scris la Adevărul…

— Dar dacă nici n-am scris?

— Nu știu. Acolo așa sunteți trecuți. Poate că e o greșeală la mijloc… Deocamdată nu trebuie să vă speriați. Eu am să intervin în favoarea d-voastră și sper să izbutesc…

Am îngălbenit amândoi și în curând am plecat, aproape pe furiș, fără o vorbă. În stradă ne-am strâns mâna mai puternic ca de obicei.

— În orice caz, să ne întâlnim zilnic până ce o fi să ne înhațe… rosti Pilade, zâmbind amar.

— Da, da, să ne întâlnim, murmurai și eu.

Până acasă mă uitam mereu înapoi, așteptându-mă în fiece clipă să fiu oprit. Am răsuflat când am intrat în casă. Așa, acuma cel puțin se va ști de urma mea. Încercai să fiu vesel. Nevastă-mea însă îmi ghici sufletul și nu mă slăbi până nu-i spusei tot.

— Stai acasă, Remule dragă. Barem, de-o veni nenorocirea, să te găsească între noi. Tot ar fi mai puțin îngrozitor decât să aud de la străini…

— Mai bine era să fi plecat… zisei pleoștit. Mai bine, ehe! Dar acuma…

— Eu ți-am spus să pleci…

— Da, mi-ai spus… Poate că și acuma ar mai fi chip de a mă strecura, ce zici? Decât să mă prindă aici, mai bine…

Părăsirăm însă asemenea planuri. Era prea târziu. Două zile trecuseră de când dușmanul era stăpân în inima României.

Ce strâmbă e soarta! N-ar fi fost oare mai bine să fi luat o hotărâre? Azi poate n-aș fi în situația aceasta… Desigur că n-aș fi… Acuma aș… Degeaba, degeaba… Prea târziu… Nu se mai poate desface ce s-a făcut, sau mai curând nu se poate face ceea ce ar fi trebuit să se facă…

Două zile stătui acasă tresărind de câte ori se deschidea poarta, de câte ori se auzea o trăsură în stradă sau vreo gălăgie, așteptând sfârșitul…

Pe urmă nu mai avui răbdare. Trebuia să aflu ce este, trebuia să găsesc o ieșire, oricare ar fi… A treia zi după amiazi întâlnii pe Bordeni, împreună cu Pilade.

— De ce nu te-ai mai arătat? mă întâmpină Bordeni cu unsurâs straniu. Încă de alaltăieri i-am spus d-lui Pilade că nu mai e nicio primejdie. Am vorbit eu, am stăruit și v-am scăpat deocamdată. Va să zică, fiți liniștiți… De-o mai fi ceva, eu sunt aici, o să vă anunț din vreme… Cred însă că ați scăpat…

Pilade moțăi din cap, trist, abătut.

De ce atârnă soarta omului uneori, în vremi însângerate! De cine mai atârnă! Și totuși trebuie să zici cu însuflețire:

— Mulțumesc!

3

În fiecare după-prânz ieșeam în oraș o oră. Ne întâlneam cu toții, cei rămași din cercul de odinioară. Câțiva profesori și câțiva funcționari înlocuiau oarecum o parte din goluri. Aduceam fiecare câte o știre: colo nemții au făcut asta, dincolo bulgarii asta, ici ungurii asta… Pe urmă, mereu despre cei plecați. Ne înduioșam. Și ziceam că tot astfel se vor fi gândind la noi și ei. Ne închipuiam ce vor fi făcând prin Moldova și-i plângeam, precum credeam că ne plâng și ei pe noi. Nici nu ne putea trece prin minte că ei… A, dar să n-o luăm înainte!

Într-o după-amiază eram de-abia vreo cinci la întâlnirea obișnuită. Un chelner ne șopti în mare taină că au început arestările cu duiumul și că hotelul e aproape plin de ostateci; ne spuse chiar câteva nume cunoscute… N-apucarăm însă bine să cercetăm știrea aceasta, care de altfel circula mai vag și prin oraș, când vedem că la intrarea cea mare s-a oprit un ofițer german întovărășit de un civil cu o barbă roșcată încâlcită. Priveliștea nu ne-ar mai fi mișcat, căci acuma soldații inamici inundaseră toate colțurile Bucureștilor și ne obișnuiserăm cu dânșii. Dar ofițerul cu civilul parlamentau… și parcă arătau mereu spre masa noastră. Peste câteva clipe ieșiră amândoi, iar noi respirarăm ușurați.

— Ați văzut cum ne fixau mereu numai pe noi? zise Nicolae Iota, care era cel mai nepăsător, fiindcă înainte de război fusese germanofil furios și

chiar scrisese niște broșuri bombastice despre victoriile nemțești.

— Numai să n-o pățim… adăogai eu neliniștit.

— Ași, ce să pățim?! De noi au să se agațe? Ar fi ridicol, râse Iota cu superioritate. Poți dormi fără grije, ți-am mai spus-o și când erai să faci prostia să pleci pe drumuri în lumea mare… N-am avut dreptate?

— O, ce n-aș da acuma să fiu plecat, oriunde, numai să nu-i văd lăfăindu-se…

— Ne vine rândul tuturor, murmură Pilade calm. O să ne ridice pe toți, încetul cu încetul. Sunt sigur…

În clipa aceea ofițerul de adineaori apăru iar, veni drept spre noi, se opri lângă Iota, îl atinse pe umăr, se plecă și-i șopti ceva. Nepăsătorul îngălbeni deodată, apoi se făcu roșu-foc, se sculă în picioare. Ofițerul îl luă deoparte, îi mai zise ceva, foarte încet, și Iota își luă repede paltonul.

— Ce este? Ce este? bâlbâirăm cu toții, uimiți de spaimă.

— Nu știu… Vrea să-mi spuie ceva… Știu eu? șopti dânsul iarăși, galben ca ceara, zăpăcit și uluit.

Plecă cu ofițerul. Șvarțul îi rămase pe masă. Stăturăm câteva minute fără să scoatem o vorbă. Lumea dimprejur de-abia băgase de seamă ce se întâmplase.

— Nu spuneam eu? zise apoi Pilade rupând tăcerea. Au să ne ia pe rând…

Nici nu mai puteam vorbi. Ne uitam unii la alții, cu ochii mari, întrebători, așteptând ceva.

Poate c-o să ne ia îndată și pe noi…

Trecu astfel vreo jumătate de ceas. Pe urmă, apăru un subofițer austriac și merse tocmai la chelnerul care ne servea. După ce schimbară câteva vorbe, chelnerul veni repede și chemă pe Pilade.

— Nu v-am spus? rosti dânsul cu un zâmbet amar. Pe rând mergem…

își căută paltonul; vru să se îmbrace. Austriacul însă făcu semn, râzând, că nu e nevoie. Venise trimis de Iota, care-și uitase bastonul și care ne ruga să-i înștiințăm familia că este arestat la comandatură, deocamdată…

— Când ne mai întâlnim? întrebă unul.

Nu răspunse nimeni. Nu mai îndrăzneam să ne întâlnim. Doar pe-acasă sau poate întâmplător pe stradă… Sau, cine știe, poate nicăiri… Poți să știi ce va mai fi mâine?… Ne-am risipit…

Ne mai vedeam totuși uneori, mai ales pe stradă. Dar vorbeam puțin. Schimbam câteva cuvinte și ne despărțeam repede. Mutrele suspecte mișunau pe Calea Victoriei, se țineau după oameni, trăgeau cu urechea… O vorbă scăpată în vânt zbura îndată la comandatură. Un cofetar făcuse chef acasă la dânsul de bucurie că auzise că ai noștri ar fi reluat Ploeștii. A fost ridicat de la masă și trimis pe jos, așa cum se găsea, până la Ploești, să se convingă că nu e adevărat ce-a auzit… Va să zică, nici în pereții casei tale nu te poți încrede…

Un fotograf mă opri într-o dimineață în fața Palatului.

— Ei, bine că te întâlnesc!… Te căutam… Am să-ți vorbesc ceva foarte important…

Fotograful era o figură cunoscută prin cercurile noastre. Avea legături intime cu toți gazetarii, cu mulți scriitori și artiști. Altminteri, tânăr, cu o mustață neagră, tunsă englezește, veșnic cu dungă la pantaloni și cu mare trecere la femei, îndeosebi la cele mai ușoare.

Mă luă de braț, ca și când am fi fost prieteni de când lumea, și-mi vorbi toată vremea cu un ton care nu îngăduia contrazicere:

— D-ta știi nemțește bine…

— Da, dar…

— Avem nevoie de d-ta… Eu sunt prieten intim cu locotenentul Kammert, care conduce Gazeta Bucureștilor. I-am vorbit de d-ta, fiindcă nu e mulțumit cum iese ediția românească. Trebuiește un traducător bun. D-ta ai fi…

— Da, dar…

— Nu ți se cere decât să traduci în românește. Atâta tot. În schimb vei fi plătit bine. O mie de lei lunar cel puțin. Mâine dimineață te așteaptă locotenentul. Voi fi și eu acolo…

— Mi se pare c-ai greșit adresa, îi zisei acuma. Mai bine orice decât…

— Nu uita că, dacă nu primești de bunăvoie, vei fi rechiziționat, spuse fotograful cu o ușoară amenințare în ochi. Iar atunci vei lucra și pe degeaba…

— Aș vrea să văd cum se poate rechiziționa un om ca să scrie la o gazetă dușmană…

— O să fie bine, murmură dânsul zâmbitor. D-ta vino acolo, și vei vedea… O să fie bine!

Mă gândii dintru-ntâi nici să nu mă duc de loc, dar pe urmă îmi amintii că suntem în puterea lor și ar fi poate mai bine să mă lămuresc cu însuși

ofițerul-ziarist.

Locotenentul mă primi cu o politeță exagerată, îmi oferi țigări și începu:

— D-ta vrei să scrii la ziarul nostru?

— Nu, domnule, nu vreau și nici nu pot… Tocmai venisem să…

— Cum, d-ta nu ești ziarist?

— Nu, sunt oleacă de poet și… n-am făcut niciodată gazetărie.

— Dar mie mi s-a spus că d-ta cunoști limba germană.

— Prea puțin ca să pot fi de vreun folos. Astfel că chiar rechiziționându-mă…

— Ce rechiziție?…

— Așa mi s-a spus…

— Nu, nu… Dacă nu vrei, noi nu te putem sili. Aici e chestie de încredere. Ne trebuiesc oameni de încredere…

Fotograful aștepta afară, la ușă.

— Ei, s-a făcut?

— Nu, domnule, eu nu doresc să fiu om de încredere pe-aici…

— Am vrut să-ți fac un bine, și d-ta dai cu piciorul… Halal! zise dânsul privindu-mă de sus până jos cu o compătimire disprețuitoare.

De când ajunsesem sub stăpânirea vrăjmașă nu mă simțisem niciodată mai bine ca în ziua aceea. În sufletul meu mă credeam chiar erou puțin. Ce, e nimica să refuzi de la obraz pe un locotenent prusac atotputernic? Să sfidezi internarea sau închisoarea? Numai fotograful să nu se încăpățâneze sau să se răzbune…

De altfel, de germani nu mă sinchiseam prea mult de la început. Ce pot să-mi facă?. Doar să mă închidă… Dar austriacii, ungurii!… Din fericire, încă nu se auzea nimic de activitatea lor.

În orice caz, ar fi bine să-mi iau măsuri de siguranță…

O ordonanță cerea ca toată lumea să-și procure de la poliție un bilet de identitate, faimoasele ausweis-uri. Aici era poate ocazia să mă acoper. Comisarul de la circumscripție îmi era prieten. I-am explicat și s-a învoit. Și m-a trecut în bilet „născut la Șaru-Dornei, județul Neamț”.

În sfârșit! Dacă ar fi să se cerceteze transilvănenii, eu sunt mântuit. Afară când aș fi denunțat sau când aș fi trecut pe vreo listă neagră specială de-a lor… Bine, dar atunci e totuna. Atunci urmează unul din cazurile pe care le-am prevăzut în clipa când m-am hotărât să rămân aici. Atunci nu mai e scăpare…

Până atunci însă viața își urmează cursul ei…

5

Da, da, viața nu se oprește nicio clipă.

Trece nepăsătoare peste ruine, peste cadavre, peste toate nenorocirile. Omul trebuie s-o primească așa cum este sau cum vine, fără să murmure sau să se împotrivească.

Și omul e ființa cea mai mlădioasă din lume. Împrejurările îl îndoaie și-l sucesc cum le place. Uitarea se așterne repede peste ziua de ieri. Privirile se îndreaptă veșnic înainte. Ce-a fost ieri nu ne mai interesează. Ne chinuiește numai ce va fi mâine sau poimâine…

Acuma parcă ocupația vrăjmașă ar fi fost de când lumea. Aceeași goană pentru pâinea de toate zilele, același vălmășag pentru un locșor mai bun în viață. Doar că astăzi stăpânirea e străină… Dar cine se mai gândește la stăpânire când stomacul țipă? A amorțit entuziasmul, a pierit idealul… Pâinea, pâinea!…

Aproape două luni de zile uitasem toate acestea.

Trăiam într-o speranță nelămurită. Vedeam realitatea și n-o simțeam. Mi se părea că starea aceasta nu poate să dăinuiască. Trebuie să se sfârșească repede. Cum? Nu-mi dădeam seama.

Acasă ne strânsesem într-o singură odăiță, în subsol. Acolo găteam, mâncam, stăm și dormeam. Țineam gologanii cu șapte ațe. Ziceam că trebuie să ne ajungă negreșit… Până când? Nu știam. Trebuie să ne ajungă…

Zilele însă treceau și speranța se destrăma, se destrăma…

Și iarna parcă înadins se pusese să ne strivească.

— Știi că nu mai avem lemne decât pentru două-trei zile? zise nevastă-mea într-o seară, cu groaza aceea în ochi care te îngheață, pe care o cunosc numai cei nevoiași și înfricoșați de tainele zilei de mâine.

Era zadarnic. N-aveai de unde și mai ales cu ce să iei. Ca să mai întindem mizeria, începurăm să trimitem la vecini oalele cu mâncare, să fiarbă. În odaie nu mai făceam foc decât dimineața și seara, câte puțin, să se dezmorțească aerul. Ziua tot mai trece, și frigul nu se simte atât de mult. După amiazi nevasta și copilașii se cocoțează pe canapea, îmbondoriți în toate straiele ce se găsesc prin casă…

Degeaba. Iarna se întețea. Și nicio licărire de nădejde…

Apoi deodată se răspândi prin oraș: în curând vor începe să plătească lefurile funcționarilor… Guvernul nostru a trimis zece milioane prin Crucea roșie pentru funcționarii din teritoriul ocupat…

Pe când însă dârdâiam și ne mângâiam cu așteptarea aceasta, o adresă de la minister mă anunță că postul meu s-a suprimat pe ziua de cutare. N-am crezut. Am alergat la minister. Mai erau câteva sute suprimați, ca și mine.

Eram revoltat. M-am dus ață la girantul ministerului, un omuleț foarte scund, cu un cap foarte mare, cu niște ochi foarte șireți. A ridicat din umeri.

— Trebuie să facem economii, multe economii.

Avem greutăți enorme…

— Bine, dar asta înseamnă să rămân pe drumuri! Și tocmai acuma, în vreme de ocupație dușmană, când leafa de-aici îmi era singura speranță…

— Aranjează-te aiurea. Acuma e nevoie de oameni muncitori.

— Unde? La nemți, poate…

— Desigur. Toți suntem în slujba lor.

— Vă rog să vă gândiți că nici nu e patriotic ca în asemenea vremuri…

— N-am să primesc de la d-ta lecții de patriotism.

Mă înfuriai deodată.

— Ba ai putea să primești, domnule… Nu se lasă muritori de foame sute de oameni acuma…

Destul de trist…

Am trântit ușa atât de tare, că s-a speriat șeful de cabinet.

În stradă, însă, m-au podidit lacrămile. Nici nu-mi venea să mai vin acasă. Cu mâna goală?… O, ce groaznice sunt asemenea clipe!…

6

— De ce nu iei și tu o slujbă undeva? Tu, care știi nemțește, ai găsi cât bați în palme… Stăm foarte slab, dragul meu… Mâine-poimâine nu vom mai avea nici măcar o bucățică de pâine…

Nevastă-mea vorbea așa. Glasul îi era muiat în lacrămi. N-am îndrăznit să mă uit în ochii ei când am răspuns:

— Nu pot… nu pot… nu pot…

A tăcut.

Peste câteva zile a reînceput:

— Văd că toată lumea se aranjează în slujbe. Nemții primesc pe oricine cu brațele deschise… Numai noi stăm cu mâinile în sân. Nu știu ce așteptăm!?…

Nu știam nici eu, adevărat. Simțeam doar că tocmai pentru că știu nemțește nu se poate să am niciun fel de legătură cu dânșii. Zece ani, de când sunt aici, n-am vorbit niciodată nemțește, n-am cunoscut niciun german, deși nimeni nu s-ar fi mirat s-o fi făcut. Și să încep acuma, când sunt dușmanii țării?… Mai bine…

În mintea mea luasem o hotărâre. Cu ultimii douăzeci lei voi îmbrățișa meseria de văxuitor de ghete. O lădiță, câteva cutii de cremă… Voi rămâne însă departe, chiar dacă toată lumea ar trece de partea lor…

Totuși, să nu lăsăm să ajungă lucrurile până aici. Să căutăm…

În fiecare dimineață era o vălmășeală fără seamăn la brutării. Nu se ajungea pâinea, și oamenii vegheau toată noaptea pe trotuarul înzăpezit, în gerul tăios, ca să poată apuca mai repede rândul. Acolo zgribuleam și eu zi cu zi, cu cartela-n mână… Acolo mi-a venit o idee năzdrăvană…

N-ar fi, oare, chip de câștigat ceva din vânzarea pâinii? În loc să se omoare atâta lume aici, s-ar putea împărți. Ar lua oamenii mai degrabă, ar fi mulțumiți și ei, și eu… Chestia este doar să găsesc un brutar mare, să-mi încredințeze un număr oarecare de pâini. Asta însă ar cere un capital sau o garanție, și eu de-abia am după ce să beau apă…

Câteva zile m-am silit să dau peste vreun brutar care să nu-mi ceară nimic afară de garanția morală… et caetera… Am izbutit să obțin în cele din urmă o scrisoare de recomandație de la Filip Weingarten, un om cumsecade și săritor la nevoie… Dar am rămas cu scrisoarea în buzunar, căci în vremea aceasta se organizase mai bine distribuția pâinei, și planul meu căzuse în baltă…

Filip Weingarten totuși mi-a întins o mână de ajutor, mai pe urmă… Se deschiseră și teatrele, iar el era ceva pe-acolo. Vremurile sunt atât de tulburi, că nu te poți mira cum un cinstit negustor ajunge să fie ceva la teatru. A avut nevoie de dânsul teatrul, și omul s-a dus, mai ales că odinioară laurii scenei erau mai să-l ademenească… Trebuiau subiectele pieselor ce se jucau, pentru programe, în românește și nemțește. De obicei, lucrurile acestea le fac antreprenorii. Weingarten mi-a cerut mie să-i aranjez subiectele, mai drăguț, mai literar. Vezi, sărmana literatură tot e bună la ceva!… I-am aranjat. Și am luat nu știu cât, avere nu, desigur. Era cel dintâi

câștig al meu sub ocupație. Mi se părea o minune. Nevastă-mea a dat un acatist de bucurie. În sfârșit, nu ne-a lăsat Dumnezeu să murim…

Să murim, nu, dar dac-ar fi fost să continuăm așa, anevoie am fi dus-o până la capăt… De altfel, izvorul acesta a secat repede. Programele au trecut în curând în exploatarea onui negustor care nu se mai sinchisea de „drăguț și literar”… Și tot Weingarten a sărit iarăși. M-a pus controlorul concertelor la Ateneu. Ceva mai sus ca aceia care rupeau biletele, căci eram șeful lor. Și ceva mai jos, fiindcă mi se plăteau zece lei numai în ziua când era concert, iar concerte erau cel mult unul pe săptămână… Nu curgea, dar picura… Tot mai bine decât nimic… Bine că nu-i mai rău…

7

În zilele acelea m-am pomenit într-o seară iarăși cu Bordeni. M-a căutat acasă, m-a sculat de la masă, că are să-mi spună ceva extrem de important.

— Uite ce este, îmi șopti dânsul cu o mutră foarte gravă. Mâine sau poimâine vei fi chemat la comandatură. Nu te speria. Poate să te țină acolo două-trei zile, pe urmă îți dă drumul. Te-a implicat Iota că ai fost războinic… Dar să n-ai frică. Eu mă fac luntre și punte să vă scap. Sunteți vreo șapte pe răboj… Stai acasă și așteaptă liniștit. Deocamdată nu e nimic grav…

Am stat acasă. Nevastă-mea plângea și-și frângea mâinile. Eu însă într-adevăr nu mai eram spăimântat. Greutatea vieții mă apăsa atât de mult, că aș fi fost aproape bucuros s-o pot sfârși, oricum ar fi. Groaza și mizeria îți oțelesc inima și ți-o împietresc, încât ajungi să nu te mai doară nimic, să nu te mai frământe nicio speranță.

Am stat acasă trei zile încheiate. Și iar nimic. Mă întrebam uluit ce-o fi fost la mijloc. Sau n-o fi fost nimic?

O pisică crâncenă se juca cu soarta oamenilor, îi chinuia înainte de a-i sfâșia…

8

Se desprimăvăra acuma. Se ușura viața, se reînfiripau nădejdile.

— Nu mai e mult, ne șopteam cu ochii strălucitori.

Uitam parcă amarul realității de dragul închipuirilor dorite.

Sau, dacă nu-l uitam de tot, îl înghițeam mai bine.

Eram traducător de programe și compozitor de reclame, plătit cu bucata. Am rămas toată vara. Mă mândream cât puteam că nici măcar n-am stat de vorbă cu niciun dușman, cu toate că trecuse o jumătate de an de ocupație. Celor ce n-au cunoscut ocupația, care nu i-au simțit penetrațiunile științifice li s-ar părea stranie asemenea mândrie. Ce-o fi mai firesc decât să fii aievea dușmanul dușmanului tău?

Și totuși, ce greu e când ai ajuns în puterea lui! Când de viața și chiar de toanele lui îți atârnă viața! Ușor e să osândești, dar câte fereli și vicleșuguri îți trebuiesc de vrei să nu cazi în ispită și să nu păcătuiești când păcatul te îmbie la fiecare pas, iar ispita te batjocorește pretutindeni!

Nu e mare cinste să-ți târăști traiul din traduceri și reclame neroade. Poate însă că e mai ușor ca văxuitul ghetelor. Dacă nu m-aș fi sfiit să mă așez cu lădița la un colț de stradă să fac concurență țigănușilor, de ce m-aș sfii c-am putut rămâne măcar prin împrejurimile meseriei mele? Firește, viața nu e dulce, dar, la urma urmelor, când mi-a fost cu adevărat dulce?

Și-n vremea aceasta alții… Dar ce mă privesc pe mine ceilalți? Ce mă privesc?… E vorba numai de conștiința mea… De ea e vorba… Sărmana!…

Cumpăna soartei

1

E ușor să te baţi în piept că-ți iubești țara când nimeni nu te oprește s-o iubești. Dar s-o iubești când nu e voie, când iubirea e privită drept o crimă, când mii de ispite te pândesc să te abată, atunci are un preț, atunci ți se cuvine recunoștința. Adică nu… Atunci îi simți mulțumirea. Atât. O datorie firească n-are nevoie de recunoștință, ci numai de suflet. Rău este când n-o împlinești, când însă ți-o faci, nu-ți câștigi merite deosebite.

În realitate, dragostea de țară și de neam nu știi s-o prețuiești și nici s-o simți aievea decât sub pumnul străinului. Atunci îți umple tot sufletul, îți înnobilează toată firea, îți sporește nădejdile și-ți întărește încrederea. Fructul oprit e cel mai dulce. Numai cel ce suferă pentru țara lui, cel ce trebuie să scrâșnească dinții și să-și înghită mânia, cel ce se revoltă „cu pumnii strânși în buzunare”, numai în inima aceluia își coboară rădăcinile adânci adevărata iubire. Suferința singură zămislește pasiunile mari…

În împrejurări grele, sub amenințări multe simți într-adevăr nevoia să-ți dovedești iubirea. Cele mai neînsemnate lucruri iau în ochii tăi dornici

proporții uriașe. Alteori ți s-ar fi părut ridicole; acuma le mângâi cu evlavie.

Poate niciodată n-a clocotit în inimi mai multă ură ca sub ocupația germană. Cazurile singuratece care ar arăta contrariul n-au nicio însemnătate. Sunt urmările politicianismului, care a pus totdeauna ambițiile personale mai presus de orice în lume.

Mulțimea cea mare însă s-a purificat în flăcările încercărilor…

Eram închiși într-o temniță uriașă, unde nu pătrundea decât ceea ce îngăduiau cotropitorii. Și ei numai otrava o îngăduiau să picure în sufletele noastre, zi cu zi, ucigătoare de speranțe. Și tocmai în clipele când eram mai însetați de încredere și răbdare.

Ne luptam cu disperare împotriva primejdiei. Era vară acuma. Seara ne adunam iarăși, o mână de scriitori, actori, pictori, avocați, medici, funcționari… „Fanaticii”, cum ne ziceau cei ce pierduseră nădejdea sau care nu au avut-o niciodată. Împreună ne rugam, ne întăream și făuream viitorul cât mai trandafiriu cu putință. Ziarele germane și unguerești inundaseră Bucureștii. Într-însele aflam uneori știri care ne erau dragi. Le traduceam, le transcriam în mai multe exemplare, le împărțeam printre cei dornici ca și noi.

— Merge bine! era lozinca noastră.

Într-un ziar nemțesc am descoperit într-o zi un rezumat al articolului reginei noastre despre București, reprodus dintr-o gazetă belgiană. L-am învățat pe dinafară. Zile de-a rândul îl recitam tuturor cu o mândrie copilărească:

— Ai văzut articolul reginei?… O, îți stoarce lacrămi… Stai, că parcă-l am la mine… Are să te înduioșeze…

Apoi într-o zi m-am prezentat cu o bombă: un jurnal francez. Un actor tânăr și plin de talent făcuse cunoștință cu un soldat german, alsacian, de la cenzura ziarelor. Și alsacianul i-a împrumutat pentru câteva ceasuri un veritabil Le Temps. De un an de zile aproape nu mai văzusem gazetă franceză… Toate mâinile s-au întins spre mine. Riscam însă să dormim seara cu toții la Cercul militar. Am fugit acasă, să-l sorbim în tihnă:

— Spune ceva despre noi?

Asta era întrebarea cea mai urgentă, fiindcă toată ziua auzeam că suntem un popor atât de păcătos, încât ne-au părăsit și aliații, și Dumnezeu; deci nu ne mai rămâne decât să cădem la picioarele mărinimoșilor învingători, care or să ne ierte dacă îi vom ruga frumos…

Spunea ceva și despre noi. Era o telegramă a regelui Angliei către regele nostru, în care se reînnoia asigurarea că aliații ne dau, împreună cu admirația lor, tot concursul pentru realizarea dreptelor noastre revendicări…

Am copiat-o degrabă și am răspândit-o, în franțuzește, ca să fie mai veritabilă:

„Au moment oii voire majeste”…

2

În vremea aceasta, însă, reprezentanții politicianismului se agitau din răsputeri. În fiecare zi se aruncau zvonuri noi în circulație despre dezastrul nostru definitiv sau despre opera lor salvatoare. Gazeta Bucureștilor se reorganizează și anunță cu alai că redacția ei a trecut în mâinile unor „fruntași politici români”. Au început interviuri furioase, urmate de articole fulgerătoare. Cei de dincolo erau trădătorii, criminalii, vânduții… Dincolo, adică dincolo de linia de foc. Vrăjmașul care ucidea la Șiret pe soldații noștri era prietenul adevărat al românilor…

Deodată apoi se răspândi vestea că germanii pregătesc o ofensivă formidabilă pe frontul nostru. Două săptămâni circulația pe căile ferate e suspendată pentru civili.

— Vor să ia Moldova și au s-o ia… Ce vrei? Am intrat într-o belea cumplită! îmi spuse un doctor. Acuma vezi ce-au făcut prietenii d-tale?

În același timp alții șopteau tuturor la ureche că s-au și numit prefecții pentru județele moldovene.

— Numai Carp poate să ne mai salveze… Ei, dar conu Petrache cere mână liberă, puteri discreționare. Altfel nu se mișcă, adăogau aceștia melancolic.

Rostul melancoliei îl lămureau alte zvonuri:

— Carp face lovitură de stat. Va detrona pe rege, va răsturna toată dinastia, va declara dușmanii patriei pe cei ce au pornit războiul și le va confisca averile, apoi va aduce pe tron un prinț german, cutare băiat al kaizer-ului, și în schimb vom avea Basarabia.

Chiar a doua zi e tulburare mare în oraș. S-a aflat că se pregătește o mobilizare în teritoriul ocupat. Armata ce se va ridica va ocupa Moldova și va lupta alături de nemți împotriva aliaților. Oamenii se închină de spaimă. Vai de mine, asta ne mai lipsea!…

Un șef de cabinet al unui girant de minister îmi face o vizită într-o după-amiazi. Are o geantă doldora și o înfățișare foarte gravă. Vorbește în fraze învățate pe de rost, pompoase: interesele țării, salvarea țării, dezastrul… Și la sfârșit îmi prezintă o listă:

— S-a pornit o mișcare frumoasă. Câțiva oameni de inimă s-au hotărât să facă pasul hotărâtor. Trebuie s-o rupem cu trecutul ticălos. Un singur om avem care poate să ridice iar țara, care posedă energia și perspicacitatea adevăratului om de stat. Mai e nevoie să-ți spun numele? Dacă țara va fi la înălțimea lui, va putea ieși onorabil din cataclismul în care au aruncat-o cei fără minte. Ei bine, mișcarea noastră urmărește o consultare discretă a țării. Avem îngăduința și concursul ocupanților. Cei ce vor să ne sprijinească trebuie să-și arate adeziunea. În foarte scurt timp se va cunoaște rezultatul… Sper că d-ta ești de-al nostru…

Trebuie să fi îngălbenit sau să mă fi schimbat la față, căci fără să-mi aștepte răspunsul, a continuat:

— Firește, iscălești numai dacă vrei… Noi nu silim pe nimeni… Pot să-ți spun însă atâta, că toți funcționarii și intelectualii sunt cu noi…

— Cred, dar eu nu pot… îmi face impresia că mi s-ar usca mâna în clipa când aș iscăli așa ceva. Nu pot…

— Faci rău că nu vrei să înțelegi rostul vremii…

— Te rog… Fii și d-ta drăguț…

A înțeles. Mă așteptam să aibă urmări convorbirea aceasta, neplăcute pentru mine. Dar s-a sfârșit aici. Nici el n-a suflat o vorbă, nici eu…

În schimb, aflam mereu că peste o sută de mii de iscălituri s-au adunat și că se mai adună, că în curând urmează lovitura…

Mă doare mâna când scriu acestea, precum m-a durut atunci sufletul…

3

Cade trăsnetul. Rușii fug. Coastele Moldovei se descoperă. Pumnalul dușman s-a ridicat… Suntem pierduți…

Și deodată o rază de speranță… Au început ai noștri ofensiva! Va să zică, nu suntem pierduți?… Comunicatele românești dispar din Gazeta reorganizată, înțelegem că-i bine. Peste vreo săptămână le-am descoperit în ziarele din Austria. Ura! Câți prizonieri? Câte tunuri? Ce sate au luat? Multe… Da… Mărăști trebuie să fie… Repede hărțile… Sunt aproape de granița Transilvaniei… Acuma desigur c-au trecut-o… Oho, de când au

trecut-o… Câțiva aduc vestea sigură că ai noștri au luat Kezdi-Vasarhely și că se apropie de Brașov, de unde o să cază peste nemții ce ne încătușează pe noi…

E scurtă bucuria. Pornește ofensiva germană… Tremură toată lumea. De-acu s-a isprăvit definitiv… Nu știu câte zeci de divizii au fost aduse din Franța. Vor să ne dea lovitura de grație… Comunicatele jubilează: prizonieri, pradă, înaintare… Pe stradă nu mai întâlnești decât fețe plouate. Deznădejdea s-a așternut greu de tot… Se telegrafiază regelui la Iași să lase tezaurul în țară. Depeșile nemțești vestesc că regele, guvernul, Camerele au și fugit din Iași, că evacuarea Moldovei se face într-o debandadă îngrozitoare…

Suntem atât de puțini cei ce mai avem încredere, încât parcă mi-e și rușine. Numai încăpățânarea sau prostia mai poate nădăjdui… Chiar și „fanaticii" s-au pleoștit. Un actor comic și cu mine rămânem neclintiți.

— Eu cred că tot o să ne ajute Dumnezeu! îmi șopti dânsul.

— Eu simt că nu putem pieri…

Dar seara, un scriitor, care a răscolit multă gălăgie în vremea ocupației, îmi comunică strălucitor:

— A căzut Tecuciul!

— Nu se poate… Nici nemții nu anunță…

— Acuma a venit telegrama… Mi-a spus ministrul…

— Cu toate astea nu cred. Pun rămășag că nu-i adevărat!

— Bine, bine, nu crede. Ai să vezi mâine…

Peste câteva clipe însă un băiat foarte tânăr, care auzise, intervine:

— Dă-mi voie, domnule… Eu sunt fiul ministrului… Nu știu dacă Tecuciul a căzut. Dar sigur este că va cădea. Până-n două săptămâni Moldova e ocupată. De altfel, s-au și luat măsurile toate… Dacă te interesează, pot să-ți arăt și un mic document… Poftim! Te rog însă să mi-l înapoiezi, fiindcă deocamdată trebuie să rămână în taină…

Era un afiș, în formatul unui ziar. L-am desfăcut repede: „Chemarea mitropolitului primat". Am citit: „Români moldoveni, și voi, români de pretutindeni, adunați între Carpați și Prut, auziți glasul fraților voștri din România ocupată! Oștile puterilor centrale sunt în trecătorile Carpaților, sunt la porțile de sus și la porțile de jos ale Moldovei. Ele înaintează și țara va fi din nou cruntată de sânge"… Și iar mai citesc: „Dar Domnul-Dumnezeu s-a îndurat de țara aceasta. El a îmblânzit inima biruitorului către noi și a făcut dintr-însul tovarășul nostru pentru mântuirea

României”… Litere groase, mari, citețe, care-ți plezneau ochii. Și jos, tipărite șase nume de arhierei…

— Ei, acuma ce mai zici? făcu tânărul când îi înapoiai afișul.

— Cu toate acestea, Moldova nu se va lua… Sunt în stare să fac orice rămășag…

Aveam mania rămășagurilor, care îmi ațâțau încrederea.

Băiatul „ministrului” mă privi cu o compătimire zdrobitoare.

— Ce te face pe d-ta să te pui împotriva evidenței?

— Nu știu… Simt eu că nu vor trece… Dovezile d-tale pot să fie nimicitoare, dar simțirea mea e mai tare…

Numai câteva zile a mai ținut forfoteala aceasta sugrumătoare. Pe urmă comunicatele germane au început să se mulcomească. Viitorii prefecți moldoveni spuneau că a intervenit o pauză, dar va porni năvala și mai furioasă în curând. Încetul cu încetul, pătrundeau și alte știri, din care se închega refrenul:

— Au fost bătuți cumplit nemții la Șiret…

Veneau amănunte care-ți umflau pieptul. S-au speriat nemții de vitejia și îndârjirea românilor. Cutare regiment s-a luptat numai în cămașă zile de-a rândul. Numai la Verdun s-a pomenit o apărare atât de măreață. Germanii au avut pierderi uriașe. Zece divizii sau poate mai multe au fost complet nimicite. Mackensen era cât p-aci să cadă prizonier. Kaizerul, care venise să vază cu ochii inundarea Moldovei, a plecat cu coada-ntre picioare. Presa franceză și engleză are coloane întregi despre victoria noastră, una din cele mai frumoase din tot războiul. La Paris, o stradă s-a botezat „Avenue Averesco”, iar la Londra, una „Mărășești-Street”…

Umblam mai țanțoși pe stradă, parcă și noi am fi avut o parte în victoria aceasta.

Cineva aduse mai pe urmă știrea că Mackensen a făcut o vizită bătrânului Lupu-Costache, felicitându-l pentru vitejia fără pereche a oștirei române. Și se zicea că bătrânul Lupu-Costache a roșit, nu se știe dacă de mândrie sau de rușine…

Liniștea obișnuită se coborâse iar în București când, întâlnind pe scriitorul gălăgios, îl întrebai:

— Ei, ce mai face Tecuciul?

— Ironia e gratuită, dragă… Adică îți închipui tu că nemții, dacă ar fi vrut cu orice preț, n-ar fi trecut?… Probabil însă că n-au vrut…

— Desigur. Nici vulpea n-a vrut strugurii…

4

Zvonul alerga de câteva săptămâni că are să pornească un ziar românesc independent, sub conducerea unui fruntaș liberal rămas în teritoriul ocupat, care se împotrivise la intrarea în război contra Germaniei. Se spunea că jurnalul acesta e menit să contrabalanseze propaganda nemțească ce o face cu totul fără perdea Gazeta Bucureștilor. Nu va putea lupta împotriva ocupanților, dar nici nu le va linge mâinile. Mulți șopteau chiar că Corbea a fost lăsat înadins aici ca, la un caz de nevoie, liberalii să poată întoarce frontul… Gazeta era așteptată cu interes și chiar cu un fel de nerăbdare…

— D-ta ce faci? mă opri într-o zi un scriitor cu barbă. Din ce trăiești?

— Vai de capul meu cum trăiesc!…

— Atunci de ce mai stai pe loc? N-ai auzit? Iese un jurnal românesc. Poți să câștigi și d-ta ceva. Directorul chiar s-a gândit și ar vrea să te vază…

— Nu pot să mă amestec în politică. N-am făcut-o înainte; cu atât mai mult n-o pot face acuma… Și mai ales împotriva sufletului meu…

— Faci exces. Întâi că d-ta n-ai să faci politică. D-ta îți faci literatura d-tale… și atâta tot… Pe urmă, nu uita, gazeta e românească. Scrupulurile deci sunt deplasate. Directorul doar e o garanție… Ori îți închipui că ești mai român ca dânsul?

Ispita era zâmbitoare. Și totuși… M-a cuprins iar criza șovăirii, întocmai ca atunci când fusese vorba de-a pleca sau de-a rămâne. În împrejurările în care suntem nevoiți să ne târâm viața, ceea ce mi se oferă e tot ce se poate mai onorabil… Firește, relativ… Dar relativitatea e temelia întregei clădiri sociale. Nimic nu e absolut pe lume. Și mai ales nimic nu poate fi absolut când baionete vrăjmașe călăuzesc pașii unei țări…

Îmi dădeam seama că e nevoie aici de o concesie sufletească… și concesiile sunt începutul prăpastiei. Și totuși… Dacă nu voi face concesia aceasta, mâine voi fi silit să fac poate una mai mare sau să mă lungesc pe jos în așteptarea morții fără glorie. Intransigența desăvârșită se bazează veșnic pe independența materială, care te pune la adăpostul cerințelor burții… Idealismul, degeaba își plimbă capul prin înălțimile albastre, dar umblă cu picioarele prin materialismul de toate zilele.

Am stat de vorbă cu directorul și mi-am deschis sufletul. Și m-a priceput. Avea ochii înlăcrimați. El era convins până-n măduva oaselor că suntem pierduți. Dar nu vrea să-mi zdrobească iluziile. Din nenorocire, au

să mi se spulbere singure. Realitatea e cel mai puternic leac al închipuirilor… Nu-mi cere să mă solidarizez câtuși de puțin cu politica ziarului care va salva ce se mai poate din ruine. Sunt poet, să rămân poet. Să văd numai de literatură. Îmi dorește să găsesc mângâiere într-însa… Asta nimeni în lume nu poate să mi-o impute…

Ziarul a pornit în clipele când nourii cei mai amenințători se îngrămădeau pe orizontul țării. Rușii tratau armistițiul cu dușmanii, târându-ne și pe noi cu dânșii… întunerecul se cobora încetișor peste visurile noastre. Toate păreau a fi fost zadarnice. Nenorocirile se prăvăleau așa de furtunos, încât ultima speranță se sfia și se ascundea din ce în ce mai adânc în căldura inimii…

5

Ura are nevoie de descărcare, ca și iubirea. Tăinuită, te înăbușe. O simțeam cum mă gâtuia tot mai strâns. Evanghelia ei îmi fusese străină până atunci. Dar acum se înfiripase singură, aproape chiar împotriva voinții mele, care era protivnica urei. Se închegase încetul cu încetul, mi se îngrămădise în inimă și începea să mă doară cu atât mai mult că nu-i puteam da drumul în dragă voie.

Ura e născocitoare și șireată, întocmai ca iubirea. Găsește prilejurile și le exploatează cu îndârjire.

Ura mea a găsit o ieșire îngustă și s-a bucurat…

La Teatrul Național se încuibase o trupă germană de actori, despre care trebuia să vorbim. De obicei, cronicele din ziare sunt niște reportaje convenționale. Gentilețea și indulgența trebuie să predomine într-însele, ca să nu supere pe nimeni; cel mult o aluzie e îngăduită uneori, foarte ușoară și, dacă se poate, spirituală… Cu toate acestea, am început să tratez pe reprezentanții culturii cotropitoare cu ceea ce se cheamă „severitate obiectivă”. Lumea teatrală a observat îndată și și-a frecat mâinile: „Bravo, ăsta ne răzbună și pe noi!”… Cenzura nu se prea sinchisea de afacerile culiselor, cel puțin la început. Corecturile veneau ștampilate probabil fără a fi fost citite… Actorii germani însă s-au revoltat. Așteptau osanale și mulțumiri pentru că au binevoit să se coboare cu arta lor în fața unor barbari striviți. Și ce-au făcut, ce n-au făcut, că într-o bună zi m-am pomenit chemat la șeful cenzurei, un baron foarte spilcuit. S-a sculat în picioare când am intrat, ca să-mi poată spune mai apăsat:

— D-ta vei fi internat la Corabia!

— Dar pentru ce, domnule baron?

— Fiindcă ai o atitudine vădit protivnică puterilor centrale. Între altele, felul cum îți permiți d-ta să scrii despre artiștii noștri este de-a dreptul jignitor.

— Am crezut că în artă e permisă obiectivitatea. Și de altfel cenzura a permis publicarea…

— A permis înadins ca să vedem până unde vei merge… înțelegem noi obiectivitatea dvs., care nu-i altceva decât dușmănie mascată. Nouă nu ne trebuie obiectivitatea d-tale. Noi nu suntem aici ca să lăsăm să se insulte instituțiile noastre… Am terminat. Voi lua măsurile trebuincioase…

Nici nu știu cum am ieșit din biroul domnului baron. Simțeam numai că mi-e foarte cald și că toate se clatină în fața mea.

Două zile au stăruit pentru bietul de mine câțiva fruntași cu trecere, până ce au îmblânzit pe șeful spilcuit. De, în împrejurări de-acestea ura trebuie să se îngrămădească, neputincioasă, în inimi. Când ești sub călcâi, nu ți-e îngăduit nici să te zvârcolești, altminteri îți stârnești singur strivirea zadarnică…

6

Pe urmă, poate încăpățânarea mea, sau poate răutatea altuia, sau poate toanele soartei m-au încurcat într-un bocluc căruia i-am tras ponoasele până-n clipa aceasta, când…

M-am certat cu un scriitor. Fiindcă cearta s-a stârnit pe o chestie literară, a degenerat, firește. Scriitorii sunt, într-o privință, ca țiganii: se ceartă și-n cimitir. Doar că sfada lor e poreclită polemică.

Henric Adler avea la îndemână un jurnal înființat înadins pentru a-i preamări gloria și a-i doborî adversarii. Era un om ciudat Adler: o inimă acră, setoasă de orice răzbunare, și o limbă pătimașă, neagră, veninoasă. Niciun mijloc nu i se părea urât dacă printr-însul putea desființa un protivnic…

Față de mine, după ce ne-am dezbinat, a început o campanie sistematică și stranie. Toate înțepăturile, când mai pe față, când mai ascunse, culminau într-un fel de refren: boanghina!

Dintru-ntâi, n-am priceput ținta refrenului. Îmi închipuiam că, simțindu-se prea slab, caută să mă lovească aruncându-mi în lume rușinea că sunt

transilvănean. Asemenea încercări am mai avut și altădată, cu alții. A fi transilvănean fusese totdeauna, în ochii unora, o mare scădere. Ne învățasem s-o înghițim fără multă supărare. Așa erau vremurile odinioară… Dar acuma? Când ungurii se plimbau pe Calea Victoriei? Când a fi ardelean e o crimă care te duce imediat la pușcărie și poate chiar mai departe?… Sau ura i-a întunecat vederea, sau… A doua posibilitate nu îndrăzneam să mi-o închipuiesc…

Atacurile însă continuau aceleași, cu o stăruință uimitoare, pe toate căile, pe toate potecile. Îmi ajungeau la urechi vorbe de necrezut. Că Adler se laudă pretutindeni că în curând voi fi măturat de pe-aci, că… Unii prieteni mă sfătuiau să mă feresc sau să caut să-l împac, căci Adler e hotărât să mă dea pe mâna nemților, fiindcă într-ascuns fac propagandă împotriva lor, deși sunt dezertor austriac…

Zâmbeam necrezător. Oricât ar fi cineva de pornit, asta nu se poate… Asta ar fi… Și nu se poate!…

Și tăceam…

În vremea aceea începuseră să mai pătrundă aici știri de dincolo de zidul de foc ce tăia țara în două. Cenzura germană împărțea redacțiilor bucureștene ziare din Moldova, pentru trebuințele lor politice… Cât le mai doream noi ziarele acelea! Cât mai alergam noi după o veste de dincolo! Tot ne interesa. Orice nume ne bucura. Ca și când ne-ar fi înviat din morți cei mai scumpi ai noștri…

Într-o zi, ducându-mă în oraș, întâlnesc pe Dulcegaru, un omuleț sfrijit, cu un nas foarte subțire, sufletul Gazetei Bucureștilor. Explica foarte agitat cine știe ce unui domn burtos și roșcovan. Când mă zări, Dulcegaru își întrerupse explicațiile și-mi zise cu un zâmbet mulțumit de felicitare:

— A, știi că te înjură Iorga?

— Pe mine? întrebai tresărind. De ce?

— Nu știu… Lasă, dragă, nu te emoționa. Nu ești singurul. Pe toți ne terfelește. Și pe mine!… Lasă, îți face cinste să fii înjurat…

Era cea mai grea știre ce-o primisem, poate în toată viața. La posibilitatea aceasta nu mă gândisem niciodată. Groaza veșnică în care mă zbăteam de un an de zile, amenințarea chinuitoare sub care îmi târam viața nu-mi dăduse răgaz să-mi închipuiesc că cei de la care nădăjduiam mântuirea s-ar putea să răspundă prin ură la iubirea noastră cea mai scumpă și mai înălțătoare, pentru care cheltuiam toată căldura inimilor noastre robite…

Îmi rămăsese întipărit în ochi zâmbetul lui Dulcegaru. El se simțea măgulit, firește, că-l înjură Iorga. Asta-i ridica valoarea în ochii săi proprii și în ai altora ca dânsul. Zâmbetul lui mă urmărea și mă îngheța, Iată-mă deci și pe mine printre cei pe care eu însumi îi priveam ca pe niște… Iată-mă!…

M-am repezit la un redactor politic al gazetei:

— Domnule, e adevărat că m-a înjurat Iorga?

Cu un zâmbet asemenea celui cu care mă apostrofase Dulcegaru, îmi răspunse nepăsător:

— Nu știu… Nu-mi aduc aminte… Dar se prea poate… Ei, și ce are a face? Și pe mine m-a înjurat…

— Bine, pe d-ta înțeleg. Și eu te înjur pe d-ta… Dar pe mine de ce, de ce?

Îmi tremura glasul și ochii îmi erau umezi. A băgat de seamă și mi-a zis, clătinând din cap:

— Cât ești de copilăros… Se vede că n-ai făcut niciodată politică… Ce-ți pasă? Te înjură? Îți face reclamă… Te lansează…

— O, asemenea reclamă… Reclamă funerară…

— Astâmpără-te și cată-ți de treburi… Nu te alarma. Nu-i nimic. Mie nu mi-a căzut în mână numărul acela… Dar în nu știu care fițuică, într-o informație parc-a fost ceva…

— Ce-a fost? Ce-a fost?

— Nu mai am jurnalul. În orice caz, nu te insulta. Spunea numai că într-un ziar din București ce le-a parvenit au văzut articole iscălite de cutare și cutare, iar la d-ta adăoga: „român transilvănean”… Toate astea n-au nicio importanță. Nerozii…

Nerozii! Ce ușor e să mângâi când nu te doare!

Câte nopți și zile m-au urmărit pe urmă „neroziile” acestea și m-au chinuit! Mă simțeam ca un naufragiat care, oriîncotro s-ar întoarce, găsește numai jale și deznădejde… Aici Adler și ungurii, iar dincolo… Aici port groaza în spinare pentru că sunt boanghină, dincolo sunt huiduit pentru că-s… „român transilvănean”. Și toate acestea fiindcă un căpitan nervos sau poate alții mai mari n-au avut vreme să-mi dea și mie un locșor printre cei mulți…

Tocmai în zilele acelea m-am mai pomenit cu o veste… „Nenorocirea nu vine niciodată singură.” Se leagă una de alta, se întovărășesc…

Un gazetar bolnăvicios, prăpădit, Albeanu, care lucra ca translator în birourile cenzurei, îmi spuse că un agent de la poliția de siguranță, o cunoștință de-a lui (căci se zicea că toți agenții români rămași în teritoriul ocupat s-au pus numaidecât în slujba nemților), l-a întrebat de mine: dacă mă cunoaște, dacă-i adevărat că sunt fugit din armata austriacă, dacă-i adevărat că pretutindeni ocărăsc pe nemți… S-a primit adică un denunț împotriva mea, iar el a fost însărcinat să cerceteze…

— Și ce i-ai răspuns?

— Că te cunosc, dar că nu-s adevărate învinuirile ce ți se aduc.

— Și cum au rămas lucrurile?

— Nu știu. Când l-oi mai vedea o să-l întreb…

Gura lupului

1

Orice durere are leac. Greutatea este doar să-l dibuiești. Dacă n-ar fi uitarea și speranța, viața ar fi atât de chinuitoare, că n-ai putea-o îndura nici măcar o zi.

Ș-apoi omul e animalul cel mai răbdător de sub soare. Oriunde l-ai arunca, trăiește. Oricum l-ai tortura, se obișnuiește. Primejdia cea mai crâncenă, dacă-l urmărește mai stăruitor și mai îndelung, nu-l mai spăimântă, ba chiar îl oțelește.

Altădată, de mi-ar fi spus cineva că voi trăi luni întregi, un an de zile sub veșnica amenințare a unui necunoscut plin de suferințe, n-aș fi crezut. Și iată, trăiesc… Și nădăjduiesc mereu, și chiar pot râde uneori… O singură țintă am: să mă strecor… Trebuie să rabd, să tac, să cred… Pe urmă, când se va prăbuși zidul, se va face lumină, și-n lumina aceea se va lămuri înfățișarea fiecăruia…

Firește, astea sunt mângâierile disperării… Dar atunci nici nu-mi dădeam bine seama. Atunci disperarea-mi era atât de mare, încât mi se părea că-i cea mai trandafirie speranță… De o parte, Adler mă îmbrăca în haine strigătoare, care să mă dea în mâinile pândarilor, iar de altă parte, ceilalți, care nu știau poate nimic, dar totuși mă arătau cu degetul, împingându-mă cu aceeași înverșunare în brațele nenorocirii…

O, de-abia astăzi văd cât am fost de copilăros. De-abia azi s-a făcut lumină deplină în inima mea, ca să pot privi lumea așa cum este… De aceea am și luat hotărârea cea tristă… singura care-mi poate aduce mângâierea curată… în curând! În curând!… Mai sunt câteva ceasuri… La o parte șovăirile!…

Cezar Danilovici-Gorj îmi spuse într-o zi, abătut, că Adler, auzind cum că eu scrisesem înainte de război niște poezii despre Ardeal într-o revistă, a scos îndată un carnet, a însemnat ceva și pe urmă a cutreierat toate librăriile și tipografiile, să găsească numerile acelea din revistă, fiindcă „avea nevoie de ele”.

— Mi-e frică să nu-ți facă vreun rău, adăogă Danilovici. Omul acela e în stare de orice… Iartă-mă te rog. Mă simt vinovat și eu, căci eu am scăpat vorba cu poeziile. Dar nici nu-mi puteam închipui că un român să fie capabil…

Peste câteva zile, un artist dintre cei mai buni îmi zise:

— Ferește-te de Adler. Trebuie să știi că întrebuințează toate, absolut toate mijloacele împotriva d-tale… Chiar ieri mi-a spus că umblă dosarele d-tale la nemți și că vei fi umflat repede-repede…

— Dar cum să mă feresc? Pentru mine nu-i scăpare. De altfel, pentru nimeni… Și crezi d-ta că s-ar putea să…

— O, fără doar și poate! Sunt sigur. Toată greutatea e numai să te lucreze astfel încât să nu rămână urmele meșteșugirilor lui… Nu înțelegi?

2

Începeau zvârcolirile noastre de pace. Într-o zi s-a ivit un automobil românesc pe Calea Victoriei, Ne opream în loc, cu capul gol, cu fața strălucitoare de bucurie.

— Ai noștri… Uite de-ai noștri!…

Șopteam. Nu puteam îndrăzni nici să ne bucurăm…

Oamenii cu greutate plângeau ruinarea țării. S-a isprăvit. Am ajuns robi din stăpâni ce eram. Nu mai e nicio nădejde. Sfârșitul…

Căutau să convingă pe cei ce mai credeau.

În fiecare zi mi se explica amănunțit și mie, cu argumente definitive, că suntem morți și orice optimism e o crimă națională.

— Iată, să presupunem cazul cel mai bun, mă cumințea un gazetar grav. Germania va fi bătută în apus. Bine. Urmează masa verde… Crezi d-ta că

Germania nu va avea nicio greutate acolo, chiar bătută?… Ei bine, atunci ea va ceda englezilor, francezilor, belgienilor… tuturor. Dar în chestia noastră nu poate ceda. Pe-aici e plămânul ei… Și când Germania va fi cedat în toate și nu va mai fi în litigiu decât România, îți poți închipui d-ta că aliații vor reîncepe războiul numai pentru noi? Îți poți închipui?… Și chiar să vrea guvernele, crezi că popoarele lor ar consimți să-și mai verse sângele pentru ca noi să luăm Transilvania?

— Toate bune, dar eu totuși pun capul pe tocător că vom avea Ardealul!

Râdea cu o superioritate zdrobitoare.

— Ăsta-i raționamentul sergentului de stradă, nu te supăra… D-ta vezi realitatea, căci trebuie s-o vezi, și totuși te hrănești cu închipuiri. Lumea însă nu se conduce după fantezii, tinere, lumea umblă după lucruri palpabile!

Îndată, pe urmă, un prieten protector mă dojeni cu multă bunăvoință:

— E păcat de d-ta că stai cam în umbră. Profită! Scrie! D-ta ai mult talent… De ce nu încerci să intri în politică? Ai putea fi mai folositor țării. În momentele acestea patrioții adevărați nu-i îngăduit să stea la o parte. Începe! Trebuie să-ți circule numele, să te cunoască lumea… Nu vezi că toți sunt într-o activitate binefăcătoare? Numai d-ta tânjești. Lasă visurile. Trebuie să ne resemnăm cu toții. Dacă scapi prilejul acesta… s-a isprăvit. Acuma e momentul să te ridici, acuma, acuma!

Nu m-am putut supăra. Omul era atât de bine voitor! Bar am răspuns cu aceeași seriozitate:

— Mai curând să mi se usuce amândouă mâinile decât să intru în orgia aceasta funebră… Am scris numai literatură până acuma, și totuși mi se pare că am făcut o crimă. Și poate chiar că este… Dar încă să mai mâzgălesc și politică!… Ș-apoi, vezi, eu încă n-am desperat. Eu mai cred. Va trece întunerecul și trebuie să vină lumina… Cred! Cred!…

M-a compătimit cu privirea. I se părea că sunt cu adevărat vrednic de milă…

3

Marți… Se vestea o minunată zi de aprilie… Prin curte vrăbiile se certau ca niște cumetre geloase… Un soare vesel și călduț se juca în perdelele subțiri ale ferestrelor… De-abia mă deșteptasem…

Deodată, un bocănit aspru în ușă. Sării fript din pat. Nu știu de ce îmi tremura inima. Luai o haină și mă repezii să deschid. În vestibul, un ofițer austriac, cu o față aspră, colțuroasă, cu fălcile largi, cu o mustață groasă și cu o privire supărăcioasă și pătrunzătoare.

— Domnul Lunceanu? zise militarul cuprinzându-mă dintr-o căutătură.

— Da, eu sunt, murmurai.

— Aha! făcu dânsul cu o vădită mulțumire. Vreau să vă vorbesc ceva foarte urgent.

— Poftim… Intrați!

Îl văzui făcând un semn cuiva, care stătea afară. Apoi intră cu șapca în cap, fără să mă scape de loc din ochi, ca și când i-ar fi fost frică să nu mă piardă.

— Poftim! îi zisei, arătându-i un scaun, fiindcă el, adâncit cum era întru a mă examina bine, nu mai spunea nimic.

Auzindu-mi glasul, își reveni.

— Domnul Lunceanu, da… Eu sunt comisar de poliție militară și aș dori să aflu care este situația d-voastră față de monarhia și armata austro-ungară.

În primul moment mă gândisem să tăgăduiesc c-aș fi ardelean. Dar imediat îmi luai seama. M-aș încurca degeaba, mai rău. Înțelegeam că avea informații precise asupra mea.

— Nu mai am nicio relație cu armata și țara d-voastră. Am renunțat de mult și am optat pentru cetățenia românească.

— Da?… Aveți acte?

— Desigur.

— De câți ani ați plecat din Ungaria?

— Sunt mai bine de zece ani…

— Da?… Va să zică, nu sunt valabile actele… În orice caz, aș dori să le văd…

Îi arătai câteva hârtii. Își aruncă ochii în ele, mormăi, zâmbi batjocoritor.

— Știam. Gospodărie românească… Hm…

Le vârî în buzunar, apoi rosti, ridicând tonul:

— Acum vă rog să mă urmați!

— Unde?

— Veți vedea… Aștept până vă îmbrăcați… Sunteți căsătorit?

— Da… Nevastă-mea este în odaia de-alături…

— Atunci vă rog să-i comunicați să treacă undeva în vecini pentru astăzi, deoarece casa aceasta trebuie s-o închidem…

— Cum, să plece din casă?

— Numai pentru puțin timp… Aici în niciun caz nu poate rămâne. Se va face o percheziție amănunțită și trebuie să fim singuri…

Nu răspunsei nimic. Doar dintru început, de când mă hotărâsem să rămân aici, prevăzusem eventualitatea aceasta. Acum soarta s-a împlinit… Numai inima îmi bătea cumplit, zdrobită și speriată.

Nevastă-mea ascultase la ușă. Presimțise un rău. Era ca varul. Se agăță de mine tremurând toată.

— Ce este? Te-a arestat?… Unde te duce?

— Nu știu… Trebuie să mă îmbrac repede… Îmbrăcați-vă și voi…

Nu-i putui spune că trebuie să plece și ea din casă. Dar se vede că auzise și înțelesese tot, căci îmi zise ea singură, frângându-și mâinile:

— Ce să mă fac cu copiii? Unde să ne ducem?…

— Liniște și încredere, îi șoptii. Să nu ne pierdem capul… Așteaptă să vedem ce-o fi!…

În câteva minute eram îmbrăcați… Ungurul aștepta în birou, calm, rece. Când mă văzu gata, zâmbi. Se apropie de mine și, privindu-mă adânc în ochi, îmi zise cu un glas mai moale:

— În interesul d-tale te povățuiesc să-mi încredințezi corespondența ce-ai avut-o cu Iorga… Știm cu siguranță că ai fost în relații strânse. Îți ușurezi mult situația printr-un gest spontan de franchețe!

— Dar dacă nici nu-l cunosc pe d-l Iorga?

— Eu ți-am spus aceasta ca să te servesc. D-ta faci cum crezi… Te previu însă că avem informații sigure despre propaganda d-tale iredentistă atât dinainte de război, cât și de acuma, în timpul ocupației…

Mă despărții de nevastă și de copii, simplu, fără lacrămi. Voiam să fim tari.

— Tăcere și încredere, zisei. Cine știe? Poate că mă mai întorc… Ai grije de copii!

— Domnule, te rog, spune-mi cel puțin unde-l duci! zise nevastă-mea către ofițerul-polițist cu un glas moale, dar hotărât.

— Deocamdată nu vă pot spune [nimic. Vă anunțăm noi mai târziu dacă va fi nevoie, răspunse dânsul, întunecat. De altfel, dacă domnul nu e vinovat, poate să se întoarcă… Noi nu suntem barbari, doamnă!

În curte aștepta un militar și un civil. Comisarul le spuse ceva, apoi ieșirăm. O trăsură stătea în fața porții. Ne-am urcat și am pornit pe străzi lăturalnice.

— Ce vreți cu mine? întrebai deodată, nemaiputându-mă stăpâni. Ce-am păcătuit? Spune-mi! Acuma cred că poți… Sunt doar în mâinile d-voastră…

— Hm! făcu el răsucindu-și mustața cu mândrie. Urlă ziarele, domnule, că d-ta ești liber!

— Care ziare?

— Toate… Lasă, c-ai să vezi d-ta… Nu arestăm noi degeaba pe nimeni!…

4

Trăsura ajunse în Bulevardul Carol și se opri în fața unei case cu etaj, fără nicio firmă. Ce-o fi aici de nu-i nicio firmă?

Urcăm la etaj. Dăm într-un antreu întunecos, pe urmă într-un coridor, pe urmă într-o odăiță unde, la vreo trei mese, scriau o droaie de subofițeri austriaci. Toți ridică nasurile, ca la comandă, și-și ațintesc privirile curioase asupra mea. Însoțitorul meu mă poftește grațios să iau loc pe un scaun, șoptește ceva unuia din militari, probabil să mă aibă în pază, apoi dispare pe altă ușă…

Capul îmi era gol. Nu puteam închega nicio gândire. Fruntea-mi era încărcată de nădușeală; o ștergeam mereu cu o batistă și nu mă răcoream. Auzeam cum suflă greu oamenii aceia încovoiați lângă mese, cum scârțâie penițele pe hârtie, fiecare cu alt sunet, ca și când s-ar târî niște gândaci goniți pe o dușumea stricată. Stăpânea o tăcere atât de mare, că-mi făcea rău…

Deodată, o ușă se deschise cu zgomot, și în odaie năvăli țanțoș, cu pălăria pe cap, un civil bine îmbrăcat, îl recunoscui. Era un gazetar care, în vremea neutralității, fusese cel mai înverșunat apostol al războiului. O față rasă, oacheșă și o pereche de ochelari sub care licăreau niște ochi mici, scufundați în orbite… Zărindu-mă aici, se zăpăci o clipă, dar se reculese curând și-mi zise amabil:

— Ce-i cu d-ta? Ce cauți pe-aici?

— Am fost adus… îmi închipuiesc că pentru a fi arestat…

— Hm, hm…

Clătină din cap, îngândurat. Vru să mai zică ceva, dar ceilalți îl chemau din toate părțile:

— Herr Ionescu!… Herr Ionescu!

Acuma-mi adusei aminte numele: Virgil Ionescu.

Mă agățai îndată de numele acesta ca înecatul de firul de pai mântuitor. Iată ultima licărire de speranță. Omul acesta se vede că are trecere. Cum, necum, ce-mi pasă!… Trebuie să încerc… Altfel, sunt pierdut…

— Lasă, nu fi speriat, îmi zise dânsul cu mândrie, când îl rugai să-mi întindă o mână de ajutor. Vorbesc eu cu căpitanul… Și cred că am să reușesc… Numai să nu fi făcut vreuna prea boacănă… De ce te-a arestat?

— Parcă eu știu?

A intrat îndată pe ușa unde dispăruse însoțitorul meu, care de altfel în curând se arătă iar, și-mi zise scurt:

— Mergem mai departe…

Cotirăm prin câteva străzi necunoscute. Într-o ulicioară dosnică, într-o casă simplă, cu o curte curată, intrarăm.

— Așa. D-ta rămâi acuma aici, rosti comisarul dându-mă în primire unui căprar, care lucra într-un birou împreună cu doi civili unguri, spâni, nespălați, grețoși la vedere.

Stătui acolo vreun ceas. Civilii dresau procese-verbale câtorva demobilizați români, în uniformă, pe care îi trimiteau în Ungaria. Pe urmă fui introdus în altă odaie, unde un locotenent încorsetat începu să mă descoasă: de câți ani sunt în țară, de ce nu m-am prezentat la mobilizare în Austria, de ce am lucrat împotriva patriei mele, de ce urăsc și azi puterile centrale?… Răspunsurile mele le-a adunat într-un proces-verbal ceremonios, pe care m-a pus să-l iscălesc.

— Am terminat, zise apoi apăsând un buton de sonerie. Se vor lua măsuri aspre împotriva d-tale… Dar astea nu intră în atribuțiile mele…

Un strajameșter fu însărcinat să mă ducă iar nu știu unde. Părea om pașnic. Pe drum îl întrebai:

— Mă rog d-tale, unde mă duci? Ce-o să fie cu mine?

— Eu nu pot să știu, murmură el cu blândețe. Eu te voi da în primire, și mai încolo nu știu nimic.

Ajunsei iarăși în Bulevardul Carol, unde fusesem întâia oară. Dar acuma, după puțină zăbavă, fui înfățișat unui căpitan înalt, roșcovan, ras.

— D-ta? îmi zise căpitanul repede, uitându-se în hârtiile de la strajameșter. Da, da…

Citi procesul-verbal, apoi îl puse pe birou.

— D-ta ești foarte vinovat, reluă dânsul legănându-se pe picioare, cu mâinile în buzunarele pantalonilor. Mai întâi ești dezertor, fiindcă nu te-ai prezintat să-ți faci datoria către țară…

— Am renunțat la orice legături cu țara aceea, întrerupsei eu.

— Vei fi renunțat d-ta, dar n-a renunțat ea! mi-o reteză căpitanul. Al doilea, ești trădător, pentru că ai agitat împotriva patriei d-tale și ai păstrat o atitudine dușmănoasă față de prezentul și viitorul ei. Va să zică, vina d-tale e mare, e nespus de mare.

— Sunt cetățean român, domnule căpitan, și deci nu pot avea nicio vină față de o țară străină!

— Te înșeli! D-ta nu ești cetățean român, pentru că nicio autoritate austro-ungară nu ți-a eliberat vreun act oficial prin care să-ți recunoască lepădarea de supușenia ungară. Și chiar dacă ai avea asemenea acte, azi, în plin război, nimeni n-ar mai fi obligat să țină seama de ele. Când patria e în pericol, toți copiii ei trebuie să-i sară în ajutor… D-ta n-ai făcut aceasta. Dimpotrivă. D-ta ai dat mâna cu dușmanii ei. Știi ce pedeapsă te așteaptă?

Tăceam. Îmi clocoteau creierii și totuși mi se înțepa în memorie fiecare vorbă, chinuindu-mi inima.

— Acuma când știi, putem vorbi și altfel, urmă dânsul cu altă voce și cu o privire cercetătoare. Înainte de a fi slujbași, suntem oameni. Ca om pot să te înțeleg și chiar să te scuz. După legile de-aici, d-ta ești acoperit. Deși nu sunt obligat, sunt hotărât să țin seama de aceasta. Războiul răscolește multe porniri murdare. Uneori putem trece peste ele!… Va să zică, nu vreau să te fac să faci cunoștință cu tribunalele noastre militare, care nu cunosc milă și iertare… Va să zică, ești liber! Te povățuiesc însă să te astâmperi, să nu ajungi a doua oară aici, fiindcă atunci întoarcem cojocul…

Nu putui scoate nicio vorbă. Mi se părea atât de straniu felul cum grăia căpitanul acuma, încât îmi închipuiam că face o glumă sinistră. După o scurtă pauză, însă, el urmă, înmuind și mai mult glasul:

— Ești liber deci, și poți să pleci… înainte de-a pleca însă, să-mi dai un răspuns… D-ta cunoști bine pe Iorga…

— Nu, nu-l cunosc de loc! zisei deodată speriat.

— Nu se poate. Știu sigur că-l cunoști și că ai avut corespondență cu dânsul… Am nevoie de corespondența omului acesta… Suntem informați că, după izbucnirea războiului, Iorga a transportat de la Vălenii-de-Munte la București câteva lăzi de corespondență. Lăzile au fost descărcate la Hotel

Regal. Când s-a evacuat capitala, lăzile au rămas aici, dar nu mai sunt la hotel… D-ta trebuie să știi unde sunt. Spune!

Mă privea acuma cercetător, sfredelitor.

— Domnule căpitan… eu n-am vorbit niciodată cu domnul Iorga și nici n-am avut nicio corespondență cu dânsul. Prin urmare, n-am ce să spun… Aș dori însă să adaug că, chiar dacă aș ști, aș prefera orice decât să vorbesc. Sunt sigur că și d-ta m-ai disprețui dac-aș răspunde.

— Va să zică, nu vrei să spui nimic?

— Nu știu nimic și n-aș spune nimic dacă aș ști ceva.

— Bine. Eram sigur că gestul meu față de d-ta nu va găsi niciun ecou. Nu face nimic. Eu nu-mi iau vorba înapoi. Știi însă că în clipa aceasta oamenii mei îți percheziționează casa. N-aș dori să afle ei ceea ce d-ta nu vrei să-mi spui, căci atunci s-ar schimba lucrurile…

— În privința aceasta sunt fără nicio grijă.

— Bine, Bună ziua, zise căpitanul întorcându-mi spatele.

Strajameșterul, care stătuse toată vremea lângă ușă, făcu o mișcare să mă oprească.

— Este liber, mormăi căpitanul cu o privire cruntă…

5

Într-o clipire fui în stradă și sării într-o birje, să mă văd mai repede acasă. A, acasă! Ce fericire era aceasta! Parcă mă întorceam de la groapă…

În fața casei găsii un camion în care erau aruncate de-a valma vrafuri de cărți de-ale mele. În curte întâlnii un soldat austriac cu un coș încărcat de hârtii de-ale mele.

— Percheziția!…

Trei ofițeri și comisarul care mă arestase erau în toiul operației. Toate ușile deschise larg. Un militar tacticos citea cu băgare de seamă încordată toate hârțoagele de prin birou. Altul îmi scotocea în bibliotecă, aruncând într-un coș cărțile ce i se păreau suspecte. Al treilea răvășea prin dulapurile de haine, în vreme ce comisarul răscolea colecțiile de ziare și reviste. Și soldatul ieșea mereu cu coșurile pline și se întorcea cu ele goale…

Când mă văzu nevastă-mea, se pomi pe plâns.

— Uite ce s-alege de casa noastră… Ne iau tot!

— Lasă-i să ia… Bine cel puțin că nu m-au luat și pe mine!

Ofițerul de la bibliotecă zise zâmbind încurcat:

— Sunt profesor și eu și știu ce înseamnă cărțile, dar n-avem încotro… De altfel, să n-aveți nicio teamă. O să vi se înapoieze tot ce se ridică. E vorba numai să le cercetăm de aproape…

Chiar în clipa aceea unul răsfoia un caiet în care-mi însemnasem zi cu zi impresiile din vremea războiului și a ocupației.

— Ce-i asta? mă întrebă dânsul.

— Nimic de seamă. Niște însemnări fără importanță… Literatură…

— A, trebuie să fie foarte interesant…

Atâta avusesem de ce să mă tem puțin, caietul acesta. L-au găsit. Acum nu-mi mai pasă de nimic. M-au descoperit. Ce-aș mai putea face? Numai norocul mai are cuvântul. Încolo, orice iluzii sunt deșarte. Vine sfârșitul…

Ei, ce-o mai fi să fie! Bine că deocamdată sunt scăpat. Baremi de ziua de azi să mă bucur. Cea de mâine nu mai e a mea…

Nevastă-mea plângea într-una și mă întreba:

— Cel puțin poți fi sigur că nu te mai ridică?

— Cel puțin așa cred… Sigur nu mai este nimic în lume!

A doua oară

1

Respiram parcă mai ușor. Din gura lupului m-a zvârlit iarăși în vârtjeul vieții o toană a soartei… Ce e soarta omului! Dacă s-ar fi întâmplat să se scoale căpitanul în ziua aceea cu piciorul stâng, azi aș fi fără îndoială în cine știe ce temniță ungurească sau poate chiar… Dar fiindcă soarta n-a vrut decât să-mi fâlfâie pe dinaintea ochilor groaza cea mare, iată-mă liber!… Până când? O, asta e o întrebare la care nimeni n-ar putea răspunde. Nici nu vreau să mă gândesc, fiindcă atunci n-aș mai putea trăi. Vreau să mai nădăjduiesc, să cred că sfârșitul este încă departe…

— Ia seama, îmi zicea însă nevastă-mea mereu, să nu fie ungurul mai șiret de cum bănuiești. Mărinimia aceasta e suspectă. Sunt sigură că ți-a dat drumul numai pentru că urmărește ceva… Nu știu de ce, dar simt că așa este. Mai bine ar fi dacă te-ai putea face nevăzut…

Aceleași bănuieli mă frământau și pe mine, oricât căutam să le îndepărtez… Dar zâmbeam. Dacă ar fi vrut să mă țină sub lacăt, de ce nu m-au oprit îndată? Sau poate m-a pus în libertate înadins ca să-mi descopere

complicii?… Adică n-ar putea avea și un polițist un acces de generozitate omenească măcar o dată în viață?

Peste o săptămână mă pomenii iar cu un strajameșter. Înghețai. Dar omul, de la cele dintâi vorbe, arătă o blândețe uimitoare. Spunea că m-a văzut când m-au adus acolo, la ei, și că era nenorocit văzându-mă în preajma temnițelor ungurești. El se numește Rudolf, este german din Transilvania și a trăit în România până la izbucnirea războiului. Face serviciu la biroul negru, dar inima lui bate cu noi… L-am simțit numaidecât că vrea să mă ispitească.

— Și ce vrei de la mine? l-am întrebat după ce l-am ascultat o bucată bună de vreme.

S-a zăpăcit. S-a roșit. Se vede că nu era un copou bătrân.

— Stau tocmai pe-aici, pe-aproape… Mergeam la slujbă și am intrat, zise dânsul șovăitor.

— Îmi știai adresa?

— De la biurou…

A schimbat repede vorba, începând iarăși să vorbească de război, de români, de Ardeal… La plecare îmi zise jovial:

— Sper că vom fi prieteni de-acum înainte.

Nevastă-mea stătuse pe ghimpi în odaia de alături.

— Ei, am avut dreptate? Așa-i că ești urmărit?

— Ce-mi pasă?… N-au decât să mă urmărească. Parcă nu-i totuna?… Cum mi-o fi scris…

Într-o după-amiazi, apoi, venind spre casă, nevastă-mea mă apucă brusc de braț și-mi șopti:

— Suntem urmăriți… Un civil se ține după noi… L-am recunoscut, căci l-am mai zărit de câteva ori trecând pe strada noastră și uitându-se prin curte… Mi se pâre că-i chiar strajameșterul care te ispitește, în haine civile…

Ne oprirăm înadins la o vitrină. Trecu agale pe lângă noi, și la vreo cincizeci de pași se opri la altă vitrină, uitându-se din când în când pe furiș spre noi…

Când sosirăm acasă, rămăsei în curte cu un ziar în mână. Omul trecu prin fața casei cu pași rari, făcând pe nepăsătorul, aruncând o privire întâmplătoare în curte… Peste câteva minute îl văzui întorcându-se, cu același mers și cu aceeași privire întâmplătoare…

2

O dată, pe la începutul verii, strajameșterul veni mai radios.

— Am o citație pentru d-ta… Ți-am adus-o înadins eu, ca să nu te sperii… Trebuie să te prezinți la comenduirea austriacă…

— De ce? Iar mă arestați? întrebai eu cu o liniște care mă mira pe mine însumi.

— Ași… ce arestare?… Nu te-aș fi prevenit eu dac-ar fi vorba de așa ceva?… Dar știi d-ta cum e biurocrația noastră… Zice că trebuie să te înregistreze nu știu unde, precum că nu mai ții de noi… în sfârșit, fleacuri…

— Ești sigur d-ta că nu voi fi oprit acolo? îi zisei iarăși, privind drept în fața-i roșcovană.

— Absolut sigur, răspunse dânsul repede. De altfel, am să caut să fiu și eu pe-acolo… Fii liniștit și sigur. Cum te văd și cum mă vezi… Eu, când mi-e simpatic cineva, îl servesc ca pe un frate…

Seara am ținut un sfat de familie. Nevastă-mea mă bocea și-mi prevestea că voi fi arestat, și de astă dată fără întoarcere.

— Cum poți să fii atât de naiv? Cum crezi tu că ungurii o să te lase să le scapi din mână?… De câte ori nu m-ai ascultat ți-a mers rău… Eu zic să nu mai aștepți nicio clipă și să fugi în Moldova… Trebuie să fie cu putință, că doar n-o fi stând pe Siret neamț lângă neamț… Au trecut ei oameni când erau tranșeele pline, dar acuma!…

N-am ascultat-o… Vedeam cum se strânge lațul împrejurul meu, și totuși mă îmbătăm cu speranțe. Poate că n-o fi nimic… Poate că toate bănuielile noastre sunt închipuiri născocite de groaza care ne turbura… Eram ca osânditul la moarte care nădăjduiește până în ultimul moment; vede ștreangul, și tot mai crede că încă n-a venit sfârșitul, că poate…

M-am dus la comenduire. N-am găsit pe nimeni. Chiar atunci se mutau de-acolo biurourile. De-abia a doua zi am putut afla că s-au instalat în strada Doamnei. Am fost îndreptat la un locotenent ungur, care-mi zise, cântărindu-mă bine din ochi:

— Aa… Da, da… Acuma însă ai întârziat. Să te duci în ziua de cincisprezece… în str. Mihai-vodă, numărul…

Aceasta m-a liniștit. Dac-ar fi fost să mă aresteze nu m-ar mai fi amânat. Bine că n-am riscat o fugă care, dacă n-ar fi izbutit, m-ar costa viața poate…

Ziua de cincisprezece cădea într-o luni. Eram atât de sigur că nu mi se mai poate întâmpla niciun rău, încât nici nu spusei nevestei unde mă duc. De ce să mai tremure biata femeie degeaba?

— Să dea Dumnezeu să nu fie nimic, îmi zise ea când ieșii din casă. Dar de ți s-ar întâmpla ceva, mai bine să fugi.

Râsei… Femeia tot femeie. Veșnic cu frica-n spinare…

3

Îmi împărțisem vremea. Întâi mă duc la tipografie, unde trebuie să las niște corecturi, pe urmă mă abat pe la unguri, unde într-un sfert, cel mult o jumătate de oră o să isprăvesc, pe urmă…

În strada Mihai-vodă, la poartă, o sentinelă cu baioneta la armă. O casă greoaie, posomorită, cu zăbrele la ferestre.

Intrai… în curte, câțiva țărani, servitori, zarzavagii, așezați pe jos, lângă perete. În fund, un gard înalt de scânduri închidea curtea sau mai curând o despărțea… într-un vestibul larg, fără nicio mobilă, dădui peste un strajameșter bătrân, care vorbea românește cu accent ovreiesc.

— Uite, te rog, îi zisei. Am fost chemat aci pentru nu știu ce formalitate. Aș vrea să termin mai repede, fiindcă am treabă… N-ai fi d-ta bun să mă îndrepți?

Își puse ochelarii și citi citația.

— Trebuie să mai aștepți… Comisiunea vine de-abia pe la zece…

— Care comisiune?

— Comisiunea de recrutare…

— Dar eu n-î. M a face cu comisiunea dvs.… Mi s-a spus că…

— Mă rog, eu nu știu… O să vorbiți cu d-l căpitan, și cum va hotărî dumnealui…

Îmi întoarse spatele. Îl oprii.

— Atunci eu plec și mă reîntorc pe la zece…

— Nu se poate, domnule… Aici poate să intre oricine, dar nu se poate ieși decât cu permisiune!…

Vremea trecea îngrozitor de încet. Mă plimbam prin vestibulul pustiu. Din când în când, câte un soldat trecea fluierând. Nimeni nu se sinchisea de mine. Curtea însă era acum aproape plină, iar strajameșterul bătrân țipa necontenit la oameni, îi așeza pe două rânduri, îi împrăștia…

Tocmai pe la unsprezece veni comisiunea: câțiva ofițeri și doctori… Deodată se învioră toată casa. Subofițeri și soldați alergau de ici-colo. Strajameșterul strigă câteva zeci de nume pe o listă. Odaia se umplu de oameni.

— Repede… Dezbrăcați-vă colo, în odaia aceea!…

N-aveam vreme să mai stăm pe gânduri. Strajameșterul ne zorea. Apoi ne conduse pe toți în fața comisiunii… Când veni rândul meu, un căpitan cu mustață blondă îmi zise:

— D-ta nu… Treci la o parte… Poți să te îmbraci…

„Slavă Domnului! mă gândii. Iată că tot nu m-a părăsit norocul!”…

Mă îmbrăcai în două minute. În antreu, strajameșterul bătrân citea altă serie de pe listă.

— Cred că eu am isprăvit și pot să plec…

— Nu, vai de mine!… Așteptați… Urmează jurământul…

— Bine, dar…

Nu mă mai ascultă. Se repezi în odaie să zorească pe ceilalți să se îmbrace mai repede… Ce să fac? Să mai aștept… Firește. Sunt doar obișnuit să aștept mereu… Toată viața mea a fost o așteptare fără sfârșit… Ei, dacă n-ar fi trebuit să aștept odinioară la Ministerul de Război, azi n-aș mai tremura eu aici de groază…

Vreo douăzeci și cinci de inși au fost aleși buni pentru carne de tun. Împreună cu dânșii am intrat iarăși în biroul comisiunii. Căpitanul s-a uitat la mine, a strâns puțin din sprâncene, pe urmă a așezat pe români de o parte, iar pe unguri de alta.

— D-ta nu, îmi zise iarăși. D-ta treci colea.

Eram sigur că am scăpat. Am îndurat puțină spaimă, dar cel puțin…

— Când pleacă convoiul? întrebă căpitanul pe strajameșterul bătrân.

— Mâine dimineață ați hotărât…

— Bine. Atunci, adăogă întorcându-se spre mine, tot mâine dimineață pleci și d-ta…

— Unde?

— În Ungaria.

— Dar, domnule căpitan, eu…

— Aici nu se discută!

Odaia se învârtea cu mine. Simțeam ca și când m-aș prăbuși într-o prăpastie fără fund…

4

În curtea a doua un strajameșter tăcut, posomorit ne puse pe două rânduri. Bătea soarele. Era miezul zilei… Un soldat ne dădu câte-o pâine… Apoi strajameșterul mă scoase din rânduri, mai scoase încă pe doi inși și ne făcu semn să-l urmăm.

Între două corpuri de case era alt gard de scânduri, înalt până la acoperișuri și tivit pe sus cu sârmă ghimpată. Poarta, închisă cu două lacăte uriașe, era păzită pe dinăuntru de o santinelă. O fundătură strâmbă, largă de vreo trei pași și lungă de vreo zece. În stânga, zidul casei, cu câteva ferestre înalte; în dreapta, două-trei ferestre cu drugi de fier. Strajameșterul deschise o ușă: o odaie joasă, murdară, în care se înghesuiau vreo treizeci de oameni, soldați, copii, civili, bătrâni… Fețe îndobitocite, nepăsătoare, alături de câteva figuri triste, desperate… Apoi mai deschise alte uși care dedeau în niște beciuri întunecoase, strimte, în care se zăreau câte cinci-șase nenorociți…

— Ce-i asta? zisei strajameșterului. De ce mă închideți?

— Ordin, murmură dânsul scurt.

— Nu se poate! Cum? Din senin să…

— Ordin, repetă strajameșterul. Alegeți unde vreți să intrați!

Îmi făcea un hatâr… Am intrat în odaia unde erau cei mulți. Acolo cel puțin sunt ferestre, pe când în celelalte m-aș înăbuși…

Tovarășii mă priviră cu multă curiozitate. Fiecare avea câte-o întrebare: Cum am ajuns aici? Ce-am făcut? Cine sunt?… Unul burtos, fără guler, cu părul vâlvoi, îmi oferi îndată protecția lui. Îmi spuse că un soldat ungur, care a fost închis aici două săptămâni, pleacă chiar azi după amiazi. Mă sfătuiește să-i iau locul pe patul de scânduri, căci altminteri voi fi silit să mă culc pe jos împreună cu cei mai ordinari, și pe dușumea ploșnițele te mănâncă mult mai rău… Să-mi scot îndată haina și gulerul, cum a făcut și dânsul, ca să nu mi le hărtăpănesc. Altfel, să nu disperez, vom duce-o bine, firește, binele posibil aici… Trebuie să știu însă că aici nu pătrunde niciodată nimeni, afară de strajameșterul care m-a adus și care e român bucovinean, dar foarte fricos. Aici poți sa mori, să putrezești, fără să-ți afle cineva de urmă. Nu poți comunica cu nimeni de-afară. Doar când se nemerește vreo sentinelă cumsecade poți să strecori două-trei rânduri unde vrei. Riscul însă e mare. Să. Încerc cu soldatul care se liberează, să trimit veste acasă…

Pereții erau negri și umezi iar dușumelele putrede și mâncate de carii. Într-o fereastră, un mocan dobrogean, mărunțel, citea dintr-o carte de rugăciuni și se închina des. Vreo cinci inși jucau cărți pe patul de scânduri, tăcuți, cu fețele asudate. Unii sforăiau, alții fluierau sau cântau, numai puțini păreau posomoriți și se plimbau nervoși de ici-colo, neîncetat, ca fiarele în cușcă…

În urechi îmi răsunau mereu cuvintele căpitanului: „Mâine dimineață pleci în Ungaria”… Nu-mi mai era frică, mă rodea însă cumplit gândul că nimeni nu știe unde-am ajuns. Îmi blestemam prostia de-a nu mă fi înțeles cu nevastă-mea ce să facă de-ar fi să nu mă mai întorc… Am râs ca un zevzec când ea m-a prevenit… Acuma, iată-mă!…

Deodată, toată lumea se năpusti spre ușa care se deschidea cu zgomot. Era vremea prânzului. Un soldat împărțea dintr-un hârdău bucăți de carne fiartă. Cel din urmă îmi întinse mie o halcă zdravănă. Nu voiam s-o primesc. Nu simțeam nici urmă de foame, deși nu luasem nimic în gură toată ziua.

— Ia-o și dă-mi-o mie! șopti cineva la spatele meu.

Era chiar soldatul care se libera după amiazi.

— Mai bine s-o mănânc eu! zise dânsul cu ochii sticlitori, când i-o trecui.

Profitai atunci să-l rog să-mi ducă o scrisoare acasă. Cum nu! O duce negreșit… Se va duce de-aici direct la mine și va spune și din gură c-așa și așa…

Am umplut repede câteva file din carnet și i le-am dat. Le-a băgat în sân, asigurându-mă mereu că se duce glonț la nevastă-mea…

Acuma parcă mi s-ar fi luat o greutate de pe inimă. Eram sigur că rândurile acestea vor face minuni, că toată lumea va sări să mă scape… Deabia așteptam să văd plecând pe soldatul salvator…

A plecat pe la patru… Mă bucuram ca și când aș fi plecat eu. Socoteam câte minute îi trebuiesc până ajunge acasă, câte apoi până ajunge nevastă-mea la cei ce se vor grăbi să intervină pentru mine, pe urmă cât mai trebuie până sună telefoanele, până sosesc ordinele să-mi dea drumul din iadul acesta… Nimic nu e mai grăbit în lume ca speranța…

Unul dintre jucătorii de cărți, un băiețandru în uniformă de soldat austriac, își pierduse la joc toată averea, și acuma se urni înjurând, scuipând și blestemând. Când mă văzu, se opri o clipă, apoi veni repede la mine:

— Salut… Eu vă cunosc, domnule Eunceanu!…

— Da?… De unde anume?

Zâmbi șiret, se scărpină în cap și-și trase șapca pe ochi:

— Apoi să vedeți, zise cu importanță. Acum vreo trei luni am fost în serviciu la biroul din Bulevard. Atunci unul, Adler, v-a reclamat la domnul Horovitz, și domnul Horovitz i-a spus lui domnul Fozocaș. Pe urmă domnul Fozocaș mi-a poruncit să vă urmăresc și să nu vă scap din ochi, că-i primejdie mare. Tocmai atunci însă eu nu prea aveam chef de slujbă, că eram în dragoste cu una de la Hotel Carpați. Dar domnul Fozocaș mă apuca mereu că unde stai și ce faci și d-astea. Ca să mă scap de el i-am spus că stai la Hotel Bulevard, camera treizeci și șapte… De nu crezi, să întrebi când vei fi iar liber, dacă nu te-a căutat acolo poliția ungurească… Pe urmă, nici n-am mai dat pe la birou, până ce m-au prins și m-au adus aici… Fire-ar cu toții ai dracului să fie!…

— Pe Adler de unde îl cunoști?

— Nu-l cunosc de loc. Habar n-am cine-o fi. Dar domnul Fozocaș mi-a spus că Adler v-a reclamat la domnul Horovitz…

— Pe mine atunci de unde mă cunoști?

— Auzii adineaori numele d-voastră de la domnul cel burtos, dar n-am putut lăsa cărțile atunci. M-am ars ca un prost… Acuma n-am nicio lățcaie… Baremi o țigară de-aș avea… N-a veți d-voastră cumva?…

5

Pe la cinci și jumătate veni strajameșterul: să-mi strâng tot ce am, căci plec. Tovarășii mă pizmuiau și se mirau. Nu s-a mai pomenit să scape cineva așa de repede…

— Nu ne uita! îmi strigau de la toate ferestrele.

Să ne trimiți nițel tutun!…

Plecam împreună cu un evreu tânăr, ras de mustăți, grăsuliu.

În curtea a doua ne luă în primire alt strajameșter foarte blond, cu mustăți foarte lungi, și cu un dosar foarte mare la subțioară.

După primele tresăriri de bucurie, îndoiala începu iar să mă frământe. Intrai în vorbă cu strajameșterul, care părea foarte prietenos.

— Unde mergem acuma? îl întrebai.

— Ua birou, în strada Doamnei, răspunse dânsul.

— D-ta ce zici, îmi dă drumul?

— Asta nu pot s-o știu. Să vezi ce-ți spune domnul căpitan… Știu însă că înainte de amiazi venise ordin special ca d-ta să fii oprit și păzit bine…

Încetinii pasul de spaimă.

— Dar poate să fi venit acuma alt ordin… La cătănie așa merge, urmă strajameșterul fără să mă privească.

Iar mă mulcomii. Desigur c-a venit acuma vreun ordin. Nevastă-mea trebuie să fi primit scrisoarea, a alergat, au sunat telefoanele și…

— Nici n-ar fi drept să mă țineți, reluai eu mai târziu. Sunt plecat de atâția ani din țara d-voastră…

— Asta nu înseamnă nimic, făcu strajameșterul. În război nu se ține seama de așa ceva… Toată lumea trebuie să meargă la cătănie…

Era vorbăreț. Începu să-mi povestească, cu multe amănunte, cum domnul Iadeș de pe Calea Victoriei, cetățean român de cincisprezece ani, locotenent în armata română, venit acum câteva săptămâni ca demobilizat, a fost înhățat îndată de unguri, trimis la Curtea marțială și condamnat la cinci ani temniță grea… Apoi altul, un doctor, care de la vârsta de șaisprezece ani a trăit în țară, a fost osândit la Cluj la nouă ani temniță, fiindcă a servit în armata română ca medic și a căzut prizonier…

— Mai rău a pățit-o, tot acum în urmă, un profesor, care rămăsese în București, și care fusese odinioară sublocotenent de artilerie la noi… Cineva l-a denunțat, c-așa se întâmplă mai totdeauna… Numaidecât a fost ridicat. În lanțuri l-au pus, și așa l-au dus până la Timișoara, iar acolo l-a osândit la moarte, fiindcă, vezi, avusese grad de ofițer și mi se pare că făcuse și politică împotriva noastră… în război așa este, domnule!… Moartea vine repede…

„Moartea vine repede… repede… repede”… îmi intrase în inimă vorbele acestea ca niște cuie năpraznice…

6

Strada Doamnei, colțul cu strada Șelari… Aici avea strajameșterul ordin să mă aducă… Jos e o drogherie. Poarta e în strada Șelari…

Ne-am urcat la etajul al doilea pe niște trepte largi. Capul scării era un fel de coridor deschis. Am cotit la stânga, într-un antreu lung, întunecos. Strajameșterul a bătut la o ușă și am intrat. Un birou cochet, cu fum mult, albastru. Căpitanul, cel din comisiune, ședea la o masă, cu spatele spre

intrare. Un locotenent gras, cu o față speriată, fuma aprig, tolănit pe un fotoliu.

— D-ta ai vrut să vorbești ceva, îmi zise căpitanul, fără să întoarcă ochii. Acuma te ascult…

I-am spus ceea ce mai spusesem celuilalt căpitan, când mă ridicase întâia oară. Nu m-a întrerupt de loc. Pe urmă am tăcut.

— Nu pot să-ți fac nimic, rosti dânsul rar, întorcându-se spre mine, cu un teanc de hârtii în mână. Absolut nimic… Trebuie să te expediez mâine negreșit în Ungaria…

— Dacă s-a hotărât așa, evident, nu mai am ce zice. Azi d-voastră dispuneți de soarta noastră. N-am încotro, trebuie să mă împac… Dar cel puțin să-mi dați voie să-mi aranjez afacerile înainte de-a mă porni unde ați hotărât! Sunt stabilit aici de atâția amar de ani, am familie, am obligațiuni. Nu pot dispare așa, fără să-mi știe de urmă… Atâta favoare cred că mi se poate îngădui. Chiar celor mai fioroși criminali li se îngăduie putința aceasta…

— Regret, dar nu pot… Îți spun și motivul: fiindcă ai fugi dacă ți-aș asculta rugămintea… Am mai dat drumul așa deunăzi proprietarului Hotelului Bristol, milionar, și a șters-o, în Moldova sau dracul știe unde… Nu pot să-mi iau și răspunderea d-tale… Am destule răspunderi…

— Făgăduiesc solemn că n-am să fug, dacă mi se dă voie să-mi iau cel puțin rămas bun…

Eram sincer. Nici prin gând nu-mi trecuse să fug. Nu sunt o fire îndrăzneață, și o fugă ar însemna să te joci cu viața… Nădăjduiam însă negreșit că orice amânare e un câștig pentru mine, dând posibilitate lumii întregi să-mi ia apărarea, să mă salveze. Îmi închipuiam că, într-adevăr, în clipele acelea toată lumea s-a oprit din mersul ei obișnuit și este în căutarea mijloacelor spre a-mi netezi calea libertății.

— Mi-e peste putință. Am ordine speciale în privința d-tale, așa că orice stăruință e de prisos, zise căpitanul cu aceeași voce nepăsătoare, apoi adăogă către strajameșter: Să-l duci înapoi în Mihai-vodă!…

Mă retrăsei până lângă ușă. Îmi fierbeau creierii. Nu mai era, va să zică, nicio nădejde! Ba dimpotrivă, trebuia să înțeleg că viața mea atârnă de un fir de păr… Cine știe ce păcate grele vor fi închipuit aceștia în sarcina mea?… Sunt pierdut… Pierdut… Pierdut…

Ovreiul, care fusese adus împreună cu mine, se apropie de căpitan și-i spuse ceva foarte încet.

— Bine, murmură ofițerul. Dânsul e liber!

Strajameșterul salută țeapăn și ne zise:

— Haidem!

7

Trecurăm prin coridorul deschis din capul scării în alt antreu, în care dădeau o mulțime de uși. Ea dreapta, într-o odăiță foarte mică, cu ușa deschisă, scria un militar negricios, ciupit de vărsat. Strajameșterul îi puse pe masă o hârtie și-i zise, arătându-mă:

— Duci pe domnul în strada Mihai-vodă!

Cellalt nici nu ridică ochii.

— Bine, bine!

Strajameșterul pieri, îndată, pe altă ușă.

În antreu mai era un demobilizat român, cu șapca în mână, și ovreiul, vesel și mulțumit.

Îmi era atât de cald, mă temeam mereu să nu leșin. Îmi scosei pălăria și începui a-mi face vânt cu desperare. Gândurile-mi vuiau în cap într-un vălmășag înfricoșător. „Sunt pierdut, pierdut, pierdut!” îmi fulgera mereu, ca un refren, și în același timp părerea de rău că nici nu mi-am luat rămas bun de-acasă mă chinuia cumplit. Mă plimbam prin fața odăiței unde scria militarul cu pași grăbiți. Mă uitam mereu spre dânsul și mă frământam să ghicesc ce poate scrie, de ce nu vine odată, să plecăm, să se sfârșească.

Un minut, mult două, poate, să fi trecut. Și deodată îmi reamintii zâmbetul straniu al lui Virgil Ionescu când mi-a făgăduit că pune o vorbă bună pentru mine. De ce zâmbetul acesta?… Apoi parcă auzeam vorbele băiețandrului, de adineaori: unul Adler… Horovitz… Fozocaș… De ce vorbele acestea?…

„Sunt pierdut… Vor să mă omoare! îmi zisei cutremurându-mă. De-aceea atâtea viclenii… Au căutat probe și au găsit… Ce-or fi găsit?… Ce?… Vor să mă omoare!”…

Cu gândul acesta ajunsei până în capul scărei. Când văzui treptele, îmi trăsni în minte ultima posibilitate: să fug, orice ar fi… Trebuie să fug… să fug… să fug!…

Mă întorsei înapoi în antreu, să mai văd ce face militarul. Eram atât de hotărât, cum nu fusesem niciodată în viața mea. Singura scăpare e fuga. Dacă izbutesc… Dacă nu izbutesc…

Tocmai când sosii în dreptul ușii, militarul se vede că isprăvise de scris și se scula. Îmi aruncă o privire plictisită și făcu doi pași spre ieșire. Asta însemna prăbușirea planului meu. Nu se poate!… Un fior de disperare îmi clătină deodată toți nervii.

„Nu se poate… Trebuie să fug!” îmi țiuia necontenit în minte.

Mă repezii ca o fiară la militar și-l izbii cu pumnii în față. Îl văzui cum căzu peste masa de scris, cum i se ridică picioarele în sus… Trăsei repede ușa. Cheia era în broască. O întorsei de două ori…

Când să pornesc spre scară, zării pe demobilizat și pe ovrei. Se uitau la mine cu ochii mari, speriați, nemișcați. Mă gândii să le zic ceva, dar nu puteam, nu aveam glas. Îi pironii însă cu o privire atât de îngrozită, încât rămaseră țintuiți locului… Mersei încet spre scară, parc-aș fi uitat că trebuie să fug. Apoi mă cuprinse deodată o frică mare.

„Repede! repede, cel puțin să nu mă prindă aici! îmi fulgeră prin minte. Doamne-ajută!”…

Marginea prăpastiei

1

Coborâi scara ca o furtună. O fată mă întâlni la parter și se lipi spăimântată lângă perete, văzându-mă cum goneam.

„La dreapta, că-i mai cu noroc”, mă gândii trecând pe sub poartă, fără să mă opresc, fără măcar să șovăiesc.

Pe stradă, oamenii umblau alene sau grăbiți, nepăsători ca totdeauna. Din asfințit soarele împroșca o lumină vie, fierbinte… îmi încetinii mersul. Nu știu de ce. În față văzui mai multe firme pe care citii „dentist”. Trecui ulița cu gândul să intru drept în casa aceea. Dar până să ajung pe cellalt trotuar, mă răzgândii și o luai cu pași lungi și grăbiți pe strada Doamnei, spre Colțea. Îmi scosei pălăria și-mi făceam vânt cu ea, să nu mă cunoască de la spate, dacă cumva ar fi pe urmele mele. Mă rodea să mă uit înapoi, să văd de nu aleargă cineva după mine, dar acuma îmi pierise îndrăzneala. Și mai ales voiam să rămân cu iluzia de salvare până-n ultima clipă… Cineva venea grăbit înapoia mea, pășind apăsat; parcă erau cizme grele, poate militărești, poate…

„Sunt ei, mă gândeam ascultând bocănitul potcoavelor. Acuma mi-e indiferent… Cel puțin am încercat ce s-a putut”…

Aproape de strada Colței nu mă putui stăpâni; întorsei capul. În urma mea venea un ucenic cu bocanci militărești în picioare, cu fața murdară și lucitoare de sudori. Altminteri, nimeni… îmi râdea inima.

„Of! Slavă Domnului!”

Trecui mai repede strada, îndreptându-mă în neștire spre Piața Sf. Gheorghe. După câțiva pași, însă, cotii pe o uliță lăturalnică.

„Trebuie să-mi pierd urma!” îmi ziceam.

Mersei în zig-zag pe câteva străzi scurte, încrucișate, și nemerii în dosul bisericii Sf. Gheorghe, în grădină. Aici îmi veni în minte că n-am decât tocmai doi lei în buzunar.

„Unde să mă duc? îmi ziceam cuprins iarăși de neliniște. Acasă nu se poate… Oriunde, numai acasă nu!”…

Magazinul Pietraru e prin apropiere, și Pietraru mi-e prieten. Mă pomenii în prăvălie. Mă trânti pe un scaun. Mi se tăiaseră picioarele din genunchi, iar mâinile îmi tremurau cumplit. O moleșeală grea mă strivea…

— Lasă-mă, lasă-mă să mă odihnesc, să-mi viu în fire! gâfâii sleit.

Pe urmă îi povestii repede ce-am pățit. Negustorul se cruci. Vedeam bine că se speriase. Dacă m-ar prinde aici, ar da și el de bucluc, ar fi privit drept complice…

— Și acuma ce vrei să faci? mă întrebă Pietraru încurcat.

— Deocamdată să-mi dai ceva parale, zisei cu un râs silit. Pe urmă…

De-abia acuma începui să mă gândesc mai bine. Ce vreau să fac? Unde să fug? Unde să mă ascund?

— Uite ce este, reluai pe urmă. Astă-seară voi dormi în casa unui cumnat al meu care e în Moldova. Casa e goală. Soacră-mea o îngrijește… Dar trebuie să trimit vorbă acasă… Cum facem? Dă-mi d-ta un băiat, să meargă repede…

— Nu un băiat, zise negustorul mai chibzuit. Afacerea e delicată și primejdioasă. Trebuie un om de încredere. Se va duce mai bine Lazăr, care a mai fost pe la d-ta și e om în toată firea…

Lazăr se însărcină bucuros să meargă. Îl voi aștepta aici… Să umble deci cât mai repede!…

Trecu un ceas, se înseră și Lazăr nu mai venea. Ce s-o fi întâmplat?

— Eu mă duc, zisei negustorului. Nu mai am stare. Trebuie să ajung la adăpost, altfel… Când vine

Lazăr, să-l trimiți să-mi spuie ce-a făcut…

Pornii pe ulicioare dosnice. Așa nu riscam să întâlnesc pe nimeni. De altfel, se întunecase binișor. Trebuia un ocol mare până, să ajungă în Calea Griviței.

În Piața Lahovary mă lovii piept în piept cu P.P. Ciortan.

— Ce-i cu d-ta? mă întâmpină dânsul. Adineaori, trecând prin fața casei d-tale, am văzut lume adunată, militari austriaci… S-a întâmplat ceva?

Îi spusei. Era prieten, n-aveam de ce să mă feresc.

Vestea aceasta însă mă puse pe gânduri. Te pomenești că s-au interesat ce neamuri am, au aflat de cumnatul meu, au pus să-i supravegheze casa și, în clipa când mă voi arăta, mă înhață…

Cu cât mă apropiam de țintă, cu atât mi se topea curajul și încrederea. Simțeam că mă duc de bunăvoie în ghearele primejdiei. Și cu toate acestea mergeam…

Capul îmi era atât de gol, că nici nu puteam încerca să mă gândesc că s-ar putea să mă adăpostesc aiurea.

Felinarele de gaz dormitau rare, îndepărtate. Castanii de pe marginile străzii erau niște cuiburi mari de umbre… Trotuarele însă gemeau de oameni și macadamul uruia de trăsuri. Și mulți militari germani de care mă feream înfricoșat să nu întâlnesc cumva vreun strajameșter dintre aceia cari mă văzuseră azi. De altfel, îmi închipuiam și eram convins că toată poliția e alarmată și aruncată pe urmele mele…

Ca să ajung în apartamentul dorit, trebuia să trec printr-un gang, printr-o curte și să urc o scară strâmtă. Cum să mă arunc eu în primejdia aceasta? În gang, în curte, pe scară poate mă așteaptă… și pot fi prins ca un șoarece…

Atunci toate ar fi fost în zadar…

Mă apropiai pe cellalt trotuar, să văd dacă nu e ceva suspect pe-afară. În fața casei stăteau câțiva inși în uniforme.

„Uite-i!” îmi zisei întorcându-mă repede.

Vreun ceas m-am învârtit prinprejurul casei și pe urmă m-am hotărât să mai aștept, să mă mai plimb… Am ieșit în strada Popa Tatu. Îmi era uscat gâtul de sete și de foame. De-abia mă țineam pe picioare. Am dat buzna într-un birt sărăcuț și puțin luminos…

Acuma mă gândii să fac un ocol prin str. Sectorului, să ies pe dincolo în apropierea casei… Pe la mijlocul drumului însă zări un soldat cu armă.

— Au pus sentinele prinprejur!

M-am mai frământat vreun ceas… Nu mai puteam. Trebuie să pun capăt, orice ar fi.

Mă dusei drept spre poartă. Într-o fereastră o doamnă lua aer.

— Aici stă d-na Demetrescu? întrebai cu gândul să aflu dacă n-o fi cineva ascuns prin gang și să am vreme s-o tulesc într-un caz de nevoie.

— Da, da, aici… în curte… la etaj…

Intrai în gang. Întâlnii o servitoare. Frica îmi puse în gură altă întrebare, și răspunsul fu liniștitor:

— Aici stă și e chiar acasă… A venit adineaori împreună cu un domn tinerel…

„E vreun agent secret, fără îndoială”, mă gândii. Servitoarea însă strigă:

— Madam Demetrescu!… Te caută un domn!…

— Să poftească, să poftească!…

Nu e nicio primejdie, slavă Domnului! Altfel nu m-ar fi chemat cu atâta seninătate.

Urcai scara, bâjbâind prin întunericul năbușitor…

2

Domnul cel tinerel era chiar cumnatul meu. Ne-am înduioșat puțin până ce le-am spus cum am luat-o la picior.

— Dar ce este acasă? zisei eu cu nerăbdare. Ce s-a întâmplat? Ce-au făcut?.;.

Soacră-mea a luat cuvântul:

— Am fost acolo și am văzut tot… Tina, îndată ce a văzut că nu vii la masă, a bănuit că trebuie să fi pățit ceva. Era însă desperată că nu știa nici măcar de unde să-ți ia urma… A umblat toată după-amiaza pretutindeni să-ți găsească urma, și degeaba… Tocmai spre seară a venit acasă, plânsă, nenorocită. Ne sfătuiam ce-ar fi de făcut să aflăm cel puțin unde ești, când ne pomenim cu un militar. „Aici șade d-nul Eunceanu?” „Aici.” „Unde-i?” „Nu-i acasă. N-a venit toată ziua… Chiar suntem moarte de grije ce-o fi pățit”… „Prost borbat, borbat la d-ta… Mâine trebuia să meargă la Ungaria. Vream să duc pe el la alt birău. Până întors spatele, el fugit… Mare prost!” Vorbea foarte rău românește și înjura într-una pe ungurește. S-a așezat în poartă, cu revolverul în mână, să nu iasă nimeni din curte. Peste vreo jumătate de ceas au mai picat doi ca dânsul. Alte întrebări și înjurături unguresți… Acuma nouă ni-e era frică să nu faci tu greșeala să vii acasă, să

te prindă… Atunci iată că vine Lazăr de la magazinul Pietraru. Numaidecât ungurii l-au declarat arestat și pe el. Totuși, a izbutit să șoptească Tinei cum că vii să dormi aici… Tina fusese deșteaptă de spusese că n-are nicio rudă în București. De mine le-a spus că sunt o cucoană străină venită în vizită la chiriașii de sus… Asta a fost norocul. M-am îmbrăcat, mi-am pus voalul pe obraji și am ieșit în curte. Ungurii m-au lăsat fără să mă oprească… Ne-am sfătuit, însă, cu Tina că nu e bine să rămâi tu aici. De unde știi că nu află ei de pe la vecini, sau cine știe cum, că aici stă un cumnat de-al tău? Aici te ia ca din oală… M-am gândit deci să dormi aici noaptea asta, iar mâine să te duci la Irina Pacu. Știi unde stă? Pe la Obor. Irina ține la voi, și acolo poți sta cât îți place, că n-au cum să-ți dea de urmă. Trebuie să aștepți să se mai potolească puțin doldora asta și pe urmă să pleci spre Moldova, cu socoteală, să nu pună iar mâna pe tine…

Cumnatul se hotărî să mai treacă o dată pe la mine pe-acasă, să vază ce mai este acolo.

Era miezul nopții. I-am așteptat întoarcerea: într-o tremurare.

— Sunt trei unguri în curte… Stau jos pe scaune, cu revolverele gata… Tina șade în fața lor și plânge…

3

Irina Pacu mă primi cu însuflețire. Eram erou în ochii ei și se simțea întrucâtva eroină și ea fiindcă avea prilejul să mă tăinuiască și să-mi înlesnească scăparea. Bărbatul ei era în Moldova, ofițer. Aștepta zilnic să sosească cu demobilizații. O sfială foarte ușoară și trecătoare părea că o neliniștește puțin: să nu zică lumea ceva că găzduiește un bărbat străin…

Chiar în după-amiaza aceea a făcut legătură cu nevastă-mea printr-o prietenă de-a ei. Astfel am aflat că austriacii au stat toată noaptea în curte să mă aștepte, că doi agenți civili urmăresc pe Tina pas cu pas, că să mă feresc grozav, deoarece s-au mobilizat toți spionii împotriva mea și că să caut să plec din București cât mai grabnic…

Seara au venit mosafiri la Irina Pacu. Am fost prezentat în culorile cele mai strălucitoare: eroul, victima, martirul… Toți dădură năvală să-mi fie de ajutor, fiecare voia să contribuie cu câte ceva la salvarea unuia d-ai noștri. Erau micile posibilități de a-și exprima oamenii dragostea de țară… Era o fericire pe vremea aceea să poți face ceva prin care să zădărnicești o violență a dușmanului…

În noaptea aceasta a trebuit să dorm la surorile Mihăilescu, niște ființe nespus de blânde și delicate.

De altfel, stabilisem că nicăieri nu voi sta mai mult de-o zi, ca să nu se întâmple să mă vândă cineva…

Totuși, la Irina Pacu petrecui două zile, căci acuma era vorba să plec repede. Ea alerga în toate părțile să-mi găsească vreun prieten la Focșani, care să-mi înlesnească trecerea prin cordonul de la Mărășești, să-mi adune mijloacele de călătorie…

Vineri eram hotărât să pornesc a doua zi. Aveam să merg cu trăsura la Chitila, să iau trenul până la Buzău, apoi să-mi urmez calea iarăși cu căruța…

Tocmisem un birjar să vină la patru dimineața. L-am așteptat zadarnic. N-a venit. Birjarii s-au boierit rău în război…

Atunci mi-am mutat cartierul la un profesor al Conservatorului, pe urmă la o cucoană pe lângă strada Buzești, pe urmă înapoi la profesorul de la Conservator.

Acolo m-a găsit pictorul Manole Stelian, un suflet cald, impresionabil, de artist adevărat, ascunzând sub o înfățișare glumeață o inimă plăpândă. I se umplură ochii de lacrămi când mă văzu prăpădit, istovit de chinuri și frământări.

— Cred că ar fi mai bine și mai cuminte să vii la mine să stai până-ți facem rost bun de plecare, îmi zise dânsul. Știi că eu sunt directorul Muzeului Modern, cu subterane, odăițe, ascunzători, ieșiri nenumărate… Acuma, vara, muzeul e închis. Poți sta deci nesupărat, ziua în muzeu, să citești, să te distrezi; noaptea dormi la mine… N-are să te știe nimeni. Am un servitor credincios, pe care-l putem iniția. Încolo, nici copiii mei n-au să bănuiască nimic…

4

A doua seară dormeam la Stelian. Într-adevăr, acolo mă simțeam în siguranță. Apoi cu Stelian puteam întocmi un plan de călătorie bine chibzuit… în orice caz, aveam un sprijin. Nu mai eram singur…

Socoteam că e bine c-am mai întârziat plecarea. Dacă mă aventuram sâmbătă, poate că-mi frângeam gâtul, căci în gara Chitila se află veșnic agenți trimiși de poliția din București…

Ca să zăpăcim de tot pe urmăritori, ne înțeleserăm să trimit o scrisoare unui prieten de la Iași în care să-i spun ce-am pățit și să-l rog să dea de-acolo un anunț mare pentru Gazeta Bucureștilor: „Am sosit cu bine în Moldova”… Ungurii vor vedea, vor înțelege că le-am scăpat din gheare și vor slăbi urmărirea, iar eu voi putea pleca mai liniștit… Făcui o ciornă de scrisoare… Dar pe urmă părăsirăm ideea aceasta. Scrisoarea poate ajunge în mâini străine, și atunci mi se compromit toate năzuințele…

Cinci zile am stat în muzeu… Citind, plictisindu-mă, făurind planuri peste planuri… încercai chiar să scriu ceva. Începui o poveste pentru copii… Nu mergea. Mi-era peste putință să-mi adun gândurile… Păstram încă în buzunar câteva fraze zmângălite și ciorna scrisorii, printre alte file albe… Cine știe? Poate că totuși voi izbuti să înjgheb ceva…

5

Trecuse zece zile de când fugisem și stăteam ascuns. Începusem să-mi pierd răbdarea și încrederea. Viața aceasta, veșnic cu spaima în spinare că, printr-o vorbă scăpată sau printr-o imprudență, s-ar putea să fiu descoperit înainte de-a porni baremi spre pământul libertății, mă cărunțea. Să plec, să plec! Atâta mai visam.

Joi după amiazi, Stelian veni în muzeu întovărășit de un avocat tânăr, mărunt, veșnic cu un zâmbet pe buze. Era Camil Popescu.

— Uite salvatorul! strigă Stelian.

— Cu toate că ești un burghez încăpățânat, noi, proletarii, te vom strecura dincolo, adăogă avocatul râzând.

Camil Popescu era socialist.

Veneau cu planul întocmit gata. Socialiști avem în toate orașele. Sub scutul lor trebuie să călătoresc și să mă strecor în Moldova. Sunt oameni de inimă, discreți, săritori. Dacă nici ei nu mă vor scăpa, atunci înseamnă că n-am noroc și nu-mi mai rămâne decât să mă supun orbește soartei.

Voi pleca din București cu un căruțaș „socialist” până la Ploești. Voi fi înarmat cu scrisori de recomandație pentru toate orașele. Tovarășii vor face tot ce se poate… Mâine dimineață va veni căruțașul să luăm înțelegere în privința plecării de-aici…

Căruțașul se chema Grofu, un om foarte oacheș și mustăcios. Hotărâsem să pornim noaptea, ca să ajungem la Ploești devreme…

Urmărirea nevestei mele, cel puțin pe față, încetase. Era însă foarte probabil că tot îi mai supravegheau mișcările… Când a auzit Tina că plec, și-a pus în gând să vie să mă vază. A născocit o întreagă țesătură de șiretenii ca să i se piarză urma. A luat o trăsură și s-a dus tocmai în Dealul Spirei, unde s-a încurcat prin câteva străzi. Pe urmă s-a urcat în tramvai și a mers până la gară. În casa unor prieteni s-a îmbrăcat în țigancă și a pornit pe jos, în papuci, spre reședința mea, cu o geantă la umăr. Își înnegrise și obrajii, așa încât d-na Stelian, văzând-o, era cât p-aci să cheme servitorul s-o gonească.

După douăsprezece zile îngrozitoare, revedeam întâia oară pe Tina. Grija și emoțiile o slăbiseră, iar ochii îi erau arși de lacrămile vărsate. Câte a trebuit să îndure biata femeie din pricina mea! Strajameșterii unguri, furioși, s-au ținut o săptămână încheiată pe urmele ei. Veneau în miez de noapte, cu revolverele întinse, o sculau din pat, mă căutau cu luminarea, prin toate ungherele… Îi puneau arma în piept să le spună unde sunt, căci ea nu se poate să nu știe. Voiau s-o convingă că sunt bărbat rău, fiindcă am fugit lăsând-o în mizerie cu copiii, și o sfătuiau că, de s-ar întâmpla să vin, să alerge, îndată, la dânșii să-i înștiințeze, căci va primi câte două sute de lei pe fiecare lună de la consulatul lor… Și, între ei, se îndemnau să mă împuște fără nicio vorbă, de m-ar găsi, și să raporteze pe urmă că m-am împotrivit… Sărmana Tina trebuia să asculte, să înghită și să plângă… Apoi noi încercări, cu agenți civili… Ba din partea cutărui prietin, ba din partea cutăruia cunoscut venea ștafeta grabnică să întrebe în taină unde sunt, căci s-a găsit un mijloc sigur de-a mă trece în Moldova… Toate vicleniile polițienești erau mobilizate împotriva nervilor unei slabe femei…

Acuma, printre lacrămile revederii, tremura o mulțumire adâncă. Va mai suferi până ce va afla că am ajuns cu bine la liman, dar liniștea e pe drum, se apropie…

— Îndată ce vei fi trecut, să telegrafiezi, sub alt nume, să nu se întâmple să te ridice și de-acolo!… Vezi bine că nimeni nu-ți poate da nicio mână de ajutor… Fii prudent!… Nu risca!… Nu te gândi la noi!… Dacă se va putea, vom veni și noi după tine… Numai tu să fii acuma la adăpost, să scapi din primejdia aceasta…

Își stăpânea lacrămile, voia să mă încurajeze și în cele din urmă se porni pe un plâns cu hohote. O chinuiau presimțirile, când bune, când rele… Era îndeosebi nenorocită că nu-mi procurasem, pentru orice eventualitate, un bilet de identitate străin… De-abia am izbutit să o conving

că, dac-ar fi să mă oprească undeva, apoi un act mincinos n-ar face decât să-mi îngreuneze soarta…

Noaptea, târziu, m-am dus cu Stelian la Grofu, în fundul unei mahalale. Căruța era în fața casei. Toți dormeau. M-am trântit și eu în fân. Mai aveam vreo două ceasuri până la plecare. Ar fi bine să mă odihnesc puțin. Cine știe ce mă așteaptă mâine-poimâine?

Stăteam întins cu fața în sus în căruță. Auzeam sforăitul Grofului, care dormea în curte, pe jos. Din grajd pătrundea ronțăitul calului, când grăbit, când leneș. Ici-colea, câte-un hămăit de câine fricos; stăpânirea dușmană îi îngrozise; nici câinii nu mai îndrăzneau să latre în voie… Cerul era vânăt-închis, curat și ciuruit de sclipirea stelelor…

Mi se volburau în minte crâmpeie de gânduri răzlețe, iar inima-mi era plină de speranțe și de temeri. Sorbeam stelele din ochi, de care nu voia să se apropie somnul…

Niciodată nu mi s-a lămurit mai adânc sentimentul libertății ca în clipele acelea petrecute în tremurarea necunoscutului ce mă pândea în vârful unei căruțe cu fân… Cerul înstelat mi se părea mai mândru ca totdeauna, înfățișându-mi largul nesfârșit al lumii peste care totuși omul e stăpân… Și mie vor să-mi răpească toată lumea aceasta, pe mine vor să mă silească să îndrăgesc ceea ce mi-e urât și să urăsc ceea ce mi-e drag… Strângeam pumnii, ca și când aș fi vrut să mă apăr cu orice preț împotriva celor ce vor să mă încătușeze…

Grofu de-abia se urni din culcuș. El nu părea grăbit de loc, și nici mișcat. Mocoși vreun ceas până unse căruța, până înhămă calul, până drese o roată, până-și găsi biciul… Degeaba îl zoream; nu ieșea dintr-ale lui… Apoi, când să pornim, se luă la harță cu nevastă-sa și trebui să-i ascult mai bine de-un sfert de oră cum își aruncă în șoaptă, ca să nu scoale vecinii, sudălmile cele mai alese. În sfârșit, sesăturară amândoi, și Grofu își scuipă în palmă, învârti biciul și bufni, îndemnându-și calul:

— Hai, Lăstune!… Hi!…

Goana

1

Calul mergea la pas, oricât îl îndemna Grofu, mai cu vorba, mai cu biciul.

— E orb de amândoi ochii, îmi spuse căruțașul, de-aceea nu aleargă. Altminteri însă e un cal prea bun. Mai ales la povară duce cât doi…

Când s-a luminat de ziuă am văzut că mârțoaga avea șoldurile strâmbe și coastele rupte,

— Numai de nu ne-am împotmoli pe drum cu armăsarul d-tale… zisei cam îngrijat.

— Lasă, domnule, îmi iau toată răspunderea, murmură omul puțin rușinat.

Dimineața ne-a bătut o răpăială de ploaie de vară, care ne-a pătruns până la piele. Pe urmă însă a început să ardă soarele și să se încingă o bujală ca în cuptor…

Am poposit de vreo șase ori, am mers mai mult pe jos decât în căruță, dar spre seară am ajuns în Ploești.

— Bine că ne văzurăm aci! îmi mărturisi Grofu, clipind șiret. Tare mi-a fost frică să nu crape mârțoaga pe drum… De, spun drept, atâta cale n-am mai făcut niciodată…

Am tras la un han, Grofu mi-a luat geanta și am pornit îndată să căutăm pe Ghedeneanu-Jalea, care avea să-mi facă vânt mai departe. Îl găsirăm, dar parcă într-un ceas rău. Citi scrisoarea mea, încreți fruntea, bâlbâi ceva încurcat și, în sfârșit, îmi spuse că nu poate face nimic, că nu cunoaște pe nimeni care m-ar putea servi, că-i pare bine de cunoștință și m-ar găzdui la dânsul, dar are mosafiri… Cu tovarășul Grofu nici nu dădu mâna, încât acesta se simți adânc jicnit.

— Haidem, tovarășe, îmi șopti. Lasă, că ne descurcăm noi mai bine singuri…

Afară, apoi îmi spuse disprețuitor că Ghedeneanu-Jalea e un mormoloc fără voință și că e însurat cu o nemțoaică. Păcat că ne-am pierdut vremea cu dânsul.

— Dar cum rămân eu acuma?

— Răbdare și sânge rece, mă mângâie Grofu. Deocamdată mergem la han, mâncăm, și pe urmă, lasă pe mine! Să-mi zici mie cuțu dacă nu ești mâine la Buzău!…

Am dormit la han. Nu prea împărtășeam încrederea tovarășului și mai ales mi se părea semn rău că din prima zi se încurcă socotelile.

— Uite cum facem, zise Grofu a doua zi dimineața. D-ta vrei să ajungi la Buzău teafăr, nu-i așa? Ei, eu zic că drumul drept e cel mai bun. Vii cu mine frumușel la gară, îți scot eu bilet, să nu se întâmple să fie vreun spion,

și te pun în tren. Pot să-ți dau în scris că nimeni n-are să te supere… La Buzău, apoi, ai de-a face cu un tovarăș care mai bine moare decât să nu te servească…

În gară era o îmbulzeală cumplită. Grofu se zbătea ca un balaur în fața ghișeului.

— Iute, iute, să nu plece trenul! mă zori când se văzu cu biletul în mână.

Pe linia întâi un șir lung de vagoane pline de soldați. Grofu se repezi la o ușă.

— Militar! Militar! răcniră câțiva de la geamuri.

— Arde-v-ar focul! murmură căruțașul cătrănit.

Trenul de Buzău era gata de plecare. Grofu îmi aruncă geanta într-un compartiment plin-plinuț.

— Așa-i că nu te-a mâncat nimeni? șopti dânsul zâmbind cu bunătate. De-acu mergi sănătos! Noroc și izbândă!

Îi strânsei mâna. Rămase pe peron cu ochii la mine, niște ochi cuminți și blânzi. Trenul se urni gâfâind. Grofu mai zise ceva, dar nu-l mai auzii. Îi zâmbeam însă cu o tresărire de inimă. Aici lăsam un suflet cald. Cine știe ce mă așteaptă mai încolo?

2

N-aveam adresa omului de încredere de la Buzău. Trebuia să colind o serie de cafenele și restaurante, să întreb de Boiangiu… într-o cârciumă cu biliard îi aflai urma. Patronul era socialist, mușteriii socialiști și, firește, toți cunoșteau pe socialistul Boiangiu.

— Trebuie să pice îndată, îmi zise cârciumarul frecându-și mâinile. Până atunci luați loc… Cu ce vă putem servi?

Toată lumea mă cântărea cu coada ochiului. Socialiștii români sunt foarte bănuitori și au oroare de străini, fiindcă în fiecare se poate ascunde vreun spion de-al poliției, iar poliția li-e urâtă foc, și poate cu temei…

Boiangiu se nemeri tocmai să întârzie. Era un om voinic, cu urme de vărsat pe față, cu o mustață bălaie bărbătească și cu niște ochi albaștri dulci, plini de căldură și de bunătate. Purta cravata roșie obligatorie. Toți îl iubeau, căci îl primiră cu însuflețirea ce întâmpină de obicei pe omul simpatic.

— Să trăiești, nene Boiangiule… Ai întârziat, Boiangiule… Uite, te așteaptă un domn!…

— Pe mine? făcu dânsul rotindu-și ochii prin odaie.

Când mă zări, se apropie simplu, întrebător:

— Mă așteptați pe mine?

— Da, am o scrisoare pentru d-ta…

— De la cine?

— Poftim și vezi… Explicațiile ți le voi da pe urmă…

Se așeză la masa mea, își scoase pălăria și citi scrisoarea cu mare luare-aminte de vreo două ori.

— De la tovarășul Camil Popescu din București, murmură dânsul. Sunteți socialist?

— Nu. Sunt numai fugar.

— Tocmai, căci nu-mi aduc aminte să vă fi văzut pe la club… Dar, mă rog, spuneți-mi ce doriți!…

Ascultă fără să mă întrerupă. Pe urmă tăcu, mă privi drept în ochi.

— Vom trece împreună, zise deodată hotărât. Acuma mă duc să-mi așez una-alta. Până atunci d-ta poți să te odihnești nițel. Hangiul o să-ți dea o cameră. Mâine seară suntem la Iași…

Vorbi ceva cu cârciumarul, dădu câteva ordine unor tovarăși mai tineri, cari pierdeau vremea în jurul biliardului, și apoi plecă grăbit.

Îmi sălta inima. Omul acesta mă umplea de încredere. Simțeam că-și pune tot sufletul în joc, că astfel trebuie să izbutim…

Eram totuși nerăbdător. Stăteam pe spini. Cum să mă odihnesc? Întâi să mă văd dincolo, pe urmă odihna…

Pe la vreo cinci după amiazi, Boiangiu veni cu un geamantănaș în mână.

— Gata! zise dânsul. Plecăm…

— Dar cum?

— Cu trenul…

— Dar…

— Lasă… Lasă cum zic eu!

Îmi luai geanta și ne îndreptarăm spre gară. Călătoria cu trenul mă înspăimânta. Doar tocmai de tren mă feream, unde lesne se putea să întâlnesc vreo mutră nepoftită care să mă nenorocească. Crezusem că vom merge cu căruța până la Focșani. Așa-mi închipuisem eu… Dar acuma eram în stăpânirea lui Boiangiu… Trebuia să-l urmez…

— D-ta stai aici, să nu ne fure geamantanele, până scot biletele, îmi șopti tovarășul.

Începuse să mă zgâlțâie frica. Așteptarea în furnicarul de oameni era pentru mine primejdioasă. De-abia în vagon m-am mai mulcomit.

— Până unde mergem?

— Lasă… pe urmă! făcu Boiangiu.

3

Nu pricepeam ce vrea tovarășul. Aveam bilete numai până la Râmnicul-Sărat. De altfel, numai până acolo puteai merge fără o autorizație specială. În Râmnic însă stăpâneau austriacii. Cum mă duc eu chiar în mijlocul lor? E o nebunie. Și Boiangiu tace mereu, fumează și se gândește. Ce-o fi vrând?… încercam să-l descos. Degeaba.

— Pe urmă, pe urmă! îmi zicea mușcându-și buzele.

Controlorul era un soldat german, bătrânatec, spân, cu ochi de veveriță. Ne-a perforat biletele măsurându-ne bine, dar n-a zis nimic.

Pe urmă, văzui pe Boiangiu stând la sfat cu un frânar român, care întovărășea pe controlorul neamț.

După câteva stații râmaserăm singuri în compartiment. Frânarul veni și șopti:

— I-am spus, nene Boiangiule… Se face!

Atunci Boiangiu mă lămuri. Dăm câte-un pol controlorului german și mergem tihniți până la Focșani. Frânarul a fost mijlocitorul. Mai sunt vreo doisprezece clienți într-alt vagon ca și. Noi. Neamțul face o daraveră bună și noi asemenea.

Peste vreun sfert de oră controlorul veni, se așeză pe bancă, mormăi ceva. Îi întinserăm banii. Îi vârî în buzunar, mai mormăi ceva și trecu spre alt vagon.

— Ei, vezi? zise Boiangiu. S-a învățat și neamțul… Ce nu face bacșișul!

Dincolo de Râmnic veni iar frânarul. Trebuia să ne înțelegem cum vom ieși din gara Focșani, care era păzită de soldați, ca să nu poată trece nimeni fără biletele speciale cuvenite. Frânarul se însărcină să ne scoată el prin dos, firește, în schimbul unui bacșiș, cu toate că era prieten cu Boiangiu.

— Păcat că nu mergem noi până la Mărășești, că v-am trece dincolo ca părerea… suspină dânsul la sfârșit.

Vorba aceasta întărită pe Boiangiu.

— Adică de ce nu ne-ar trece cel care vine cu trenul din urma noastră?

— Vă trece sigur, zise frânarul. Numai să vă puteți urca la Focșani, c-acolo-i mai greu din pricina nemților. Altfel, treceți sigur… Toți controlorii nemți fac afaceri d-astea. Au trecut așa sute de oameni și încolo și încoace.

Se sfătuiră dânșii multă vreme: cum să facem, cum să dregem, să ne vedem chiar noaptea aceasta în Moldova.

— Eu zic să vă dați jos dincoace de Focșani, la o gară mai mică. Neamțul meu e prieten cu șefii de gară. Dânsul o să pună vorbă pentru d-voastră, iar șeful gării o să vă dea în primirea controlorului de la acceleratul care vine în urmă… Ia stați nițel, să vorbesc eu cu neamțul!…

În curând se întoarseră amândoi.

— Bun, bun, bâlbâi controlorul. Io spun… șef de gară…

S-a și hotărât. Ne dăm jos la Copăceni și așteptăm acceleratul.

— Așa, domnule, respiră Boiangiu. Ce-i în mână nu-i minciună! Ce să ne mai trambalăm prin Focșani, când mâine putem fi la Iași? Ne mai costă câte-un pol, și am scăpat ușor și fără bătaie de cap…

Se înnoptase. Tovarășul fuma ca un turc, țigară după țigară. În întunerec lumina roșcată a țigării îi dezvălea uneori fața, care parcă mă îndemna mereu să am toată încrederea. Și aveam chiar multă nevoie de un îndemn. Prea se precipitau lucrurile, prea ne legam soarta de toanele cutărui controlor necunoscut… în sufletul meu credeam că ar fi fost mai bine să ne strecurăm cu mai multă băgare de seamă, cu mai puțină îndrăzneală… Dar Boiangiu, prin siguranța și tăcerea lui, mă stăpânea. Energia e cuceritoare…

4

Controlorul sări jos cel dintâi la Copăceni și vorbi ceva cu șeful gării, arătându-ne pe noi. Șeful zâmbi, dădu din cap de mai multe ori… Apoi trenul dispăru… Nu știu de ce mă întristai când râmaserăm pe peron singuri.

Dar șeful era foarte amabil. Ne aduse o lampă în sălița de așteptare și ne spuse să fim liniștiți, că acceleratul vine peste vreo două ceasuri…

Acum ne întrebam dacă controlorul va fi explicat bine șefului ce vrem. Căci altminteri ne-am încurca urât… Ne învoirăm să oferim și șefului un pol ca să-l câștigăm definitiv.

Primi, zâmbind, banii.

— N-aveți nicio grije… Se aranjează, zise dânsul cu mândrie.

Trecuse miezul nopții când sosi trenul. Șeful spuse câteva cuvinte controlorului și apoi ne arătă să ne urcăm în vagon.

— Ei, acu ce zici? triumfă Boiangiu. Așa-i că suntem în Moldova?

N-apucă să isprăvească vorba, când controlorul veni însoțit tot de un frânar român care cunoștea pe Boiangiu. Neamțul acesta era îndesat, roșcovan, cu o față sperioasă. Ne ceru permisul de trecere.

— N-avem, îi răspunsei eu trăgând cu ochiul.

Se făcu că nu bagă de seamă și ne ceru biletele.

— N-avem, repetai eu încercând să-i pun în mână doi poli. Tocmai de-aceea vorbisem cu șeful de gară să-ți spună că…

— Da, dar nu mi-a spus așa, făcu dânsul încurcat. Nu se poate fără bilet…

— Desigur. Dar dacă vrei d-ta, se poate, îi zisei cu o nouă sforțare de a-i da banii.

Îi era frică și nu îndrăznea să primească.

— Eu nu pot, murmură foarte zăpăcit. Dacă vă prinde, cad eu în belea… Fără permis nu merge…

Boiangiu explica ceva frânarului, care-mi făcea semne desperate să n-am grije, că se învoiește el cu neamțul. Până nu primea însă controlorul paralele, cum să n-am grije? De aceeași părere trebuie să fi fost și Boiangiu, căci deodată se întoarse către german și-i zise:

— Atunci n-ar fi mai bine să ne dăm jos la Focșani?

Controlorul asudase de zăpăceală. Banii îl ademeneau, dar și frica îl amenința și nu-l lăsa să se hotărască.

— Nu-i nevoie să vă dați jos, zise el clătinând din cap. Acuma, că sunteți aici, puteți merge până la Mărășești, și acolo vom mai vedea…

Vrui să stăruiesc să ne coborâm, dar Boiangiu mă trase de mânecă și-mi șopti repede:

— Taci, că se face!

Neamțul tot se mai perpelea. Se uita la noi, se scărpina la ceafă.

— Dar să nu stați aici. Ăsta-i vagon special, cu prea multă lumină… Poate să vie cineva… Mai bine în clasa a treia… Sunt goale și întunecoase…

— Foarte bine zice dumnealui, sări Boiangiu. Lasă, domnule, că la Focșani trecem în clasa a treia…

5

Trenul alerga în bezna nopții ca un balaur furios. Eram singuri într-un vagon uriaș, fără o licărire de lumină. Tăceam amândoi. Așteptam. Și cu cât ne depărtam, cu atât ne zvârcoleam mai mult pe bărcile, goale.

— Trebuie să ne dăm jos la Putna-Seacă, zisei eu deodată, cu toate că știam că între Focșani și Mărășești trenul nu se oprește.

— Taci, că acuși pică neamțul, mormăi Boiangiu, dar fără obișnuita-i încredere în glas.

Aprindeam mereu chibrituri să mă uit la ceas: mai sunt patruzeci de minute, treizeci și cinci, douăzeci, un sfert…

— Ai să vezi c-o pățim, făcui eu iarăși, încercând să zâmbesc amar.

— Ași!… Curaj!… Nu lasă neamțul doi poli, se încuraja Boiangiu.

Dar nu se arăta nici barem frânarul român.

Cinci minute…

Și nu venea nimeni…

— Vezi? zisei îngrozit de-a binelea. Acuma ce ne facem?

— Trebuie să vie, că doar am vorbit cu dânșii… N-avea frică!

Scosei capul pe geam. Se vedeau lumini electrice. Soseam…

— Mărășești! auzirăm un glas străin, prelung și parcă dușmănos.

Vagonul nostru era la coadă și rămăsese mai în întunerec.

— Haidem să ne coborâm, murmurai spăimântat, pipăindu-mi geanta. Poate că izbutim să ne strecurăm și noi prin mulțime…

— Stai jos! porunci Boiangiu. Trebuie să vie acuma… Să nu ne pripim!

Mă așezai iar pe bancă. În vagon parcă se împânzise o groază ucigătoare. Se scurseră câteva minute. De pe peron venea zgomotul somnoros de voci amestecate, de pași grăbiți, de strigăte scurte. Apoi deodată niște pași grei care se apropiau.

— Vine controlorul, șopti Boiangiu triumfător.

Ușile vagonului se deschideau pe rând, iar un glas aspru, străin duhnea când mai scurt, când mai prelung, dar mereu amenințător:

— Mărășești!

Ne urnirăm brusc amândoi… Era un soldat german înalt, care controla vagoanele.

— Ah, am sosit! strigai eu, ca și când ne-ar fi deșteptat din somn. Haidem, Boiangiule, c-am sosit!

Coborârăm și pornirăm grăbiți spre peron. N-apucarăm însă să facem nici zece pași, când din urmă neamțul strigă parcă și-ar fi adus aminte brusc de ceva:

— Biletele!… He, he! Biletele!…

Ne făcurăm a nu auzi și mai merserăm puțin. Dar soldatul alergă după noi strigând într-una:

— Biletele!… Unde sunt biletele dvs.?

— Ce bilete, domnule? zisei eu supărat. Ia mai lasă-ne-n pace!…

— Imediat să-mi arătați biletele, ați înțeles?

— Sunt la controlor, domnule…

Iar pornirăm… Neamțul însă se ținea acuma scai de noi.

— Cum la controlor?… Vreau să văd biletele!… Poftim încoace, poftim!

Nu se mai lăsă de noi până nu ne duse la subofițerul care controla permisele de trecere.

— Domnii aceștia n-au bilete! raportă soldatul, foarte mulțumit că ne-a prins.

— Acuma n-am vreme… Treceți colo, zise scurt subofițerul, arătându-ne un colț, în odăița unde se înregistrau permisele. Vom vedea mai târziu ce-i cu d-voastră!…

Era un bărbat voinic, cu o înfățișare închisă, bănuitoare. Își văzu de slujbă tacticos, aruncându-ne doar în răstimpuri priviri piezișe. Noi stăteam încremeniți, uitându-ne la fericiții care se vălmășeau să scape mai repede de formalitățile plictisitoare. Nu mai îndrăzneam nici să vorbim. De-abia din când în când îmi zvârleam ochii la Boiangiu, care își rodea furios și abătut mustățile.

Un maior român intră repede, dând deoparte pe subofițerul german ce stătea în ușă. Era curier.

— Domnule maior, îi zisei, oprindu-l desperat. Uite, ne-au oprit aici ăștia, fiindcă n-avem permise… Te rog, intervino d-ta să ne lase să trecem!… Poate, că d-ta…

— Îmi pare rău, răspunse încurcat maiorul. N-am nicio putere… Aș face-o altfel cu dragă inimă…

Îmbulzeala se potoli încetul cu încetul. O femeie bătrână, cu vreo șapte legături cât ea de mari, fu cea din urmă…

— Ei, ce-i cu d-voastră?… Unde vă sunt biletele? ne întrebă atunci subofițerul frecându-și mâinele.

— Uite ce este, domnule, răspunse Boiangiu. N-avem bilete. Am venit crezând că se poate plăti și aici costul… Suntem niște bieți demobilizați, nevestele ne-au rămas în Moldova și vrem să ne ducem să le luăm… Vai de capul nostru…

Subofițerul ne cântări lung din ochi, chemă pe conducătorul trenului, pe care-l dojeni că nu ne-a arestat imediat, și ne trimise cu un soldat să plătim la casă prețul biletelor, întreit… Ghișeul era tocmai lângă cordonul de soldați români. De-atâta vreme nu mai văzusem dorobanți, și azi?… Ce-ar fi oare să mă arunc deodată dincolo de cordon, pe teritoriul românesc?… Când sunt la un pas de mântuire, mă prăvălesc iar în prăpastie?… E îngrozitor!…

Odaia în care se făcea controlul bagajelor era acuma pustie. O masă murdară și un telefon. Ușa ce dădea spre pământul românesc se zăvorise. Un bec electric atârna din tavan, plin de praf.

— Scoateți tot ce aveți prin buzunare! ne porunci subofițerul.

Vreo trei soldați ne-au cotrobăit prin gente, în vreme ce subofițerul ne cerceta cu de-amănuntul toate hârțuliile de prin buzunare.

— Mâine dimineață veți fi trimiși înapoi la Focșani, să vază acolo mai bine ce-i cu d-voastră! murmură neamțul, înapoindu-ne lucrurile. Până atunci, veți sta într-o baracă…

Dădu ordin unui soldat să ne călăuzească. Toată gara se stinsese. Întunericul apăsa greu. Bâjbâiam și de-abia ne țineam pe urma soldatului.

Merserăm peste câmp, prin gropi și șanțuri, vreo zece minute, până ce dădurăm de o baracă unde furăm primiți de o sentinelă. Înlăuntru mai erau o grămadă de oameni care dormeau pe dușumele: prizonieri ruși, țărani, precupeți… Vântul se văita prin scândurile barăcii.

Era ora patru, și sentinela ne spune că trenul spre Focșani pleacă la ora șapte. Încă trei ceasuri! Mă simțeam atât de istovit, parcă aș fi tras la jug. Groaza mă pătrunsese atât de mult, că nici n-o mai simțeam. Numai o nerăbdare mare mă chinuia. De ce trece vremea așa de anevoie?

Uneori mi se părea un vis urât toată întâmplarea… Va să zică, toate au fost în zadar, toate, toate… îmi venea să-mi smulg părul de necaz că m-am luat după toanele lui Boiangiu. Lui, firește, ce-i pasă? Cel mult o să-l amendeze și să-l trimită acasă… Dar eu, eu? De ce n-am fost eu mai prudent?… Acuma pe mine mă așteaptă moartea… îmi adusei aminte că citeam în ziarele austriace cum că, începând de la cutare dată, toți cei ce vor fugi din armată vor fi judecați sumar și împușcați imediat, spre a se pune

capăt dezertărilor… Da, da, îmi aminteam limpede chiar niște reportaje senzaționale despre executarea câtorva nenorociți… Pot eu oare să scap mai ieftin, eu, care trebuie să fiu încondeiat cumplit, de vreme ce fusesem ridicat cu ordine speciale… Și toate acestea fiindcă m-am luat după capul altuia, în loc să-mi fi urmat planurile mele fără riscuri nefolositoare…

Acuma e de prisos orice părere de rău… Acuma s-a sfârșit… Cel puțin de s-ar isprăvi mai repede… Cât mai repede!

Dar ce greu trece vremea! Un minut… un secol…

Mă plimbam desperat prin baraca întunecoasă, împrejurul meu oamenii dormeau, suspinau prin somn, își întindeau oasele… Chiar și Boiangiu descoperise un scaun fără spetează și ațipi îndată… Firește. El ce pierde?

Dar oare de ce nu s-a mirat de loc subofițerul când mi-a citit numele? S-ar putea să nu se știe aici nimic de fuga mea? Sau poate sunt atât de mulți fugari, încât nici nu-i pot ține minte pe toți?… Sau poate poliția austriacilor n-are legături cu cea germană?… O, atunci înseamnă că norocul…

Copilării!… Iar mă agăț de speranțe neroade… Iar?

6

La șapte veni un soldat să ne ducă înapoi la gară. Când ieșeam noi din baracă, trenul trecea.

— Acum iar mai așteptăm… O, Doamne!

Pe peron, un ofițer german ne privi bănuitor și schimbă câteva vorbe cu soldatul.

— Să-i păziți bine, că sunt primejdioși! strigă ofițerul, încruntat.

Furăm lăsați în odaia de control, singuri. Doar alături se plictisea un militar printre niște registre unsuroase.

Așteptarăm vreo două ore, apoi veni un subofițer care vorbea bine românește.

— Cu mine mergeți la Focșani… Plecăm la nouă, cu trenul de apă…

Boiangiu îmi spuse că trenul de apă e o locomotivă și un vagon cu butoaie în care se aduce apă de la Focșani.

Trenul de apă însă trecu în goană prin gară tocmai când subofițerul lipsea. A venit mai târziu și a făcut gălăgie mare, că asta-i obrăznicie, că trebuia să-l aștepte mașinistul, că el nu permite d-astea… Pe urmă ne-a zis împăciuitor:

— Nu-i nimic… Plecăm la unu cu cellalt tren de apă…

Se împlineau douăzeci și patru de ore de când nu mâncasem nimic. În minte frământam mereu crâmpeiul de nădejde: ce-ar fi dacă nemții n-ar ști nimic?… Și fiindcă nimeni dintre cei de-aci nu-mi făcuse nici măcar o aluzie cât de slabă, speranța mea se întărea, se umfla… Cine știe? Poate că Dumnezeu n-are să mă lase!…

Era vorba însă, chiar în cazul acesta, să găsesc o explicație plauzibilă: de ce am încercat să trec fără permis? Cine n-are nimic pe conștiință poate să ceară voie și… poate că i se dă… Cel puțin așa este regula generală… Atunci de ce încercarea clandestină? Ce motiv m-a îndemnat să încerc o trecere neîngăduită?…

îmi chinuiam creierii și nu găseam nimic. O minciună isteață, potrivită m-ar putea scăpa, dacă… Firește, dacă nici la Focșani nu vor ști nimic despre pricina cea adevărată care m-a pus pe fugă… Firește…

Spre amiazi ne pomenirăm iarăși cu subofițerul de azi-noapte, și mai ursuz.

— Scoateți încă o dată tot din buzunare! bufni dânsul.

Ne puse apoi să scoatem și ghetele, să ne dezbrăcăm până la piele. Căută prin toate tiviturile hainelor, prin căptușeala încălțămintelor… Și pe urmă adună tot ce aveam în buzunare și le puse într-un plic galben. Vrui să protestez, dar mă opri cu un gest:

— Dacă te întovărășești cu asemenea indivizi, suferă și d-ta urmările! îmi zise aruncând o privire ucigătoare lui Boiangiu.

Va să zică, Boiangiu e vinovatul? Atunci aici într-adevăr nu se știe nimic despre mine. Trebuia să mă încredințez mai bine. Întrebai pe militarul din odăița de-alături:

— Mă rog, adică de ce ne învinovățiți de suntem tratați cu atâta asprime?

— Apoi dacă nu vă astâmpărați și vă apucați de spionaj? mormăi dânsul cu dispreț. Credeți că noi suntem proști?

Îmi păli iar nădejdea. Dacă-i vorba de spionaj, atunci vor face cercetări mai întinse, și atunci nu se mai poate să nu afle tot… Degeaba mă încânt cu deșertăciuni. Soarta mea e pecetluită. Nu mai e nicio scăpare…

Ușa care dădea în partea românească era zăvorită pe dinăuntru. Mă rezemai cu spatele în dreptul clanței și trăsei încet zăvorul. Trebuie să mai încerc o dată să fug, orice s-ar întâmpla. Când va ieși militarul afară, mă voi strecura binișor pe ușă și… îi spusei și lui Boiangiu ce vreau să fac.

— Încearcă, răspunse dânsul, dar bagă de seamă că ai noștri sunt în stare să te dea iar pe mâna nemților!… D-ta nu ai avut a face cu lașitatea autorităților noastre… E de ajuns să se strâmbe un căprar neamț la ei, ca să se arunce toți cu burta la pământ…

Avea dreptate. Când toată țara e la cheremul lor, cum ar îndrăzni cineva să mă apere fățiș?… Mai bine să mă potolesc. De ce să-mi tai singur toate punțile, când norocul încă nu m-a părăsit?

Trenul de apă plecă iarăși, și însoțitorul nostru iar sosi târziu.

— Să-i ia mama dracului! făcu neamțul. Plecăm cu trenul de persoane peste câteva ceasuri… Nu-i nimic…

Peste un ceas, trase în gară un tren nesfârșit, plin de demobilizați. Subofițerul veni gâfâind.

— Mergem chiar acum… Ne cățărăm cum vom putea… Vreau să pot petrece și eu nițel în oraș, să profit de ocazie…

Mă bucurai ca și când m-ar fi dus la mântuire. Nimic nu e mai chinuitor ca nesiguranța.

Ostași gorjeni ne-au făcut loc și nouă. Ne compătimeau. Între dânșii parcă mă simțeam mai bine. Speranțe vagi mi se încuibară iarăși în suflet.

Trenul se urni scârțâind.

— D-voastră lucrați împreună cu austriacii? întrebai deodată pe germanul care ne însoțea.

Nu mă mai putusem stăpâni. Voiam să aflu dacă nu nădăjduim zadarnic.

— Noi nu lucrăm cu austriacii, noi poruncim austriacilor, răspunse subofițerul cu trufie, întinzând gâtul.

Soldații demobilizați cântau, chiuiau…

Trebui să fac sforțări să nu mă amestec și eu în bucuria lor…

7

— Stați puțin, că mai am doi clienți, ne zise însoțitorul, când coborârăm în gara Focșani, și se întoarse într-o clipă cu doi turci jigăriți și speriați, pe care-i dăduse jos dintr-alt vagon. Sunt niște foști internați și trebuie să-i predau comenduirei austriace de aici, adăugă subofițerul. Dar nu vom zăbovi mult. Doar îi dau în primire și ne urmăm calea…

Asta înseamnă nouă clipe de primejdie.

Cum se nemerește de trebuie să ne abatem tocmai pe la austriaci? De-abia îmi înfiripasem nădejdea, și iată-mă iarăși în vârtejul amenințării. Mă

uitam cu ură la bieții turci care veneau în urma^noastră tândălind ca niște mânji flămânzi…

Intrarăm într-o curte largă. Dintr-o fereastră un strajameșter mustăcios întâmpină prietenește pe subofițerul nostru, care-i întinse niște hârtii…

— Pe ceilalți nu-i lași aici? strigă strajameșterul râzând.

— Nu se poate… Ce-i mai de preț păstrăm noi, răspunse neamțul nu mai puțin spiritual.

Mi se ridică o piatră de moară de pe inimă când ne văzurăm iar în uliță.

— Noi mergem la comandatură? întrebai pe subofițer.

— Nu, nu… Eu vă dau în primire la poliția politică… Acolo se va hotărî unde vă trimite pe urmă…

Poliția politică era, firește, o numire mai subțire a poliției secrete, instalată la întâiul etaj al unei case bătrânești. Găsirăm numai doi copiști militari, care de-abia catadicsiră să ne primească. Însoțitorul nostru o șterse îndată, grăbit să tragă o beție înainte de a se întoarce la slujbă.

Era devreme încă. Trebuia să așteptăm pe șeful poliției, care nu obișnuia să vie decât pe la cinci. Copiștii ne dădură voie să stăm în biroul lor și chiar să stăm jos pe scaune… Peste câteva minute însă veni un plutonier, se uită urât la noi, întrebă ceva pe un copist și apoi deodată se răsti:

— Afară, afară! Aici nu ne trebuie asemenea indivizi! Așteptați în coridor!… Asta-i acuma, să vă dăm și fotoliuri!…

Ieșirăm plouați. În coridor găsirăm un civil care fuma pe ascuns, împrăștiind fumul cu mâinile ca să nu se vază. Era tălmaciul, un ovrei slăbuț, umil, necăjit. Ne descusu: de unde ne-au adus, pentru ce, cum, cine? Părea o fire curioasă. Ne-am plâns de pacostea ce-a dat peste noi și el ne-a compătimit:

— Ce-are a face… Necazurile-s pentru oameni… Că doar n-ați omorât pe nimeni, ce Dumnezeu!… O să vă dea o amendă bună, și gata… De altfel, avem un șef foarte cumsecade… Norocul d-voastră…

Pe urmă ni se plânse și dânsul cât rabdă și înghite, dar n-are ce face, că dacă n-ar fi aici, l-ar lua la corvoadă. Și are mulți copii și sărăcie mai multă…

Nenorociții și năpăstuiții se compătimesc totdeauna, fiindcă simt suferința aproapelui.

Veni șeful… Trecu pe lângă noi, ca și când nici n-am fi existat. Era gras și îmbrobonat de sudoare, într-o uniformă strimtă, cu capul rotund și pleșuv

ca un glob de lemn.

— Acuși vă vine rândul… Aveți numai răbdare! ne șopti tălmaciul. Întâi să iscălească hârtiile.

Într-adevăr, peste un sfert de ceas, tălmaciul mă chemă.

— E om bun și azi e în toane bune, îmi șopti introducându-mă.

Șeful desfăcuse plicul în care fuseseră strânse lucrurile mele din buzunare și răsfoia prin hârțulii. Mă chemă mai aproape. Avea în mână tocmai filele ce-mi rămăseseră de când încercasem să-mi omor vremea scriind în muzeul lui Stelian.

— Ce-i asta? întrebă arătându-mi o foaie.

— Un început dintr-o povestire ce am vrut s-o scriu… Am obiceiul să umblu veșnic cu hârtii de scris în buzunar…

Dădu peste altă filă scrisă.

— Dar asta?

Înghețai. Era ciorna scrisorii pe care vrusem s-o trimit prietenului la Iași. Dacă știe românește și o citește, sunt pierdut… Dar nu ezitai nicio clipă.

— E urmarea povestirei, zisei fără zăbavă.

Nu pricepea românește și nici nu încercă să citească. Trecu înainte. File albe, numai albe… Le puse la o parte. Apoi căută în portofoliu.

— De ce ai încercat d-ta să treci în Moldova fără permis? îmi zise apoi brusc, privindu-mă drept în față.

Avea ochii cercetători și pătrunzători, deși păreau puțin somnoroși. Simțeam că o clipă de șovăire îmi poate fi fatală. Asta-i clipa hotărâtoare… Și deodată mă pomenii vorbind liniștit, cu o siguranță care mă uimea pe mine însumi:

— Eu, domnule, sunt un fel de gazetar-poet… De altfel, din hârtiile mele se vede… (Șeful puse mâna pe cartea mea de legitimație). Meseria mea e literatura. Dar acuma am vrut să încerc o lovitură jurnalistică. Știți, desigur, că Parlamentul de la Iași are să se ocupe zilele acestea cu darea în judecată a fostului guvern… Iată momentul, mi-am zis. Ceva impresii vii, culese la fața locului, ar putea face senzație. Și atunci m-am hotărât să plec…

— Pentru ce n-ai cerut permis? Ți s-ar fi dat! întrerupse polițistul.

— N-am cerut, fiindcă s-au cerut mereu din partea ziarului și mi s-a părut că ar fi însemnat un abuz să mai viu și eu… De altfel, la București se

spunea că autoritățile germane de la Mărășești au dreptul să libereze permise de trecere pentru câteva zile, în cazuri excepționale…

— Te înșeli… Nu au asemenea autorizație…

— Iată ce nu știam… Pe urmă, mărturisesc, nu voiam să știe nici directorul ziarului. Voiam să-i fac o surpriză… Am plecat deci cu bilet până la Râmnicul-Sărat, fiind hotărât să urmez călătoria fără bilet, să plătesc costul ulterior la Mărășești, să obțin îngăduința să trec și să dau lovitura… în loc de lovitura aceasta inofensivă, însă, m-am pomenit arestat și adus aici cine știe sub ce învinuire…

Minciuna, minciuna salvatoare, pentru care-mi rosesem creierii atâtea ceasuri în zadar, iată-o, trântită brusc, inspirată parcă de un înger păzitor!… Vedeam pe fața șefului că minciuna a prins. Când a auzit de darea în judecată a fostului guvern, a zâmbit chiar mulțumit… Politica orbește chiar pe un polițist! Credea ce-i spuneam. Simțeam aceasta din felul cum asculta, din întreruperile lui…

— Foarte rău ai făcut că te-ai expus la neplăceri inevitabile, zise dânsul apăsând butonul soneriei. Acuma nu sunt vremuri de lovituri gazetărești!…

Plutonierul, care ne gonise din biroul copiștilor, intră.

— Întreabă la București dacă acest domn mai este gazetar, zise șeful dându-i cartea mea de legitimație. Te expui astfel la tot soiul de bănuieli, urmă apoi, după ce dispăru plutonierul. Să zici bogdaproste dacă vei scăpa cu o amendă grea…

Începu să scrie procesul-verbal…

Era lămurit că nici aici nu se știa despre fuga mea. Se vede că fiecare dintre cutropitori lucrează cu poliția-i proprie, fără concursul celorlalți. Altfel ar fi peste putință să nu aibă de loc cunoștință… Dar primejdia cea mare totuși acuma e în toi. Dacă șeful cheamă pe tălmaci să citească filele, dă peste ciorna nenorocită și află tot… Cum am uitat-o, de ce n-am aruncat-o? Se vede că un blestem mă urmărește de aproape… Plutonierul vorbește la telefon cu Bucureștii. Acolo desigur se vor interesa, vor afla că am fugit din mâinele ungurilor… Numai printr-o minune s-ar putea întoarce lucrurile în bine…

Tocmai când mă gândeam astfel, veni plutonierul.

— Bucureștii ocupat!

— Încearcă mai târziu!

Minunea ar f i dacă s-ar f i stricat de tot comunicația.

Dar prea multe minuni râvnesc… Ca și când Dumnezeu numai grija mea ar avea-o în lumea aceasta.

Iscălii procesul-verbal și ieșii. Tălmaciul chema tocmai pe Boiangiu. Dintr-o fulgerare, șoptii ovreiului:

— Ia seama, te rog din suflet, dacă te-o pune să citești hârtiile mele… E o scrisoare, o ciornă, între ele… Să-i spui că-i urmarea la o poveste începută pe fila întâi… Te rog! Nu mă lăsa!

— Am înțeles, murmură tălmaciul. Fii liniștit!

Din partea aceasta m-aș fi liniștit, dar telefonul cu Bucureștii!… Așteptam în coridor, plimbându-mă fără încetare și fără rost, simțind cum un spin de spaimă mi se înfige în inimă din ce în ce mai dureros. Deodată, auzii soneria telefonului. Mă rezemai de ușă, să ascult, să-mi aflu osânda cu o clipă mai devreme. Glasul plutonierului, aspru, zbârnâia deslușit:

— București… Da… Aici poliția politică Focșani… (Nu înțelesei câteva vorbe, pe urmă, iarăși, foarte limpede:) însemnați, vă rog: Remus… Lunceanu… Lunceanu… Da… Dacă mai este gazetar… E deținut aici… Bine… Mulțumesc…

Peste două clipe plutonierul iese grăbit. Îl întrebai:

— A venit vreun răspuns de la București?

— Încă nu… Trebuie să se intereseze… De-abia în două ceasuri o să ne comunice rezultatul…

Două ceasuri!… Două veacuri…

Și Boiangiu nu mai isprăvea… Stăteam cu ceasul în mână și mi se părea că minutarele aleargă nebunește. De ce trece vremea acuma așa de repede?… Dacă aș izbuti să scap de aici înainte de-a veni răspunsul… Dacă… Dacă…

Tălmaciul veni, într-un târziu, strălucitor:

— O să fie bine… Poftim înlăuntru!

Mai era încă un ceas până să vie răspunsul de la București…

În biroul șefului, Boiangiu își strângea lucrurile.

— Uite și pe ale d-tale! îmi zise polițistul. Numărați-vă banii… Să nu vă lipsească nimic, căci pe urmă nu mai primesc reclamații… Așa… Acum veți fi conduși la închisoare, iar mâine dimineață veți merge la comandatură, unde vi se va aplica o amendă severă ca să vă învățați minte altădată să mai încercați a trece peste regulamentele noastre…

Mâine dimineață! Va să zică, după ce va fi venit răspunsul… Va să zică, nu mai e scăpare…

Și deodată începui stăruitor:

— Ar fi păcat să fim ținuți în închisoare o noapte întreagă pentru o vină atât de mică… Gândiți-vă că nu suntem derbedei. Am greșit, ne pedepsiți. Plătim amenda ce credeți că trebuie să ne-o aplicați. Dar de ce să ne mai aruncați și în temniță, să ne chinuiți?…

Șeful parcă se zăpăci o clipă.

— Regret și eu, dar n-am încotro… Eu nu pot să vă pedepsesc. Asta-i treaba comandaturii.

— Cu toate acestea, dacă ați vrea, ați găsi un mijloc. Sunt sigur… Gândiți-vă că suntem oameni și…

— Bine, dar acuma e prea târziu, chiar dacă aș vrea să vă ajut… Comandatura e închisă…

— Cu puțină bunăvoință s-ar putea totuși găsi o modalitate să ne scăpați de rușinea unei nopți de închisoare. Destul că am petrecut o noapte într-o baracă…

— În sfârșit, să încerc… Deși nu cred…

Se înmuiase. Trecu în odaia plutonierului și învârti telefonul. Îl auzirăm cum ceru comandatura. Nu răspunse.

— Am știut, strigă dânsul spre odaia unde eram noi cu tălmaciul care ne făcea mereu semne că am avut noroc și care-mi șopti că nici nu l-a pus să citească hârtiile de care-i vorbisem.

Șeful ceru popota ofițerilor și chemă pe un căpitan.

— Alo!… Domnule căpitane, uite ce te rog… Am aici doi oameni cărora aș vrea să le dau drumul… Le-am făcut formele… Eu aș propune o amendă de câte cincizeci lei… Da, atunci încasez eu, iar mâine trimit banii împreună cu hârtiile… Da, foarte bine!… Petrecere bună!… Mulțumesc… Noi mai avem de lucru aici…

Veni zâmbind.

— Vreți să plătiți câte cincizeci de lei?

— Oricât, domnule, numai să scăpăm de închisoare…

— Vi se va da chitanță, și apoi chiar mâine vă cărăbăniți de-aici, înapoi la București… Ați înțeles?… Dar nu cu trenul, fiindcă n-aveți permise… Pe jos, cu căruța, cum puteți… Poimâine să nu vă mai prind pe-aici, că-i rău!…

Acuma putea să sporovăiască. Bine că am hălăduit… Numai răspunsul de la București să nu se întâmple să sosească până ne face chitanțele… Mai

este un sfert de oră… Și cât mocoșește copistul… Domnule… domnule… te rugăm… Slavă Domnului!…

— Mare noroc ați avut, spun drept! zise tălmaciul. Da-i șeful om bun… Norocul dvs.…

— Ai fost om de inimă, domnule, îi răspunsei fericit. Îți rămânem recunoscători… Vrei să bem o bere împreună, după masă? Vrei, domnule?

— Schaefer, completă dânsul. Cu plăcere… Nu vă închipuiți cât mă bucur și eu c-ați scăpat bine și repede… Zău așa!…

Alergarăm pe scară ca niște năuci. Când ajunserăm în stradă ne făcurăm cruce amândoi deodată.

— Uf, Boiangiule, prin ce-am trecut! oftai ușurat și cu puțină imputare.

8

Ne-am repezit de-a dreptul la un birt. Eram morți de foame.

Mâncam cu lăcomie, ne uitam unul la altul, zâmbeam într-una și ne citeam în ochi bucuria.

— Am scăpat! O, Doamne, am scăpat! ne spuneau privirile.

Și Boiangiu îmi mărturisi că m-a crezut pierdut. Chinuri ca cele de aseară până acuma n-a mai îndurat niciodată. Desperarea mea tăcută îi zdrobea conștiința. Se simțea mai vinovat ca cel din urmă criminal, fiindcă el mă vârâse în riscul acesta. Și mai ales tăcerea mea îl chinuia. Dacă l-aș fi ocărât, dacă l-aș fi înjurat sau măcar dacă i-aș fi făcut vreo imputare, parcă tot s-ar mai fi răcorit. Dar eu tăcusem într-una… Și tăcerea, în clipele tragice când se hotărăște viața omului, e cea mai cumplită acuzare.

Tălmaciul veni mai târziu, dar nu se așeză la masa noastră.

Când isprăvirăm masa, se luă după noi. Ne duse într-o stradă mai dosnică și acolo mă trase deoparte.

— Știți că a venit răspunsul de la București? îmi zise posomorit.

— Da?

— Poate nici cinci minute după ce ați plecat d-voastră

— Ei, și?!

— Spune că, adevărat, sunteți jurnalist, dar că aveți o încurcătură mare cu ungurii…

— Și ce-a spus șeful d-tale?

— Șeful meu e foarte cumsecade. A zis că asta nu-l privește pe dumnealui, că asta-i treaba austriacilor…

— Va să zică, nu-i nicio primejdie?

— Asta nu pot să știu. Șeful era azi în toane bune. Poate că până mâine se răzgândește. De, îți închipui și d-ta, oricât… De aceea voiam să-ți spun să rămâneți aici noaptea asta, până mâine n-o să vă supere nimeni. Dar mâine să plecați cât mai devreme, să nu se întâmple ceva… Paza bună ferește primejdia rea, vorba ceea… Pe urmă iarăși zic să nu te întorci cumva la* București, că imediat te înhață ungurii. Ascunde-te și d-ta prin Buzău sau la Ploești, până vom scăpa de dânșii, că doar nu vor sta nici ei cât bolovanii pe-aici…

— Domnule Schaefer, ești un om de treabă. Nu știu cum să-ți mulțumesc… Sunt sărac și eu… Dar crede-mă că nu te voi uita niciodată…

Îi strecurai câțiva lei. Îi primi rușinat.

— Vai de noi, domnule Lunceanu, atâta pot să zic și eu! murmură dânsul umil și plângător. Vai de noi, zău așa!…

Catastrofa

1

— Ei, Boiangiule, acuma e rândul d-tale! îi zisei după ce dispăru tălmaciul.

Tovarășul clipi aprig, hotărât.

— M-am învățat minte. De-acu lasă pe mine!

Dormirăm noaptea aceea la un cismar, tovarăș bun de-al lui Boiangiu. Vreo zece proletari veniră să ne ție de urât, să discute teorii socialiste și să ne dea povețe bune cum să trecem cât mai ușor. Nenumărate planuri au fost dezbătute, dar niciunul nu ni se mai părea destul de sigur. Trebuia ceva mai bun, ceva fără primejdie…

în mijlocul discuțiilor mi-am adus aminte că în Focșani am un prieten, om cu mare trecere. Cismarul mă duse a doua zi de dimineață la dânsul.

— Bine-ai făcut c-ai venit! îmi zise prietenul. Cred că am și găsit mijlocul… Haidem îndată!

Mă însoți la biroul ofițerilor români, care funcționa aici ca să ușureze trecerea demobilizaților în teritoriul ocupat. Mă prezintă colonelului și-i povesti repede toată pățania mea. Colonelul, scurt și vânjos, foarte roșu la față și cu multă bunătate în privire, murmură mișcat:

— Te trecem, te trecem, fii liniștit! Nu te lăsăm noi în mâinile ungurilor! Vă pun în legătură cu căpitanul Georgescu, băiat plin de inimă.

Am mai trecut noi și câțiva ofițeri italieni, fugiți din captivitatea austriacă… Dar, știți, eu, ca președintele comisiunii, nu pot să mă amestec direct. Astea le fac băieții. Chiar dacă s-ar întâmpla un caz, care nu se poate întâmpla, să-i prinză nemții, răspunderea nu cade asupra întregei comisiuni… Ce vreți, așa am ajuns azi… Poate că Dumnezeu nu ne va lăsa multă vreme sub călcâiul dușman.

Căpitanul Georgescu era foarte tânăr, cu o mustăcioară neagră. Nu stătu pe gânduri nicio clipă. Sări cu entuziasm:

— Mergem, domnule… Chiar mâine plec la Tecuci cu automobilul să iau de la gară pe maiorul Cazacu… Să fii la ora șase acasă la mine, în strada…

2

La cinci băteam la ușa căpitanului.

— Ești grăbit, ai? mă întâmpină ofițerul cu un surâs prietenesc.

— Îmi arde pământul sub picioare, căpitane… De două săptămâni trăiesc într-o groază continuă.

Chemă ordonanța. Îmi aduse o tunică soldățească, o șapcă, o manta.

— Te îmbrac ordonanță și te pun lângă șofer… Bine că ești neras… Asta se potrivește tocmai bine… Nu-i nimic că hainele nu-ți vin. Ești mai în notă… Pantalonii nici nu-i nevoie să-i schimbi. Îți acoperi picioarele cu mantaua până ce trecem de barieră. De altfel, automobilul nici nu oprește, așa că să-ți iasă din cap orice frică…

Mă privii într-o oglindă. Îmi veni să râd.

— Parcă suntem în romane de senzație, zisei domol.

— În orice caz, mai bine să fii ordonanța mea câteva minute decât să zaci în vreo temniță ungurească câțiva ani. Ce să facem dacă ne-a bătut Dumnezeu?… Dar toate astea-s trecătoare… Nu mai e mult… Sunt pe ducă! O să fie o prăbușire cum nu s-a mai pomenit de când e lumea…

îi sticleau ochii. Atâta încredere nu mai văzusem, și atâta siguranță. Mă simțeam mic și păcătos în fața acestui credincios hotărât. Noi, cei de sub jug, n-am avut niciodată nădejdi atât de convinse. Noi credeam cu teamă și îngrijorare, credeam spre a ne înfrumuseța căderea și mai cu seamă pentru a ne ușura sufletul…

O cafea, o țigară, câteva vorbe simple și amicale, pe urmă:

— Ei, acuma putem pleca! zise căpitanul, scurt.

Automobilul porni… Iată-ne pe șoseaua dreaptă, netedă, mâncând pământul!…

Încrederea mare este ca și credința oarbă: oțelește sufletul și mută din loc munții. Nici urmă de temere în inima mea, parcă mi-ar fi luat cu mâna orice grije. Glasul căpitanului e ca o sabie tăioasă și ocrotitoare. Acuma înțeleg cum pot alerga soldații în gura morții, fără șovăire, sub chemarea unei voințe vii.

— Ia seama, suntem pe pământ istoric și glorios, îngrășat de sânge de eroi! îmi strigă ofițerul. Uite tranșeele!…

În față câmpia se înfunda într-o perdea de dealuri îndepărtate. Munții albăstreau în stânga, în zare, iar pe mâna dreaptă șesul se pierdea presărat cu pomi, brăzdat cu linii de copaci cari însemnau drumuri și ape. Ne apropiam de Putna, care șerpuia nevăzută încă, în albia-i tăiată adânc… Automobilul își încetini mersul. Șoseaua era plină de răni de-abia vindecate. De jur împrejur, frământat de gropi nenumărate, ca niște sfâșieturi însângerate, câmpul dormea sălbăticit, copleșit de buruieni și mărăcini, zdrobit de suferințe.

— Aici erau tranșeele nemțești… Pozițiile bateriilor le-am lăsat în urmă… A, uite colo una, aproape astupată…

Trecem podul de-abia reparat de peste Putna. Tremura sub greutatea mașinii. Pe malul drept șanțurile adânci erau părăginite.

— D-aci au pornit nemții la atac… Astea au fost pozițiile inițiale… Au trecut râul noaptea, sub ocrotirea întunericului și a artileriei, să ne surprindă… Uite și tranșeele noastre, pe cellalt țărm… Foarte bine mascate…

Nu vedeam nimic. De-abia când am ajuns în dreptul lor, am descoperit șanțurile pitite printre ondulările malului… în dreapta însă, ceva mai departe, o ruină uriașă, zdrențuită, își plângea jalea spre cerul limpede al dimineții. Căpitanul îmi ghici gândul.

— Fabrica de zahăr… Au bombardat-o și au distrus-o când și-au dat seama că au pierdut bătălia… Răzbunarea lor!

De la șanțurile de pe mal alergau înapoi brazde în zigzag, ușoare. Arborii ce însoțeau șoseaua erau sfârtecați. Numai ici-colea câte o cruce timidă.

— Nemții și-au adunat morții și i-au îngropat pe urmă în cimitire speciale. Altminteri, crucile ar fi mai dese… Ai noștri n-au putut ține piept

aici fiindcă, dincolo de podul căii ferate, rușii au fugit din luptă și ne-au descoperit spatele…

Încrucișăm drumul-de-fier. Cantonul e prăbușit, numai hornul stă drept, sfidător. Copacii sunt mai deși. Șoseaua șerpuiește printre grădini, apoi deodată iar se întinde ca o panglică cenușie.

— Acuma trecem pe unde au fost opriți… Mărășeștii! zise căpitanul cu un glas moale, mișcat.

Mi se strânse puțin inima. Sirena automobilului începu să tutuie. Uite baraca în care am petrecut ceasurile cele grozave! O barieră închide calea… Un soldat neamț alergă să facă drum. Îmi trag șapca mai pe ochi puțin. E sentinela cu care stătusem de vorbă ieri noapte. Nu-i văzusem fața bine… O, e bătrân, milițian. Salută foarte respectuos. Dar sirena sună într-una… Ea vreo sută de pași, altă barieră; alt german o dă la o parte și stă țeapăn, cu mâna la cozoroc… încă una… Mașina trece în goană nebună… Un dorobanț se arată cu arma la umăr. Suntem la bariera românească…

— Oprește! strigă șoferului căpitanul și comunică un ordin sentinelei.

Ochii mi se umplură de lacrămi. Îmi venea să țip de bucurie. Aș fi vrut să spun o vorbă de mulțumire ofițerului. Dar simțeam că glasul mi-e înecat de emoție. Mă uitai înapoi. Câtă suferință am lăsat în urmă!

— Ei, ești mulțumit? zise căpitanul cu un râs cald. Acuma să mai poftească cineva să te prindă!

3

Aproape o zi întreagă fusesem în gara Mărășești, și totuși nu putusem vedea nimic în afară de odaia în care îmi cântăream desperarea.

Automobilul făcu un ocol și ajunse tocmai în dosul clădirii gării. Pe peron nemții leneveau, căscau, întocmai ca acum două zile. Uite subofițerul care-mi făcuse perchezițiile, uite-l și pe cel ce m-a însoțit înapoi la Focșani… Se uită lung la mașina care aleargă veselă și nepăsătoare. O îngrămădire de cruci albe, îngrădite cu sârmă ghimpată, se află chiar lângă gară. Șoseaua se strecoară printre mormane de ruine. Nicio casă nu e întreagă… Pe aici a trecut furia războiului… Viața însă începe să-și croiască drum. Printre dărâmături se deschid dughene cu de-ale mâncării, oameni mulți se frământă să înnoade iar firul acolo unde l-a rupt războiul…

În mijlocul câmpului oprim și leapăd hainele salvatoare…

Douăzeci de minute… Tecuci!…

Sunt uluit. Parc-aș fi coborât într-o lume nouă… Sărăcia și suferința își arată rănile la fiece pas, dar oamenii, oamenii, ca și când ar fi mai mândri… Dincolo umblam mereu cu capul plecat, vorbeam numai în șoapte, ne strecuram ca să nu facem nici umbră, nici zgomot. Cleștele vrăjmaș a îngălbenit fețele, a umilit sufletele, a zdrobit mândriile… Aici toți au privirea dreaptă și sfidătoare, toți au glasul cald și înălțat, și toți sunt români…

Cum schimbă împrejurările pe oameni! Și ce repede!…

Întâlnim pe maiorul Cazacu, care-mi strânge mâna cu putere, zicându-mi:

— Aici ești acasă! Bine-ai venit!

Pe urmă iată-mă în trenul lung, cu geamurile sparte, cu vagoanele hodorogite, înfățișând suferințele uriașe ale unui popor viteaz, răstignit în așteptarea învierii mântuitoare… Stăteam în fereastra compartimentului îmbrățișând cu ochii pământul ce se mlădia în goana trenului…

Se face seară când ajungem la Iași… Orașul, însemnat prin mii de lumini electrice, îmbie o panoramă duioasă de basmuri…

Pretutindeni, oamenii în uniforme militărești, tocite sau mai bune; chiar și femei multe umblă în haine făcute din stofe de uniformă… Parcă toată lumea aceasta a luptat, a suferit și nădăjduiește împreună, într-un singur gând.

„Aici sunt acasă!” îmi zic cutropit de emoție, rotindu-mi privirea în toate părțile.

4

A doua zi întâlnii câțiva din prietenii pribegi… M-au înconjurat și m-au copleșit cu întrebări… Amănuntele cele mai neînsemnate, din viața de dincolo, îi interesau. O parte din sufletul tuturor rămăsese doar acolo…

Zeci de inși m-au descusut și tuturor a trebuit să le povestesc din fir în păr toată viața mea petrecută sub apăsarea dușmană, căci dintr-însa înțelegeau lesne viața tuturor. Și toți ziceau la sfârșit:

— Mult ați suferit… Poate chiar mai mult ca noi… Și când te gândești că aici ați fost ocăriți și priviți ca spioni și trădători!…

Zâmbeam. Îmi aduceam aminte clipa când mi s-a spus că m-a înjurat Iorga, durerea aceea cumplită, cea mai cumplită… Acuma, aici, după toate zilele înfricoșătoare, prin care m-am târât, simțeam limpede că, dintre toate

suferințele, aceea a fost cea mai ucigătoare. Și-mi ziceam că mai bucuros aș muri decât s-o mai îndur vreodată…

Mi se părea totuși că în sufletul celor mulți roade o amărăciune grea, abia stăpânită. Prin zâmbetele ce voiau să fie vesele parcă străbătea o jale mare, jalea speranțelor sfărâmate, peste care s-a așternut o resemnare usturătoare.

Au trecut multe zile până ce m-am așezat în lumea aceasta, atât de nouă pentru noi, cei oropsiți. Și cu cât mă potriveam mai mult, cu atât descopeream mai lămurit resemnarea aceea înfricoșătoare. Mulțimea părea ca omul care a scăpat dintr-o primejdie mare, gol, prăpădit, zdrelit, și care nu se mai gândește decât să-și ducă viața înainte, oricum, numai să trăiască. Pumnul dușman părea că și aici apasă în văzduh și împovărează inimile. Pretutindeni o alergare disperată după permisele care să îngăduie oamenilor să meargă acasă. Dincolo ne revoltam când auzeam câte umilințe se impun celor ce vin, și strângeam pumnii, și scrâșneam dinții. Aici parcă nu se mai sinchiseau de d-astea. S-ajungă acasă cât mai curând, asta era tot ce mai doreau. Pe urmă, fie ce-o fi… Gurile mai zbierau încredere, dar sufletele parcă n-o mai simțeau… Mândria rămăsese pe fețele tuturor, în inimi însă se încuibase amărăciunea, nedumerirea…

Suntem la fel cu toții, îmi ziceam aproape rușinat. Se întâmplă aici aproape întocmai ceea ce s-a petrecut când au venit nemții: s-au schimbat oamenii de azi pe mâine. Istoria noastră de umilinți și imputări veșnice ne-a înmuiat firea, ne-a îndoit spinarea. La noi invaziile au fost evenimente obișnuite. Oamenii au fost nevoiți să se dea când cu turcii, când cu grecii, când cu rușii… Azi era unul mai tare, mâine cellalt. Și veșnic am fost împărțiți în tabere: o parte cu unii, alta cu alții. Când rămâneam singuri, ne uneam parcă numai pentru a ne despărți iarăși când veneau noi cutropitori… Istoria formează popoarele după chipul și asemănarea ei. Ce să facem dacă istoria ne-a fost mamă vitregă?…

Puțini erau cei cu credința dârză, neînduplecată, dreaptă ca luminarea, cei cu încrederea și-n gură, și-n inimă deopotrivă de fierbinte. Pasiunea acestora însă era atât de puternică, încât umplea tot cuprinsul ţării, trecea peste hotare. O respirai pretutindeni și simțeai că-i așa de vie, că o singură scânteie poate s-o aprindă, s-o facă să fâlfâie iar, uriașă, chiar în inimile care azi sunt obosite de suferință. Numai ceasul izbăvirii să vie mai curând…

5

Ceasul se apropia de altfel repede. Colosul de fier gâfâia sub loviturile grele. Acum câteva luni bombardau Parisul cu tunul — minune; alergau îmbătați de speranțe spre inima lumii; azi se zvârcoleau din ce în ce mai convulsiv; sângerează din mii de răni, se prăbușesc văzând cu ochii…

Ce bine mă simțeam aici! Uitasem toate suferințele celor doi ani, toate primejdiile. Aici mi se părea că libertatea se răsfață în aer. Mă miram de cei ce se plângeau, cu toate că baionetele dușmane nu se vedeau. Aici puteai să-ți arăți cel puțin nădejdea, să te mândrești cu ea, s-o alinți… Aici îți dădeai seama că ești acasă, în țara ta… Și ce mare mângâiere e simțământul acesta! Ceia ce n-au îndurat ocrotirea vrăjmașului nici nu pot pricepe…

Gazetele nu puteau spune mai nimic. Amenințarea de peste Șiret le înăbușea glasul. Dar veștile bune veneau pe aripile vântului, pătrundeau în toate casele pe ferestrele deschise, se strecurau prin pereții cei mai puternici.

„Bulgaria s-a prăbușit… Turcia capitulează… Revoluție în Austria… A abdicat Kaizerul… Republica germană… Nemții imploră pacea”…

Oamenii se dezmorțeau. Parcă s-ar fi trezit dintr-un somn otrăvit… Fețele se luminau din zi în zi, începeau să strălucească de o bucurie care aștepta doar clipa să izbucnească. Amărăciunea din inimi se prefăcea…

Amărăciunea… Da, da! Aici e pricina. De aici pornește…

Se prefăcea într-o poftă stranie de nerăbdare. Umilirile trebuiau răsplătite, întoarse. Dinte pentru dinte.

Și atunci a început.

Încet-încet! Să păstrez șirul! Trebuie să-l păstrez!… De-acuma nu mai e mult… Se sfârșește tot… Și ce sfârșit!

6

Amărăciunea s-a întors spre Șiret, spre cei ce au suferit toate chinurile. Se pare ciudat? Cu toate acestea…

Cu cât se apropia mai mult ceasul, cu atât simțeam parcă o răceală împrejurul meu. Dintru-ntâi n-am vrut s-o iau în seamă. Mă sileam să mă conving că-i o închipuire bolnăvicioasă a mea. Dar frigul se întețea mereu. Din amănunte se închegau sloi de gheață.

„Ce-i asta?” îmi ziceam din ce în ce mai des și mai îngrijorat.

Oamenii cari până ieri îmi zâmbeau prietenește de departe, azi o luau pe cellalt trotuar când mă zăreau, sau se făceau că nu m-au văzut de loc. Prieteni buni, cari se înduioșaseră de suferințele mele, clătinau din cap acuma, păreau îngrijorați și de-abia găseau două-trei vorbe să-mi spună, și chiar acelea în fugă, ca și când s-ar teme să nu-mi destăinuiască ceva.

„Ce-i asta? Ce-i asta?” îmi sfărâmam creierii îngrozit.

Încercam să găsesc explicații și… găseam. Am suferit totdeauna de un exces de scrupulozitate. Poate că am fost uneori ispitit de o ușoară manie a persecuției. Privirile oamenilor mi s-au părut dușmănoase, sau indiferente, sau pornite chiar când au fost binevoitoare. N-am știut să mă lipesc trecând peste amănunte… Același lucru trebuie să mi se întâmple și acuma…

Același lucru?… De ce acuma?… De ce nu ieri?…

Amărăciunea.

Și răceala îmi dârdâia sufletul, mi-l sfâșia. Simțeam lămurit cum mi-l taie în bucăți dureroase, cum se întinde mereu, cum mă cuprinde cu gheare veninoase… Zadarnic căutam s-o biruiesc cu fierbințeala inimii, s-o smulg cu nepăsare sau cel puțin s-o învăluiesc cu veștmintele bucuriei mari ce râvnea să mă stăpânească… Zadarnic!

O frică rea mă luase în brațe, mă strângea, mă strângea, mă strângea…

O să mă înăbușe…

Umblam pe stradă speriat, cu ochii veșnic în dibuirea unui sprijin care să mă înalțe deasupra valurilor amenințătoare. Mă sfiam să mă mai întâlnesc cu oamenii, căci în toate privirile mi se părea că mă îngheață aceeași răceală cumplită. Și totuși, singurătatea mă tortura mai crâncen. Când toată lumea tresaltă de fericirea pe care ai așteptat-o tu, ca o mântuire, cum să stai deoparte?

Am să înnebunesc…

Apoi într-o zi, sunt tocmai două săptămâni de-atunci, o zi de marți ca și astăzi, am intrat în vorbă mai de aproape cu un prieten. E avocat și boem. Are mai multă clientelă ca boem decât ca avocat. Dar e o fire dreaptă, cinstită, francă, serioasă. Și, dintr-una într-alta, i-am mărturisit starea mea ciudată, poate ipocondria mea chinuitoare.

— Vrei să-ți spun adevărul? mi-a zis prietenul, cu o privire adâncă.

— Ti-l implor, oricât ar fi de aspru…

— Atunci ascultă… Presimțirile tale, ca să zic așa, nu sunt de loc ipocondrice. Ai o situație nespus de rea aici. Acesta-i adevărul. Se vorbesc

despre tine lucruri îngrozitoare. Numai a suta parte dacă ar fi adevărate, și încă ar fi de ajuns să te pună pe gânduri.

— Spune-mi, tot, tot!

— Tot nu-ți pot spune, fiindcă nici eu nu știu tot. Ceea ce știu am auzit întâmplător. Mie nu-mi plac vorbele și fleacurile. În lume însă astea au căutare. Va să zică, umblă vorba, o spune toată lumea, care te cunoaște, sau nu te cunoaște, că tu ești trimis aici de nemți…

— Eu? De nemți? Dar bine, tu nu știi cum am fugit, cum mi-am scăpat de-abia viața?

— Știu, precum știu și alții. Dar lumea nu vrea să creadă. Eumea zice că toată fuga a fost o înscenare dibace, ca astfel să poți pătrunde mai lesne în toate cercurile de-aici, și să-i ții în curent pe dușmani cu cele ce se proiectează, să le arăți pe aceia ce le sunt prieteni adevărați sau vrăjmași ireductibili…

— Va să zică, spion? îl întrerupsei cu glasul tremurând.

— Cam așa ceva, făcu prietenul.

— Și lumea crede?

— De ce n-ar crede, când tu însuți îi dai motive…

— Ce motive?

— Ce motive! Asta-i o întrebare cinică. Iartă-mă, dar altfel nu știu cum s-o calific. Când cineva umblă zilnic pe la biroul german de-aici…

— Asta-i o minciună îngrozitoare!

— Cum minciună, când sunt oameni care te-au văzut intrând. Sunt chiar prieteni de-ai tăi. Unul și-a însemnat numărul birjei care te-a dus la Legația nemțească.

Mă apucase o emoție spăimântătoare. Îmi tremura sufletul din mine. Învinuirea asta de-o nedreptate revoltătoare mă îngrozea.

— Îți jur că nici nu am văzut măcar casa unde stau nemții! Jur, jur pe tot ce crezi că mi-e sfânt! Sunteți înfricoșători!… Vreți să mă ucideți! Nu-i adevărat! Nu-i adevărat!

Prietenul se uita mirat la mine. I se părea poate curioasă înfățișarea mea, atât fusese de convins că învinuirile ce le auzise erau drepte.

— Da, dragul meu, la urma urmelor, se poate să nu fie adevărat… Dar atunci de unde au pornit zvonurile acestea?

— Sunt absurde, omule! Absurde! Pe mine, dacă m-ar prinde, m-ar spânzura, nu pricepi? De ce nu vreți să pricepeți?… Atunci cum să am eu legături cu ei?…

Avocatul mă privi iarăși lung, clătină din cap, apoi deodată reluă:

— Uite, eu te cred… Cred că ești sincer… Eu, de altfel, totdeauna te-am apărat cât s-a putut, puțin, nici vorbă. Mi s-a părut că nu ești capabil să fii ceea ce se spune că trebuie să fii. Dar, în aceeași vreme, recunoaște însuți că toate aparențele sunt împotriva ta. Și lumea judecă după aparență totdeauna… Tu, transilvănean, ai rămas totuși în teritoriul ocupat, ai așteptat venirea dușmanului. Asta înseamnă că nu ți-a fost frică de el, ceea ce iarăși înseamnă că aveai motive să nu-ți fie frică. Ce motive? Aici e întrebarea. Unii vorbeau așa, alții altfel, dar toți se uneau într-un gând: trebuie să fi avut legături cu dânșii… Se poate, firește, să fi rămas de nevoie sub nemți. Eu, unul, nu tăgăduiesc. Dar atunci urmează întrebarea: cum de nu te-au descoperit, cum de nu ți-au făcut nimic, cum de te-au^lăsat chiar să mai și scrii?… Nu vezi cum vin toate aparențele să te osândească? Cum adică, de-abia după un an și jumătate să se trezească ungurii, să afle că ești acolo și să te urmărească? E, în orice caz, ceva bizar la mijloc. Sau organizația dușmană a fost tembelistă, sau ești vinovat… Iar dacă ești nevinovat, atunci ești o victimă, dar o victimă care și-a meritat soarta…

— Tu ce crezi? i-am zis mai liniștit.

— De, eu…

Șovăi. Îi pusei repede altă întrebare:

— De ce însă schimbarea aceasta de-abia acuma? De ce nu atunci când am venit aci?

— Asta-i foarte simplu. Atunci încă nu se știa ce va fi azi. Atunci majoritatea era pe punctul de-a pierde încrederea. Și, în asemenea împrejurări, oamenii sunt lași. Își ziceau că tu ești cu cei mai puternici și, deci, îți arătau zâmbete. Azi lucrurile s-au întors. Și furia s-a dublat… Și începe să izbucnească…

Toată ziua aceea am rumegat vorbele avocatului. Au avut un efect straniu asupra mea. M-au potolit. Și, încetul cu încetul, răceala s-a topit. Siguranța te întremează. Acuma cel puțin știam. Nu mai aveam a face cu un dușman necunoscut. Și nu-mi mai era frică.

După câteva ceasuri râdeam de toate zvonurile care, când le auzisem, mă înspăimântaseră. Sunt nerozii, îmi ziceam. Niciodată minciunile n-au trai lung. Azi le spune unul-altul. Mâine însă se vor risipi, ca niște bășici de săpun. Lumina nu poate rămâne sub obroc, îmi trebuie doar răbdare…

Apoi să mai vedem dacă minciunile sunt într-adevăr așa de răspândite și de crezute cum spune prietenul avocat, care se cam înrudește cu

gasconii…

Și seara m-am repezită și am scris nevestei mele, m-am plâns, m-am indignat… Ea îmi va trimite mângâierea, ea, care mă iubește cu adevărat… Poate singura ființă care mă iubește.

7

Ușurarea a fost numai aparentă. Voiam să zâmbesc nepăsător, să mă conving că avocatul mi-a spus fleacuri, să fiu mândru și să mă ridic deasupra clevetirilor, să nu bag în seamă noroiul ce mă stropește de pretutindeni… Pe când însă mă sileam astfel, inima mi se zvârcolea ca o turturică rănită de moarte. Și toate sforțările voinței mele nu erau în stare să-i aline suferințele…

De altfel, de fapt toate mângâierile mele se sfârșeau printr-un fel de refren, care era și temelia lor: nu se poate ca lumea să nu simtă bătăile sufletului meu, nu se poate, nu se poate… S-o fi găsind câțiva ușurateci care mă bârfesc, dar de astea n-am să mă sinchisesc. Lumea cumsecade, lumea care mi-e dragă, lumea pentru care am pătimit, spre care mă mână inima, nu mă poate respinge. Lumea aceasta trebuie să mă iubească întocmai cum o iubesc eu, trebuie, trebuie…

Sfioasă, nelămurită și amenințătoare, își căuta drum în creieri o întrebare veninoasă: dar dacă-i adevărat, dacă lumea nu te vrea? Nu voiam să răspund. Și întrebarea revenea mereu, din ce în ce mai nemiloasă, mai ascuțită: dar dacă…? Când mă chinuia prea mult, îmi ziceam vag: „Atunci voi muri și voi scăpa de toate întrebările”…

O, Doamne, pe-atunci încă nu credeam că mă voi putea hotărî, că va trebui să mă hotărăsc… Pe-atunci mai aveam speranțe și, când mai ai speranțe, nu poți lua nicio hotărâre mare…

Era nevoie să mai vie alte lovituri, mai mici și mai mari, să-mi deschidă ochii, să-mi mulcomească șovăirile, să-mi ucidă nădejdile.

Și au venit…

Un gazetăraș, lung, deșirat, anemic, mă luă de braț și-mi zise:

— Tu știi cât țin la tine… D-aia vreau să-ți spun o murdărie ce-o colportează Popovici pe socoteala ta…

Popovici este părintele tuturor compromisurilor. Foarte vioi și inteligent, suferă însă de atrofia simțului moralității. Ziarist, inginer, artist deopotrivă de gălăgios. A înjurat pe nemți până ce i-au astupat gura cu

câteva zeci de mii; pe urmă a ocărât pe ruși și a izbutit să câștige alte multe mii; astăzi e mare naționalist, și socialist, și regenerator, și, fiindcă are bani, se bucură de vază, ca toți oamenii cu bani în țara noastră.

— Ce colportează? întrebai cu un zâmbet ironic, amintindu-mi fără să vreau multiplele schimbări la față ale lui Popovici.

— Asmuță pretutindeni lumea împotriva ta, și te face spion austriac, zise gazetarul indignat. Adineaori nu m-am putut răbda și l-am repezit de s-au mirat toți…

Eram sigur că prietenul i-a bătut în strună lui Popovici, dar îi mulțumii pentru apărarea-i generoasă. Ea urma urmelor, părerile astea, ale acestora, nu mă dureau. Dacă lumea s-ar lăsa dusă de nas de alde Popovici, atunci n-are ce să-mi pară rău că mă înlătură pe mine, care, oricum, sunt mai bun.

Întâmplarea mă puse față-n față, chiar în aceeași zi, cu Popovici. Veni la mine râzând foarte amical, ca totdeauna.

— E adevărat că tu te-ai însărcinat să-mi scoți numele de spion pe-aici? îi zisei în loc de bună ziua.

Avu o ușoară tresărire, ca și când s-ar fi mirat că am aflat. Dar imediat se reculese, își reluă zâmbetul prietenesc și răspunse, bătându-mă pe urmăr:

— Ei, și ce-are a face? Am auzit și eu de la alții. Așa vorbesc oamenii… Chiar boanghinele tale mi-au spus…

— Care boanghine? întrebai cu aceeași voce simplă.

—Ei, care!… Boanghine, dragă… Tu nu știi ce-s boanghinele?… Mi se pare că și Repezeanu mi-a spus…

— Și nu te gândești că-mi zdrobești viața cu asemenea…

— Ia fugi de-aici cu prostiile!… Dar de mine câte nu se vorbesc?… Ei, și?!… Ești de-atâta vreme în țară, și încă n-ai învățat că la noi nimeni nu se poate compromite!… Va să zică, încetează cu sentimentalismele!…

Iar mă bătu pe umăr, și râdea atât de liniștit, parcă ar fi fost vorbă cel mult de un băț de chibrit care nu vrea să ia foc…

De-abia peste un ceas m-am gândit că trebuia să mă revolt, să-l iau de guler… Era prea târziu… Ș-apoi cum să mă revolt când omul e atât de blajin, când îți spune verde că e vorba doar de o bârfeală nevinovată, cel mult răutăcioasă. În loc să fiu ocărit c-am scos un volum de poezii proaste, sunt hulit că… Așa este moda astăzi. Și nimănui nici prin gând nu-i trece că sunt ocări care ucid… Nimănui…

Pe Repezeanu îl cunoșteam numai din vedere. Cum l-am întâlnit, l-am și oprit:

— Domnule, d-ta spui că eu sunt spion?

Făcu un pas înapoi. Se aștepta probabil să-l lovesc.

— Am auzit și eu vorbindu-se, murmură dânsul, privindu-mă mereu gata de apărare. Dar lumea câte nu vorbește?…

Lumea. Lumea. Lumea.

Nu mai simțeam nici durere, nici indignare, nici tristețe. Încetul cu încetul, însă, o scârbă mare de viață mi se furișă în suflet. Umblai toată seara pe străzi, printre mulțimea zgomotoasă, lacomă de petreceri și de trai. Vedeam cum se zbate viața pretutindeni, grăbită, egoistă, nepăsătoare. Auzeam glasurile aspre care parcă toate se sileau să acopere conștiințele, să arunce uitarea peste suferințe, să cheme viitorul cu tainele lui nepăsătoare… Alteori sărbătoarea vieții mă fermeca și mă ademenea; acuma mă umplea de îngrijorare, de resemnare…

Când speranțele ți se năruie, rând pe rând, ce preț mai poate avea viața?

Când viața te doare, moartea e o tămăduire.

8

Acuma cinci zile poetul Munteanu s-a abătut pe la mine. M-am bucurat când l-am văzut că intră în odăița-mi sărăcăcioasă. Mi se părea că aduce dragostea vieții.

Am schimbat vorbe goale care ascund gândurile inimii. Eu așteptam căldura sufletului său să mă dezmorțească, și el îmi dădea numai banalitățile indiferente, îmbrăcate în haina prieteniei.

Niciun dușman nu e în stare să te lovească atât de crunt ca un prieten bănuitor. Și Munteanu venise să mă ispitească.

Am băgat de seamă îndată cum îi alunecă ochii prin toate colțurile, lacomi să prindă ceva ce să-i întărească bănuielile.

— De ce-ai venit, prietene? i-am zis în cele din urmă. Din prietenie sau…?

— Am trecut pe-aici și am vrut să văd cum stai, zise Munteanu rece, fără să mă privească.

— Atâta tot?

— Atâta tot, făcu iar, dând din cap. Și pe urmă adăugă, ca un polițist: Tu ce faci toată ziua? Cum trăiești?

— Într-o veșnică așteptare, dragul meu… Aștept clipa în care…

— Toți o așteptăm…

— Nimeni mai mult ca mine… Nimeni! Înțelegi? Nimeni!…

— Da… cred… Și cu toate astea, lumea nu te crede…

— O, lumea… Dar tu, cel puțin, mă crezi? Tu, căruia mi-am deschis tot sufletul, care-mi cunoști durerile?

— Cred… Și cu toate astea lumea… Ei, Doamne… Lumea…

Iar lumea. Veșnic lumea.

Pe urmă am ieșit împreună… Am vorbit de altele. El era nemulțumit în suflet că n-a aflat nimic; pe mine mă înăbușeau sfărâmăturile vieții…

Întâlnirăm pe profesorul Eftimescu, și Munteanu se despărți repede.

Eftimescu mi-a fost totdeauna un sprijin mare. În ceasuri grele mi-a sărit într-ajutor, în năzuințele mele mi-a călăuzit pașii. E o inimă într-adevăr cuprinzătoare, un temperament energic, o fire deschisă, dreaptă.

După câteva cuvinte, Eftimescu se făcu brusc foarte serios și-mi zise:

— Ce-i cu d-ta? Ce sunt toate zvonurile cari te înconjoară?

— Le-am auzit și mă chinuiesc. Ce vrei să fac?

— Cu toate astea, trebuie să faci ceva… Trebuie să înțelegi că lucrurile nu pot rămâne așa. Eu, care țin la d-ta, știi prea bine, mă înspăimânt. Aș vrea să te ajut și nu știu cum. Singur d-ta trebuie să găsești mijlocul să te descurci…

— L-am găsit, răspunsei domol. Mă voi descurca. Fii sigur. În curând mă voi descurca pe deplin…

— Mi-ai luat o piatră de pe suflet. Îți închipui că eu nu dau niciun crezământ neroziilor. Dar este lumea care acuză și judecă. Și lumea e suverană. Îmi pare bine că nu urmezi pilda altora, a celor nepăsători… Pentru un suflet delicat, înțelegi, calomniile sunt mai usturătoare…

— Da, da… Usturătoare…

— De altfel, ești voinic și niciodată nu te-ai speriat de greutăți. Cu atât mai mult acuma, când e vorba de…

— De viața mea toată!…

— Da, cam așa… De aceea sus capul și înainte!

— Înainte!… numai înainte… Ce-a fost în urmă e praf și cenușă. Și înainte ce este? Cine poate să știe?

— Omul trebuie să lupte. Mai cu seamă omul ales. Dacă ai fi un nimic, nimeni nu te-ar lua în seamă, niciun vrăjmaș nu te-ar ponegri. Tocmai de aceea trebuie să dobori piedicile, să-ți desțelinești drumul, să poți sta drept în fața tuturor… Cei chemați sunt totdeauna bine înarmați…

— Da, cei chemați, da…

Atunci am înțeles lămurit ce am să fac, cum am să mă descurc.

Chiar în seara aceea am găsit revolverul…

De ce?

1

Și totuși, mai aveam o nădejde. Și până ce nu s-a stins nădejdea aceasta, cum aș fi putut porni pe drumul cel mare?

Pe urmă ce grea e despărțirea!

Cinci zile și cinci nopți am cântărit, am chibzuit, am căutat. Și nimic nu s-a ivit. Nicio altă ieșire. Niciuna.

Am mai fost în situații împovărate, când m-am crezut în marginea prăpastiei. Dar totdeauna a intervenit iubirea salvatoare. Numai iubirea întreține viața, o întărește, o încurajează să poarte jugul. Un bob de iubire e ca uleiul peste flacăra muribundă: înviorează…

Te poți apăra de un dușman văzut, dar împotriva dușmăniei nelămurite nu există apărare. Când te izbește cineva în față, ai putința să ripostezi; când loviturile sunt în aer, invizibile și totuși otrăvitoare, lunecându-ți printre degete mereu, și totuși lăsându-ți răni cumplite în suflet, atunci ești nevoit să-ți scalzi inima în lacrămile durerii, să primești săgețile și să nu le poți smulge din carne.

În clipa când lumea s-ar personifica, aș putea-o zgâlțâi până ce și-ar mușca limba. Asta ar fi descurcarea cea mai bună.

Dar lumea e o vorbă. E Popovici, și Repezeanu, și Munteanu, și Eftimescu, și gazetarul, și sutele și miile de guri împreună. Fiecare în parte nu înseamnă lumea, pe când toți împreună sunt lumea, ceva deosebit, îngrozitor, fără de care nimeni nu poate trăi, pe care trebuie s-o iubești, și chiar o iubești fără să vrei.

De câte ori nu am vrut să trec peste ea? Nu pot.

E mai tare ca mine. O iubesc cu toate că ea mă urăște, poate tocmai fiindcă mă urăște. Dac-aș vrea să mi-o rup din suflet, cu ea împreună mi-aș sfâșia și sufletul.

Lumea nu cercetează, nu vrea procese lungi. O bănuială, oricât de neroadă, îi ajunge. Și când i-a intrat ceva în cap, nu mai e în stare să-și schimbe părerea, chiar dacă-și dă seama că e piezișe. Osânda ei e definitivă. Îi plac victimele, mai ales când sunt ale ei. Suferința o înveselește, o îngrașă.

Acuma s-a năpustit asupra mea. Miile de brațe nevăzute m-au cuprins, miile de gheare îmi zgârie inima, îmi varsă sângele… Și ea se îmbată de mulțumire. Zvârcolirile mele o distrează…

Când mi-am găsit revolverul, am știut ce vreau. De altfel, în sufletul meu începuse să se lumineze din clipa schimbării la față a lumii. Și iată, acuma flacăra arde vie, copleșitoare…

Mi-am cercetat cu de-amănuntul toată viața în ceasurile acestea tulburi. Și m-am convins că soarta mea a fost pecetluită de mult. Am rătăcit în lume fără nicio țintă hotărâtă. Ambițiile mele se fereau de ambițiile altora, în loc să le încrucișeze și să le zădărnicească. Am avut veșnic numai începuturi de luptă și totdeauna m-am dat bătut când am văzut că e vorba de o împotrivire mai stăruitoare. Eram un învins printre cei ce se războiau chiar cu morile de vânt, numai să aibă iluzia că sunt învingători.

În viață înaintează cei energici și hotărâți, iar eu am fost chinuit de necontenite șovăiri. Ea fiecare pas ezitarea îmi stânjenea mersul. Și, gândindu-mă mereu să aleg calea cea mai bună, am ajuns să pornesc mereu pe poteci nenorocoase.

Șovăirea e cel mai mare păcat în viața omului. Hotărârea cea mai neroadă e de mii de ori mai bună. Șovăirea îți roade judecata până ce ți-o întunecă și ți-o strâmbă. O clipă de ezitare dărâmă o țară, o lume întreagă. Cum să nu doboare deci un biet suflet slab și obosit?

Dacă în noaptea aceea, când mi s-a lămurit primejdia, n-aș fi șovăit și n-aș fi început să cântăresc probabilitățile, azi n-aș căuta cu înfrigurare să sfârșesc rândurile astea înainte de răsăritul soarelui… N-aș fi îndurat frământările groazei în București, n-aș fi suferit amenințarea fără răgaz, n-aș fi purtat în spinare umilința robiei, și nici acuma n-aș fi ținta săgeților otrăvite… N-aș fi… N-aș fi… Tot ce n-aș fi sau aș fi pornește dintr-un simplu „dacă”… De un „dacă” atârnă soarta omului… Dacă! Dacă!…

Șovăirea m-a stăpânit până-n ultimul ceas. Ieri înainte de amiazi ea a fost mai tare ca mine. Mă făcea să mă gândesc la compromisuri. De vreme ce sufletul meu e ca floarea spinului, alb și neîntinat, ce-mi pasă de palavrele altora? Cu aceeași nedreptate m-ar putea scoate ucigaș… și tot așa n-aș avea nicio apărare. Învinuirile absurde te dor atât de spăimântător, că-ți înăbușe glasul.

La prânz însă am primit scrisoarea… O am și acuma în fața mea, cu slovele zvârlite în pripă, mustrătoare și ademenitoare. O așteptasem. A fost stropul care face să se reverse puhoiul. Un pasagiu mă privește într-una, de

când am început scrisul, mă pândește parcă și mă îndeamnă. E de la Tina mea. E răspunsul la plânsorile mele… Și ea pune înainte pe „dacă”. Și ea…

„Dacă ai fi plecat atunci, cum te-am rugat și te-am implorat, ce bine ar fi astăzi… Nu trebuia să te gândești la noi. Numai la tine să te fi gândit. Dacă m-ai fi ascultat”…

Până aci am citit. Restul nu mă mai interesează. Nici nu vreau să-l știu. Voi sfârși, dar nu-l voi citi… Numai la mine să mă fi gândit… Dacă m-aș fi gândit numai la mine… Dacă m-ar fi uitat șovăirea… Dacă… dacă… Ce afurisit este cuvințelul acesta!

Atunci îndată am încărcat revolverul…

2

Uite sfârșitul! Uite-l colea, lângă mine!… Pun mâna pe el și e rece, ca pielea năpârcei. Așteaptă. Mă așteaptă… De multe ori am privit în față moartea și niciodată nu mi-a fost frică. Mai frică mi-a fost totdeauna de viață. Moartea e punctul care sfârșește fraza vieții. Numai viața chinuiește pe oameni. Moartea îi tămăduiește.

Cel ce moare de bunăvoie e un călător istovit de drum, dornic de odihnă. Nu vrea să știe ce a lăsat în urmă, nici ce-i ascunde ziua de mâine. Numai odihnă, odihnă… Balsamul sufletului este odihna…

Acuma îmi dau seama ce mărunțișuri sunt toate durerile vieței. De-abia acuma… Nu mai sunt ele care mă ispitesc să caut odihna cea mare. Nu, nu! Ce însemnătate poate să aibă în fața veșnicului mister că Popovici, și Repezeanu, și Eftimescu, și toată lumea crede sau nu crede o nerozie, născocită în mijlocul suferințelor, când învinuirile sunt cu atât mai mângâietoare cu cât se înmoaie în mai multăotravă? Ce însemnătate?… O, cât de ridicoli sunt oamenii! Numai acuma văd limpede cât sunt de ridicoli!. -.

Omul are nevoie de milă și numai de milă. Singură mila poate să-l îndemne și să-l ademenească să tragă jugul vieței până la capăt, fără a-i simți prea cumplit povara…

Niciodată nu mi-am avut inima mai ușoară, mai împăcată, mai senină ca în clipa aceasta. Mai am câteva minute până ce mă va învălui întunerecul, și totuși, nicio părere de rău și nicio dorință nu mă tulbură. Este pentru întâia și ultima oară când sufletul nu mi-e ispitit de nicio speranță. Și

ce sigur e omul fără nicio speranță! Îmi vine a crede că speranțele sunt pricina tuturor nefericirilor omenești.

Scrisoarea, ucigătoarea ultimei speranțe, și-a îmblânzit privirea. Nu mă mai pândește, nu-mi mai spune nimic. Chiar pasagiul care m-a înfuriat dormitează inconștient, ca și când ar fi înțeles că și-a pierdut puterea asupra mea.

Omul hotărât e cel mai puternic.

A sosit ceasul…

Uite zorile!… îmi bat în geam.

Nu mai bateți! Nu mai bateți!

Sunt gata…

Pe stradă trec chemări de goarnă. Știu. A sosit victoria…

Altădată cum mi-ar fi tremurat inima de fericire!… Acuma nici victoria nu-mi tulbură seninătatea… Chiar victoria unui neam ce prețuiește în fața morții? Cât prețuiește?… Există oare mai mare victorie ca moartea?

Altădată aș fi dorit cu dorință mare să-mi scald ochii în lumina trandafirie a zorilor mari!… Acuma nicio lumină nu mă cheamă. Acuma întunerecul mă strigă…

Mă strigă…

Vin, vin!…

De ce n-o mai fi rece revolverul?… Pun gura țevii la tâmplă și nu e rece. Mângâi trăgaciul și nu e rece…

Acuma o apăsare ușoară mă mai desparte…

Acuma sunt pe pragul dintre două lumi…

Acuma…